

Hallituksen esitys Eduskunnalle puolustustilalaiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Suomen turvallisuuspolitiikan päämääränä kaikissa olosuhteissa on säilyttää valtiollinen itsenäisyys ja turvata kansalaisten elinmahdollisuudet. Tavoitteena on elää rauhassa ja turvata kansalaisille mahdollisuudet kehittää yhteiskuntaansa ja elinehtojaan haluamallaan tavalla.

Esityksen tavoitteena on parantaa edellytyksiä valtiollisen itsenäisyyden turvaamiseen ja oikeusjärjestyksen ylläpitämiseen kaikissa oloissa. Nämä jokaiselle suvereenille valtiolle ominaiset tavoitteet pyritään saavuttamaan säätämällä laki, jonka nojalla on ryhdyttävissä äärimmäisissä kriiseissä välttämättömiin toimenpiteisiin valtakunnan puolustuksen tehostamiseksi ja sen turvallisuuden lujittamiseksi.

Esitys koskee kansallista hätätilaa, joka aiheutuu aseellisesta konfliktista. Tällaista tilannetta sääntelee nykyisin sotatilasta vuonna 1930 annettu laki, jota sovellettiin toisen maailmansodan aikana, mutta jonka nytemmin on katsottu vanhentuneen monilta osiltaan.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi sotatilalain tilalle puolustustilalaki, joka vastaisi muuttuneen sodan kuvan ja maamme yhteiskunnallisen kehityksen mukanaan tuomia uusia vaatimuksia. Uusi laki koskisi sotatilalain tavoin hallitusmuodon 16 §:ssä tarkoitettuja poikkeusoloja eli sotaa ja kapinaa, joiden aikana puolustustila voitaisiin saattaa voimaan.

Puolustustilalakiehdotus on sovitettu yhteen ensi sijassa sotaa lievempiä poikkeusoloja sääntelevän, yhteiskunnan toimintojen turvaamista poikkeusoloissa koskevan valmiuslakiehdotuksen kanssa.

Puolustustilalaki mahdollistaisi sen, että valtiollisen itsenäisyyden turvaamiseksi ja oikeusjärjestyksen ylläpitämiseksi saatetaan voimaan puolustustila, jonka aikana viranomaisilla voisi olla erityisiä toimivaltuuksia normaaliajan valtuuksiin verrattuna. Puolustustilan voimaan

saattamisesta säädettäisiin asetuksella, joka olisi voimassa enintään kolme kuukautta. Asetus olisi saatettava eduskunnan käsiteltäväksi ja se olisi kumottava, jos eduskunta niin päättää. Puolustustilan voimassaoloa voitaisiin jatkaa asetuksella enintään vuoden kerrallaan. Puolustustilaa jatkettaessa eduskunnalla olisi oikeus päättää, saako asetusta jätää voimaan sellaisenaan, vai onko se kumottava kokonaan tai osittain ja onko se voimassa säädetyin vai lyhyemmän ajan.

Puolustustilan aikaisten toimivaltuuksien käyttäminen olisi sidottu kaikkien ylimpien valtioelinten eli eduskunnan, tasavallan presidentin ja valtioneuvoston samansuuntaisiin päätöksiin.

Viranomaisten puolustustilan aikaiset erityisvaltuudet koskisivat valtakunnan puolustusta tukevia ja sen turvallisuutta lujittavia yleisiä turvallisuustoimenpiteitä sekä sotilaallisen ja taloudellisen maanpuolustuksen toimintaedellytysten turvaamista.

Puolustustilalla pyritään yhdistämään maanpuolustuksen tarpeet ja perusoikeuksien turvaaminen mahdollisimman pitkälti. Puolustautuminen aseellista hyökkäystä vastaan ja kansan perustavien oikeuksien turvaaminen voivat vaatia hyökkäyksen laadusta ja voimakkuudesta riippuen kansalaisten eräiden perusoikeuksien rajoittamista. Kaikkia viime sotien aikana sovellettuja perusoikeuksien rajoittamismahdollisuuksia ei kuitenkaan tarvita. Toimenpiteen kohteeksi joutuneilla olisi yleensä valitusoikeus lain nojalla tehdyistä hallintopäätöksistä.

Puolustustilalaki on tarkoitettu tulemaan voimaan samaan aikaan kuin valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä määrättyllä tavalla käsiteltävä valmiuslaki, jota koskeva hallituksen esitys annetaan eduskunnalle samanaikaisesti tämän esityksen kanssa.

Puolustustilalaki perustuisi hallitusmuodon 16 §:ään eikä sisältäisi tavallisen lainsäätämisen järjestyksen käyttöä estävää delegointia, minkä vuoksi lakiehdotus voidaan käsitellä tavallises- sa lainsäätämisen järjestyksessä.

Esitystä laadittaessa on otettu huomioon Suomea sitovat valtiosopimukset, kuten Pariisin rauhansopimus, YYA-sopimus, YK:n peruskirja ja ihmisoikeussopimukset.

YLEISPERUSTELUT

1. Esityksen merkitys

1.1. Lähtökohdat

Keskinäisen vuorovaikutuksen merkitys on lisääntynyt valtioiden välisissä suhteissa toisen maailmansodan jälkeen esimerkiksi kasvaneen taloudellisen kanssakäymisen ja teknologian saavutusten yleismaailmallisen soveltamisen johdosta. Tällaisesta kehityksestä on seurannut, että Suomi on kuten muutkin valtiot monin tavoin riippuvainen kansainvälisistä tekijöistä ja yhteyksistä.

Tällaisen kehityksen voidaan arvioida olevan omiaan vähentämään sotilaallisten kriisien todennäköisyyttä ainakin sellaisen avoimen sodanuhkan muodossa, joka vaarantaisi valtakunnan alueellista koskemattomuutta ja itsenäisyyttä. Eurooppa onkin toisen maailmansodan jälkeen säästynyt valtioiden väliseltä täysimittaiselta sodalta, mutta asevoimalla on kuitenkin uhattu ja sitä käytettykin. Suomen ulkopoliittika tukee kaikkia niitä pyrkimyksiä, joiden tarkoituksena on edistää kansainvälisen jännityksen lieventämistä Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan periaatteiden mukaisesti. Liennytyskehityksen jatkuminenkaan ei nykyisellään kuitenkaan aseta kyseenalaiseksi Suomen kaltaisen puolueettoman valtion tarvetta ylläpitää tehokkaita puolustusvoimia.

Vaikka maamme ei olisi ensijainen hyökkäyskohde, suursodan yhteydessä voisivat hyökkäystoimet kohdistua myös Suomeen. Suomella ei ole mahdollisuuksia puolustautua ydinaseita käyttävää hyökkääjää vastaan, joskin varautumalla ydinsodan vaaroihin voidaan yrittää suojata väestöä ja lieventää vahinkoja. Suomen puolustuspolitiikassa on ensisijaisesti varauduttu lievemmästä kriisistä sodaksi laa-

jentuvaan tapahtumasarjaan. Sodaksi kehityvälle kriisille ovat tunnusomaisia alkuvaiheen kiristyneeseen kansainväliseen tilanteeseen liittyvät erikoisoperaatiot ja mahdollinen tavanomaisin asein suoritettu hyökkäys. Sota voisi kestää pitkäänkin, jos yllättävin sotatoimin ei päästäisi tulokseen. Tavanomaisin asein tapahtuvan hyökkäyksen torjuntaan tarvittavien voimavarojen taso määrittää puolustusvoimiemme mitoituksen.

Valtiollinen itsenäisyys ja oikeusjärjestyksen ylläpitäminen tulee turvata kaikissa oloissa. Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirja tunnustaa valtion luonnollisen oikeuden puolustautumiseen valtion jouduttua aseellisen hyökkäyksen kohteeksi. Sotaan on varauduttava siten, että käytettävissä olevat voimavarat ja yhteiskunnan toiminnot voidaan sodan aikana suunnata itsenäisyyden turvaamisen kannalta välttämättömiin tehtäviin. Valtio joutuu sodan aikana keskittämään henkiset ja aineelliset voimavaransa valtakunnan puolustuksen tehostamiseen ja sen turvallisuuden kaikinpuoliseen lujittamiseen. Tässä tarkoituksessa ilmeisesti tarvitaan hallituksen ja muiden viranomaisten poikkeuksellisia toimenpiteitä, joihin on mahdollisesti ryhdyttävä hyvinkin kiireellisesti. Koska tavallisia oloja koskevat viranomaisten toimivaltuudet ovat sodan aikana todennäköisesti riittämättömiä, tulee oikeusjärjestyksen antaa mahdollisuus soveltaa sodan aikana poikkeuksellisia säännöksiä.

On tärkeää, että sodan aikana sovellettavat poikkeussäännökset perustuvat lainsäädäntöön, joka on valmisteltu etukäteen ja kiihкотomasti. Näin menetellen varmistetaan se, että välttämättömät poikkeussäännökset saadaan sodan alettua välittömästi sovellettaviksi, ja toisaalta myös se, ettei vasta sodan uhatessa

kiireen ja pakon edessä tapahtuva lainsäädäntötyö johda poikkeussäännösten ylimitoittamiseen eikä kansanvaltaisten toimintojen turvaamista ajatellen tarpeettomiin kansalaisten perusoikeuksien rajoituksiin.

Sodan aikana sovellettavia säännöksiä koskeva etukäteen luotu lainsäädäntö lisää tosiasiallisia mahdollisuuksia selvittää sodasta mahdollisimman vähin uhrauksin. Se on myös omiaan ylläpitämään ulkopuolisten luottamusta maamme haluun ja kykyyn pysytellä kansainvälisten selkkausten ulkopuolella, estää itseensä kohdistuvan sodan syttyminen ja selviytyä kriisitilanteesta. Ennalta säädetty sotaa koskeva lainsäädäntö lisäksi estää sen demokraattisen hallitsemistavan kannalta epätoivottavan vaihtoehdon, että hallitusvalta säännösten puuttuessa sodan aikana toimisi kirjoitetun oikeusjärjestyksen vastaisesti ja vasta jälkeinpäin pyrkisi hankkimaan toiminnalleen eduskunnan hyväksymisen.

1.2. Lainsäädännön tavoitteet

Sotaa koskevan lainsäädännön ensisijaisena tavoitteena on luoda laillinen perusta sille, että viranomaisilla on sodassa tarvittavat keinot ryhtyä toimenpiteisiin valtiollisen itsenäisyyden turvaamiseksi ja oikeusjärjestyksen ylläpitämiseksi.

Lainsäädännön sisällön osalta saatetaan hahmotella useitakin osatavoitteita. Lain soveltamisalan määrittelyssä tulee kiinnittää huomiota siihen, millaisia äärimmäisiä kriisejä perustuslakimme tuntevat. Tämän kannalta merkittävin säännös sisältyy hallitusmuodon 16 §:ään, jonka mukaan lailla voidaan säätää Suomen kansalaisten yleisiin oikeuksiin sellaisia rajoituksia, jotka sodan tai kapinan aikana ovat välttämättömiä.

Kyseinen säännös on merkittävä myös siksi, että sen tarkoituksena on oikeuttaa säätämään välttämättömistä rajoituksista vain lailla siirtämättä niistä päättämisvaltaa esimerkiksi asetuksen tai valtioneuvoston päätöksen tasoon eli delegoimatta lainsäädäntövaltaa alemmalle tasolle.

Edellä esitetty merkitsee sitä, että lailla etukäteen säädetään, mitkä säännökset saattavat tulla sovellettaviksi sodan tai kapinan aikana. Tähän liittyy olennainen kysymys siitä, millä tavoin päätetään asianomaisten säännösten so-

vellettavaksi saattamisesta eli asiallisesti ottaen todetaan sodan tai kapinan olemassaolo.

Lainsäädännön osatavoitteena on sen varmistaminen, että eduskunnan asema ja merkitys sodan ajan valtiollisessa päätöksenteossa vastaisi mahdollisimman hyvin sitä, mitä hallitusmuodon 2 § yleisellä tasolla edellyttää. Ratkaisua sodan tai kapinan olemassaolosta ja tästä syystä välttämättömien säännösten sovellettavaksi saattamisesta ei asian kiireellisyyden vuoksi voida tehdä ensi vaiheessa eduskunnan päätöksellä vaan päättäntävallan tulee tältä osin kuulua hallitusvallalle. Eduskunnan aseman kannalta on keskeistä, että sodan aikana sovellettavaksi tulevista säännöksistä säädetään etukäteen lailla. Tämän lisäksi on pyrittävä turvaamaan eduskunnalle riittävä vaikutus hallitusvallalle kuuluvaan päätöksentekoon esimerkiksi tehokkaan seurannan ja parannetun jälkitarkastuksen avulla.

Säädettävän lain tavoitteena tulee olla myös se, että kansalaisten perusoikeudet ovat mahdollisimman hyvin turvattuja ja oikeusturva riittävästi järjestetty silloinkin, jos sodan johdosta joudutaan käyttämään poikkeuksellista toimivaltaa. Monet sodan ajan välttämättömistä poikkeussäännöksistä merkitsevät väistämättä perusoikeuksien jonkinasteista rajoittamista. Perusoikeuksien hyvää turvaa tarkoittava tavoite merkitsee näin ollen sitä, että perusoikeuksien rajoitusten tulee jäädä sodan aikana niin vähäisiksi kuin mahdollista sekä pysyä perustuslakiemme ja solmimiemme kansainvälisten sopimusten mukaan määräytyvissä rajoissa.

1.3. Lain sisältöä koskevat päätökset

Hallitusmuodon 16 §:n sisältöä seuraten esityksessä on päädytty siihen, että ehdotettava laki koskee kyseisessä perustuslainkohdassa mainittuja poikkeusoloja eli sotaa ja kapinaa. Niissä kummassakin on kysymys yhteiskunnan puolustautumisesta valtiollisen itsenäisyyden turvaamiseksi ja oikeusjärjestyksen ylläpitämiseksi. Erityisten toimivaltuuksien käytön aloittamisella ei saisi olla sodanjulistukseen rinnastettavia ja mahdollisesti maamme turvallisuuspoliittista asemaa vaarantavia vaikutuksia. Siksi esityksessä ehdotetaan, että mainittujen kriisien aikana voidaan saattaa voimaan puolustustila. Sen aikana voitaisiin ryhtyä lakiehdotuksen mukaisiin valtakunnan puolustusta te-

hostaviin ja sen turvallisuutta lujittaviin toimenpiteisiin. Puolustustila merkitsisi siten mahdollisuutta saattaa sovellettaviksi ja käytön lakiehdotukseen sisältyviä toimivaltuuksia, jotka on laadittu asianomaisen kriisin hallitsemiseksi.

Edellä esitetyn johdosta ehdotetaan, että säädettävän lain nimi on puolustustilalaki.

Puolustustilaa koskeva päätös on valtakunnan sisäisen tilanteen kannalta hyvin merkittävä, koska se johtaa poikkeussäännösten voimaan saattamiseen maassa. Kun puolustustilan voimaan saattamisen aiheena saattaisi olla lähinnä vain sota ja puolustustila näin ollen olennaisimmin liittyisi puolustusvoimien laajamittaiseen liikekannallepanoon ja Suomen kansainvälisiin suhteisiin, on hallitusmuodon 30 ja 33 §:n säännökset huomioon ottaen päädytty siihen, että puolustustila saatetaan voimaan asetuksella.

Eduskunnan aseman osalta on pidetty tärkeänä, että eduskunnalla on sodan aikana sovellettavaksi saatettavia säännöksiä koskevassa päätöksenteossa ja seurannassa suurempi mahdollisuus vaikuttaa kuin vain asetukseen kohdistuvan tavanomaisen jälkitarkastusoikeuden käyttäminen, jollainen on vakiintuneesti käytössä valtuuslakien nojalla annettuihin säädöksiin nähden. Lähtökohtana on pidetty, että eduskunnan asemaa vahvistettaessa tulee pitäytyä eduskunnan normaaleissa valtiosäännön mukaisissa työskentely- ja käsittelytavoissa. Ne tarjovat sinällään nykyisin ja puolustustilankin aikana eduskunnalle mahdollisuuksia aloitteellisuuteen (esimerkiksi edustajan aloiteoikeus ja ulkoasianvaliokunnan oikeus saada hallitukselta selonteko). Eduskunnan nykyisiin työskentelytapoihin sopisi, että puolustustilaa koskevassa asetuksessa mahdollisimman täsmällisesti yksilöidään puolustustilan aikana sovellettaviksi saatettavat puolustustilalain säännökset ja että säännökset tulisivat sovellettaviksi vasta eduskunnan päätettyä asetuksesta.

Puolustustila on kuitenkin ilmeisesti kyettävä saattamaan voimaan hyvin kiireellisesti sodan tai kapinan syttyessä. Siksi puolustustilan käynnistämisvaiheessa ei ole katsottu mahdolliseksi, että lain säännöksiä saataisiin soveltaa vasta eduskunnan päätöksenteon jälkeen. Saatettaessa puolustustila ensi kerran voimaan asetukset onkin ehdotuksen mukaan välittömästi sovellettavissa, mutta se olisi kuitenkin eduskunnan tavanomaisen jälkitarkastuksen alainen. Jos puolustustilan voimassaoloa sen sijaan jou-

dutaan jatkamaan, ei ole välttämättömiä päätöksenteon kiireellisyydestä johtuvia esteitä lisätä eduskunnan vaikutusta siten, että puolustustilalain asianomaisia säännöksiä saadaan soveltaa vasta eduskunnan päätettyä asetuksesta.

Puolustustilalakiehdotukseen otettuja säännöksiä ja niiden sisältöä harkittaessa on kiinnitetty huomiota, paitsi voimassa olevan sotatilasta annetun lain (303/30) säännöksiin, myös viime kädessä parlamentaarisen valmiuslainsäädäntökomitean (komiteanmietintö 1979:60) ja oikeusministeriön työryhmän (oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 6/1987) työhön pohjautuvaan valmiuslakiehdotukseen. Sodan aikana tarvittavia poikkeussäännöksiä arvioitaessa on käytetty hyväksi myös ministeriöiden valmiuspäällikköharjoitusten kokemuksia.

Kansalaisten perusoikeuksien ja ihmis- oikeuksien turvan kannalta olisi tärkeää säätää niiden käyttöä rajoittavien sodan ajan poikkeussäännösten soveltamisedellytyksistä mahdollisimman tarkkarajaisesti. Lakiehdotus tarkoittaa kuitenkin säännösten luomista sellaisia tulevaisuuden tilanteita varten, joiden esiintymisestä ja tarkemmasta luonteestaan ei voi olla aivan täsmällistä käsitystä. Tämän vuoksi säännösten soveltamisedellytykset jäävät pakostakin ainakin osittain yleispiirteisiksi. Sääntelyn tällaisen luonteen vuoksi lakiehdotukseen on otettu nimenomaiset yleissäännökset, joiden tarkoituksena on turvata se, että perusoikeusrajoitukset jäävät käytännössä mahdollisimman vähäisiksi.

Kansalaisten aseman kannalta olisi merkittävää, että puolustustilalain nojalla tehtäviin hallintopäätöksiin nähden on ehdotuksen mukaan olemassa muutoksenhakumahdollisuus ja että ehdotuksessa ovat säännökset lakiin perustuvan toiminnan aiheuttaman vahingon korvaamisesta.

2. Nykyinen tilanne ja asian valmistelu

2.1. Nykyinen tilanne

2.1.1. Lainsäädäntö

Sotatilasta annettu laki sisältää säännöksiä toimenpiteistä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi sekä toimenpiteistä sotilaallisten etujen huomioon ottamiseksi ja ta-

loudellisten olojen järjestämiseksi. Laki antaa tasavallan presidentille, valtioneuvostolle ja sotilasviranomaisille laajat valtuudet tehostaa valtakunnan puolustusta. Laki on tarkoitettu luomaan mahdollisuudet puolustusvalmiuden kohottamiselle ja ylläpitämiselle. Sotatilalakiin perustuvat valtuudet ovat käytettävissä, jos tasavallan presidentti on julistanut valtakunnan tai sen osan sotatilaan sodan tai kapinan aikana. Sotatilasta 26 päivänä syyskuuta 1930 annetun lain säännösten soveltamisesta sota-voiman liikekannallepanon sattuessa annetulla lailla (356/30), joka on säädetty perustuslainsäätämisyjärjestyksessä, laajennettiin sotatilan julistamisedellytykset koskemaan myös aikaa, jolloin sota tai kapina näyttää olevan syttymäisillään ja sotavoima tai osa siitä on määrätty pantavaksi liikekannalle.

Sotatilalain mukainen sotatila oli Suomessa voimassa vuosina 1939—1947. Tasavallan presidentti julisti sotatilan 30 päivänä marraskuuta 1939 (441/39) vihollisuuksien puhjettua Neuvostoliiton kanssa. Presidentti antoi julistuksen sotatilan lakkaamisesta 26 päivänä syyskuuta 1947 (700/47) sen jälkeen, kun Pariisin rauhansopimus oli tullut voimaan kansainvälisesti ja valtionsisäisesti 16 päivänä syyskuuta 1947.

Sodan aikana sovellettavaksi tulevia poikkeussäännöksiä on myös muussa lainsäädännössä. Esimerkiksi työvelvollisuuslain (412/42) soveltaminen on sidottu sotatilalain voimassaoloon.

Väestön toimeentulon ja maan talouselämän turvaamisesta poikkeuksellisissa oloissa annetun lain (407/70, jäljempänä säännöstelyvaltuuslaki) eräänä soveltamisedellytyksenä on sota. Tämän lain nojalla voidaan asetuksella oikeuttaa valtioneuvosto ryhtymään välittömästi ja tehokkaasti sellaisiin laissa verraten yleisesti luonnehdittuihin toimenpiteisiin, jotka ovat tarpeen väestön toimeentuloon ja maan talouselämään kohdistuvien ilmeisten vaarojen torjumiseksi.

Säännöstelyvaltuuslakia voidaan lain tarkoitus huomioon ottaen soveltaa kriiseistä talouselämälle aiheutuvien ongelmien ratkaisemiseen.

Väestönsuojelulain (438/58) 32 § sisältää valtioneuvostolle annetun valtuuden saattaa väestönsuojelu tehostettuun toimintaan tai valmiustilaan, jolloin valtioneuvostolla on oikeus määrätä muun muassa velvollisuudesta suorittaa väestönsuojelutehtäviä ja väestön siirtämisestä. Erityisvaltuuksia voidaan käyttää muun

muassa silloin, kun maa tai osa siitä on valtakunnan puolustamista varten julistettu sotatilaan.

Ulkomaalaislain (400/83) 30 §:n nojalla valtioneuvostolla on muun muassa sodan aikana valta antaa ulkomaalaisten maahantulosta, maassa oleskelusta, työnteosta ja maasta lähdöstä määräyksiä, jotka poikkeavat ulkomaalaislain säännöksistä taikka sen nojalla annetuista säännöksistä tai määräyksistä.

Ilmailulain (595/64) 6 §:n 3 momentin perusteella valtioneuvosto voi poikkeuksellisissa oloissa tai milloin yleinen turvallisuus muuten vaatii tilapäisesti rajoittaa ilmailua tai kieltää sen koko maassa.

2.1.2. Valmiuslainsäädännön kehittäminen

Poikkeusolojen valmiuslainsäädäntö sääntelee viranomaisten toimivaltuuksien käyttöä poikkeusoloissa ja luo samalla perustaa poikkeusoloihin varautumiselle. Viranomaisten valmiussuunnitelmat ja muut ennakkotoimet rakennetaan voimassa olevaan lainsäädäntöön perustuviksi. Ajanmukaisella ja kattavalla valmiuslainsäädännöllä on siten ratkaiseva merkitys eri alojen poikkeusolojen valmiuden luomisessa.

Sotiemme jälkeen kansalaiset ovat tulleet entistä riippuvaisemmiksi yhteiskunnassa saatavista palveluista ja yhdyskuntien toimintakyvystä. Tällaisessa teknistyvässä yhteiskunnassa monet elintärkeät toiminnot ovat alttiita häiriöille. Vakavan kriisin aikana ei enää selvitä aikaisempia kriisejä varten säädetyillä valmiuslaeilla.

Yhteiskuntaamme uhkaavia kriisejä ja niiden todennäköisyyttä koskevat arviot ovat johdaneet siihen, että viimeisten kahden vuosikymmenen aikana valmiuslainsäädännön uudistaminen on keskittynyt sotatilaan lievemmissä poikkeusoloissa tarvittaviin viranomaisten toimivaltuuksiin. Sotatilaan koskeva lainsäädäntö on vastaavasti jäänyt vähemmälle huomiolle.

Sotatilaan lievempiä poikkeusoloja koskevan valmiuslainsäädännön valmistelujen jälkeen on tullut tarpeelliseksi nyky-yhteiskunnan oloista lähtien tarkastella sotatilalainsäädännön tarvetta ja sen kehittämistä.

2.1.3. Suomen kansainvälisoikeudelliset velvoitteet

Esitystä valmisteltaessa on pyritty varmistumaan siitä, että säädettävä laki on sopusoinnussa Pariisin rauhansopimuksesta (SopS 20/47), YYA-sopimuksesta (SopS 17/48 ja 68/83) ja Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjasta (SopS 1/56) Suomelle aiheutuvien kansainvälisoikeudellisten velvoitteiden samoin kuin kansainvälisen humanitaarisen oikeuden, erityisesti vuoden 1949 Geneven yleissopimusten (SopS 7—8/55) ja niiden vuonna 1977 hyväksytyjen kahden lisäpöytäkirjan (SopS 82/80) kanssa.

Valmistelussa on lisäksi kiinnitetty huomiota ihmisoikeussopimuksiin. Niistä on tässä yhteydessä erityisen merkittävä Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokouksen vuonna 1966 hyväksymä kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (SopS 8/76), joka saatettiin Suomessa voimaan lailla (107/76) ja asetuksella (108/76).

Yleissopimuksen 4 artikla koskee yleistä hätätilaa, joka uhkaa kansakunnan olemassaoloa ja joka on virallisesti sellaiseksi julistettu. Tällaisen hätätilan aikana sopimusvaltiot voivat ryhtyä toimenpiteisiin, jotka poikkeavat niille yleissopimuksen mukaan kuuluvista velvoituksista, siinä laajuudessa kuin tilanne välttämättä vaatii. Edellytyksenä on, että toimenpiteet eivät ole ristiriidassa valtion muiden kansainvälisen oikeuden mukaisten velvoitusten kanssa eivätkä merkitse pelkästään rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon tai yhteiskunnalliseen syntyperään perustuvaa syrjintää. Mainitun artiklan 2 kohdassa on erikseen lueteltu ne yleissopimuksen määräykset, joista ei voida poiketa edes yleisen hätätilan aikana.

Puolustustilalain soveltamisedellytysten täyttyminen merkitsisi kiistatta yleissopimuksen tarkoittaman yleisen hätätilan olemassaoloa eikä laki sisältäisi sopimuksen 4 artiklan 2 kohdassa yleisen hätätilan aikana kiellettyjä poikkeuksia. Lakiehdotus vastaa yleissopimuksesta Suomelle johtuvia kansainvälisoikeudellisia velvoitteita.

Lakiehdotus ei ole ristiriidassa myöskään Euroopan neuvoston puitteissa 4.11.1950 solmitun ihmisoikeusyleissopimuksen kanssa, jonka Suomi on allekirjoittanut liittyessään järjestöön toukokuussa 1989.

Pariisin rauhansopimuksen ihmisoikeuksia koskevilla määräyksillä ei ole katsottu olevan itsenäistä vaikutusta säädettävän puolustustila-

lain sisältöön, koska mainittu vuoden 1966 kansainvälinen yleissopimus on näiltä osin yksityiskohtaisempi.

Valmistelussa on selvitetty myös Suomen muiden kansainvälisoikeudellisten velvoitteiden merkitystä niin kuin yksityiskohtaisten perustelujen asianomaisissa kohdissa selostetaan.

2.1.4. Poikkeusoloja koskeva lainsäädäntö muissa maissa

Poikkeusoloja koskeva sääntely on lainsäädännöllisesti järjestetty varsin monella tavalla muissa maissa. Tähän ovat vaikuttaneet jo eri maiden valtiosääntöjen erot. Valmiuslainsäädäntökomitean mietintöön (komiteanmietintö 1979:60) sisältyy katsaus Ruotsin, Norjan, Tanskan, Saksan demokraattisen tasavallan, Neuvostoliiton, Puolan, Itävallan, Saksan liittotasavallan ja Sveitsin valmiuslainsäädäntöön. Sotatilalakikomitea on täydentänyt tätä katsausta ja saattanut sen ajan tasalle. Sen mietintöön (komiteanmietintö 1988:40) sisältyy selostus Ruotsin, Norjan, Sveitsin, Saksan liittotasavallan, Puolan, Neuvostoliiton ja Yhdysvaltojen valmiuslainsäädännöistä.

2.2. Valmisteluvaiheet ja -aineisto

2.2.1. Parlamentaarinen sotatilalakikomitea

Valtioneuvosto asetti 17 päivänä huhtikuuta 1986 parlamentaarisen sotatilalakikomitean selvittämään, miten sotatilasta 26 päivänä syyskuuta 1930 annettua lakia tulisi ajankäytännön siten, että hallituksella ja muilla viranomaisilla olisivat ennalta oikeusjärjestykseen sisältyviin säännöksiin perustuvat valtuudet kansakunnan turvaamiseksi ja valtakunnan puolustamiseksi tarvittavien välttämättömien voimavarojen keskittämiseen ja yhteiskuntaelämän eri alojen toimintojen sääntelemiseen tarkoituksenmukaisimmalla tavalla.

Parlamentaarinen sotatilalakikomitea sai tehtävänsä suoritetuksi (komiteanmietintö 1988:40) 30 päivänä joulukuuta 1988.

Komitea ehdotti säädettäväksi puolustustilalain, jolla kumottaisiin voimassa oleva sotatilalaki ja eräitä siihen liittyviä säädöksiä.

2.2.2. Lausunnonantajat ja jatkovalmistelu

Hallituksen esitysehdotuksesta on saatu lausunto 24 viranomaiselta ja järjestöltä.

Lausunnoissa esitettyjä näkökohtia on mahdollisuuksien mukaan otettu huomioon hallituksen esitystä viimeisteltäessä.

3. Esityksen organisatoriset vaikutukset

Esityksen lähtökohtana on, että nykyiset viranomaiset toimivat sodan ja kapinan aikana lakiehdotuksen mukaisia tehtäviä hoitaessaan normaaliorganisaationsa mukaisesti. Puolustustilalain säätämisestä sinänsä ei aiheudu uusien viranomaisten perustamista. Puolustustilan aikana asetettaisiin kuitenkin erityinen neuvottelukunta valtion ja tiedotusvälineiden yhteistoiminnan edistämiseksi. Lisäksi ehdotuksen mukaan jää erikseen säädettäväksi se viranomainen, jonka tehtäväksi voidaan antaa puolustustilan aikana valvoa yksittäistapauksissa joukkoviestinnän harjoittamista silloin, jos joukkoviestinnässä on rikottu erinäisten salassa pidettävien asioiden julkistamis- tai ilmaisukieltoa.

Poikkeusoloista aiheutuvien uusien tehtävien johdosta organisatoriset järjestelyt olisivat kuitenkin mahdollisia siinä laajuudessa kuin valmiuslain nojalla säädettäisiin ja määrättäisiin.

4. Esityksen taloudelliset vaikutukset

Esityksellä ei ole välittömiä taloudellisia vaikutuksia normaaliaikana. Välillisiä vaikutuksia esityksellä kuitenkin on siksi, että viranomaisten tulee erilaisin etukäteisjärjestelyin pyrkiä varmistamaan tehtäviensä mahdollisimman

häiriötön hoitaminen myös sodan ja kapinan aikana. Tällaisen varautumisen toteuttaminen käytännössä vaatii järjestelmällistä suunnittelua, henkilöstön kouluttamista ja valmennusta etukäteen sekä sodan ja kapinan aikana tarvittavan materiaalin hankintaa ja varastointia. Kun otetaan huomioon, että kaikenlaisiin kriiseihin varaudutaan eri tavoin jo nykyisin, lakiehdotuksen välillisiäkin kustannusvaikutuksia ei voida pitää merkittävinä hallinnon kokonaiskustannuksiin verrattuna.

Puolustustilan aikana lakiehdotus antaa muun muassa mahdollisuuden säännöstellä ja ohjata taloudellista toimintaa monella tavalla sekä oikeuttaa toimeenpanemaan omaisuuden luovutuksia samaten kuin antaa puolustusvoimien joukoille toimivallan käyttää omaisuutta eri tavoin. Tällaisten toimenpiteiden ja niihin kytkeytyvien korvaussäännösten laajuus ja taloudellinen merkitys eivät ole ennakoitavissa.

5. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

Puolustustilalakiehdotus muodostaa saumattoman kokonaisuuden valmiuslakiehdotuksen kanssa. Puolustustilalain eräänä soveltamisedellytyksenä olisi, että ehdotuksen mukaisessa valmiuslaissa säädetyt toimivaltuudet eivät sodan aikana riitä valtiollisen itsenäisyyden turvaamiseksi ja oikeusjärjestyksen ylläpitämiseksi. Lisäksi valmiuslaki olisi sitä koskevan ehdotuksen mukaan sodan aikana toissijaisesti sovellettavana.

Lakien keskinäisestä sidonnaisuudesta seuraa, ettei vain toista niistä tulisi säätää eikä puolustustilalakia ehdotuksen mukaisena voitaisikaan yksin säätää.

Valmiuslaki ja puolustustilalaki ovat tarkoitettut tulemaan voimaan samanaikaisesti.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotuksen perustelut

1 luku

Yleiset säännökset

Lakiehdotuksen 1 luvussa ovat säännökset lain tavoitteesta ja soveltamisalasta, puolustustilan voimaan saattamista, jatkamista ja lakikauttamista koskevasta päätöksenteosta sekä lakia sovellettaessa noudatettavista yleisistä periaatteista.

1 §. Pykälän mukaan lain tavoitteena olisi valtiollisen itsenäisyyden turvaaminen ja oikeusjärjestyksen ylläpitäminen. Tällä lain tarkoituksen osoittavalla ilmaisulla olisi yhdessä jäljempänä 2 §:n kohdalla mainittavan välttämättömyysedellytyksen kanssa keskeinen merkitys useita pykäläiä, esimerkiksi 9 §:n 1 momenttia sovellettaessa.

Voimassa olevan sotatilalain tavoitteena on valtakunnan puolustaminen tai oikeusjärjestyksen voimassa pitäminen sodan tai kapinan aikana. Valmiuslakiehdotuksen monien tavoitteiden joukossa ovat myös valtakunnan itsenäisyyden turvaaminen ja oikeusjärjestyksen ylläpitäminen sodan aikana.

Valtiollista itsenäisyyttä turvataan ja oikeusjärjestystä eli Suomessa voimassa olevien oikeussäännösten kokonaisuutta ylläpidetään puolustustilalaissa tarkoitetuissa poikkeusoloissa ehdotuksen mukaan tehostamalla valtakunnan puolustusta ja lujittamalla sen turvallisuutta. Valtakunnan puolustuksen tehostamiseksi ja sen turvallisuuden lujittamiseksi olisivat esityksen mukaan käytettävissä lain 2 ja 3 luvun säännökset valtakunnan puolustusta tukevista yleisistä turvallisuustoimenpiteistä sekä sotilaallisen ja taloudellisen maanpuolustuksen toimintaedellytysten turvaamisesta.

Lain 2 ja 3 luku sisältävät sellaisia säännöksiä, jotka eivät ole normaaliajan lainsäädännön tai kriisilainsäädännönkään perusteella muuten voimassa ja joiden soveltamismahdollisuutta on pidetty äärimmäisissä kriiseissä tarpeellisenä puolustustilalain tarkoituksen saavuttamiseksi. Kyseiset säännökset voidaan lakiehdotuksen 2 §:n mukaisesti säätää sovelletaviksi saattamalla asetuksella voimaan puolustustila.

Puolustustila voitaisiin 1 §:n mukaan saattaa voimaan hallitusmuodon 16 §:ssä mainituissa poikkeusoloissa eli sodan ja kapinan aikana.

Sodalla tarkoitetaan kansainvälisessä oikeudessa valtioiden välistä väkivaltaista konfliktia, jota käydään niiden asevoimien välillä. Sodassa väkivalta kohdistuu toisen valtion oikeusjärjestyksen alaisiin ihmisiin ja omaisuuteen.

Puolustustilan voimaansaattamisedellytyksenä sodalla tarkoitetaan sellaista tosiasiallista tilannetta, jossa Suomi on joutunut vieraan valtion aseellisen voimankäytön tai vaikutusiltaan siihen verrattavien terroritoimenpiteiden kohteeksi ja jossa valtiollisen itsenäisyyden turvaaminen ja oikeusjärjestyksen ylläpitäminen vaativat lakiehdotuksen 2 ja 3 luvun säännösten soveltamista kokonaan tai suppeamassa mitassa. Kysymyksen tulevan voimankäytön osalta voidaan viitata Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokouksen vuonna 1974 hyväksymään hyökkäys-käsitteen määritelmään, jonka mukaan hyökkäys on valtion toimesta tapahtuvaa aseellista väkivallan käyttöä toisen valtion suvereniteettia, alueellista koskemattomuutta tai riippumattomuutta kohtaan.

Kapinalla hallitusmuodon 16 §:n mukaisessa merkityksessä tarkoitetaan esityksessä valtion sisällä ilmenevää järjestäytynyttä joukkoliikiedintää perustuslain mukaisen valtiojärjestyksen kumoamiseksi tai muuttamiseksi väkivaltaisesti eli asevoimaa tai sen uhkaa käyttäen. Kapina voi olla valtion ulkopuolelta johdettua tai avustettua.

Puolustustilan voimaansaattamisedellytyksen kannalta arvioituna kapinan tulee lisäksi olla voimakkuudeltaan ja laajuudeltaan sellaista, että väkivaltaista joukkoliikiedintää ei ole mahdollista tukahduttaa nopeasti ja tehokkaasti säännönmukaisen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen tähtäävin toimenpitein, joista poliisi normaalisti huolehtii mahdollisesti puolustusvoimien virka-avun tukemana.

Kapinasta edellä tarkoitettussa merkityksessä on asiallisesti erotettava rikoslain 16 luvun mukainen rikosoikeudellinen kapina, joka on tunnusmerkistöltään olennaisesti lakiehdotuksen 1 §:ssä tarkoitettua käsitettä laajempi.

Pykälässä yksilöidyt poikkeusolot eivät merkitse poikkeusvaltuuksien käyttöönoton edelly-

tysten laajentamista voimassa olevaan lakiin verrattuna.

2 §. Pykälän 1 momentin mukaan puolustustila saatettaisiin voimaan asetuksella — puolustustilan käynnistävällä soveltamisasetuksella — ja tarvittaessa sen voimassaoloa jatketaan sitä välittömästi seuraavalla jatkamisasetuksella. Puolustustilan voimaansaattamisedellytysten olemassaolon arvioiminen kuuluisi tasavallan presidentille, jolle hallitusmuodon 30 §:n mukaan kuuluu sotavoiman ylin päällikkyys ja hallitusmuodon 33 §:n mukaan ylin päätösvalta ulkoasioissa. Myös valtioneuvosto ja lopuksi eduskunta osallistuisivat arviointiin. Eduskunnan hyväksyttyä soveltamisasetuksen tai jatkamisasetuksen puolustustila olisi saanut kaikkien kolmen ylimmän valtioelimen hyväksymisen.

Ehdotus on tältä osin, ottaen huomioon lakiehdotuksen 3—5 §:n mukaisen eduskunnan myötävaikutuksen puolustustilasta päätettäessä, sopusoinnussa hallitusmuodon 33 §:n 1 momentista ilmenevän säännöksen kanssa, jonka mukaan presidentti päättää sodasta ja rauhasta eduskunnan suostumuksella. On kuitenkin huomattava, että lakiehdotuksen mukainen puolustustilasta päättäminen ei ole hallitusmuodon 33 §:n 1 momentissa tarkoitettua sodasta tai rauhasta päättämistä, vaan tässä perustuslainkohdassa vaadittua eduskunnan suostumusta olisi pyydettävä nimenomaisesti erikseen. Suostumus voidaan hankkia samanaikaisesti kuin puolustustilasta päättämistä tarkoittava asetus toimitetaan eduskunnalle.

Saatettaessa puolustustila voimaan asetuksella olisi asetuksessa säädettävä tämän lain 2 ja 3 luvun säännösten soveltamisesta. Puolustustilan aikana tulisivat myös lain 1 ja 4 lukuun sisältyvät kaikki säännökset sovellettaviksi.

Tarkoitus on, että asetuksessa mainitaan riittävästi yksilöiden ne lain 2 ja 3 luvun säännökset, jotka aiotaan saattaa sovellettaviksi. Riittävänä yksilöintinä olisi pidettävä esimerkiksi sitä, että jokainen sovellettavaksi saatettava puolustustilain pykälä mainitaan omana kohtanaan asetuksen tietyssä pykälässä.

Puolustustilain kyseiset säännökset voidaan saattaa sodan tai kapinan aikana sovellettaviksi kokonaan tai osittain. Lakiehdotus rajoittaa asetuksenantajan valintoja tämän osalta kahdessa suhteessa. Sovellettaviksi voidaan ensiksikin saattaa vain sellaiset puolustustilain 2 ja 3 luvun säännökset, joiden soveltaminen on

välttämätöntä lain tarkoituksen saavuttamiseksi eli valtiollisen itsenäisyyden turvaamiseksi ja oikeusjärjestyksen ylläpitämiseksi (*välttämättömyysedellytys*). Välttämättömyysedellytys merkitsee sitä, että puolustustilain sisältämien poikkeuksellisten säännösten sovellettavaksi saattaminen on mitoitettava tilanteen asettamien vaatimusten mukaisesti. Kyseinen edellytys johtuu hallitusmuodon 16 §:stä, koska se oikeuttaa lailla säätämään hallitusmuodon 2 luvussa säädettyihin Suomen kansalaisten yleisiin oikeuksiin vain sellaisia rajoituksia, jotka ovat sodan tai kapinan aikana välttämättömiä. Lisäksi on viitattava kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 4 artiklaan, jonka mukaan yleisen hätätilan aikana sopimuksen mukaisista velvoituksista voidaan poiketa vain siinä laajuudessa kuin tilanne välttämättä edellyttää. Välttämättömyysedellytys merkitsee sitä, että puolustustilain 2 ja 3 luvun säännösten sovellettavaksi saattamiselle ei ole laillisia edellytyksiä, jos muuhun lainsäädäntöön sisältyvät säännökset riittävät lain tarkoituksen saavuttamiseksi.

Toisena rajoituksena on ehdotuksen mukaan se, että valmiuslaissa säädetyt toimivaltuudet eivät silloisessa tilanteessa riitä turvaamaan valtiollista itsenäisyyttä ja ylläpitämään oikeusjärjestystä (*valmiuslain riittämättömyysedellytys*). Tästä edellytyksestä johtuu, että valmiuslaki myös sodan aikana olisi ensisijainen puolustustilakiin nähden niin kauan kuin valmiuslain mukaiset toimivaltuudet ovat riittäviä mainitun tarkoituksen saavuttamiseksi. Jos valtiollisen itsenäisyyden turvaaminen ja oikeusjärjestyksen ylläpitäminen kuitenkin vaativat puolustustilain 2 ja 3 luvun säännösten osittaistakin soveltamista, välttämättömät säännökset voitaisiin säätää sovellettaviksi asetuksella, jolla puolustustila saatetaan voimaan. Tällöin taas seuraisi valmiuslain 1 §:n 2 momentista, että valmiuslakia suhteessa puolustustilakiin sovelletaan toissijaisesti näiden lakien säännösten ollessa keskenään ristiriitaisia.

Puolustustilaa ei olisi tarpeen saattaa voimaan, ellei samalla olisi tarpeen säätää ainakin joitakin puolustustilain 2 ja 3 luvun säännöksiä sovellettaviksi. Sodasta ei siten välttämättä seuraa puolustustilan voimaan saattaminen, jos tilanne on valtiollisen itsenäisyyden turvaamisen ja oikeusjärjestyksen ylläpitämisen kannalta hallittavissa valmiuslain hallitukselle antamien toimivaltuuksien nojalla tai jos tilanteen hallitsemiseksi puolustustilain 2 ja 3

luvun säännösten soveltaminen ei muuten syystä tai toisesta ole välttämätöntä.

Puolustustila saatettaisiin voimaan asetuksella normaalia asetuksenantomenettelyä noudattaen. Asetusta koskisivat hallitusmuodon 28 §:n 2 momentin perusteella ne vaatimukset, jotka ovat voimassa hallitusmuodon 20 §:n 2 ja 3 momentin nojalla.

Hallitusmuodon 34 §:n 1 momentin mukaan presidentti tekee päätöksensä valtioneuvostossa sen ministerin esittelystä, jonka toimialaan asia kuuluu. Valtioneuvostossa käsiteltävät asiat taas pitää hallitusmuodon 44 §:n 1 momentin mukaan valmistella asianomaisessa ministeriössä.

Valtioneuvoston ministeriöiden lukumäärästä ja yleisestä toimialasta annetun lain 3 §:n 1 momentin 5 kohdan (16/70) mukaan puolustusministeriö käsittelee valtioneuvostolle kuuluvista asioista muun muassa ne, jotka koskevat valtakunnan puolustusta. Tällä perusteella puolustustilan voimaan saattamista tarkoittavan asetuksen valmistelu kuuluisi normaalisti puolustusministeriölle ja asetusehdotuksen esittelisi presidentille valtioneuvostossa puolustusministeri.

Pykälän 2 momentin mukaan puolustustilan voimaan saattamisesta ja lakkaamisesta olisi tehtävä Yhdistyneiden Kansakuntien pääsihteerin välityksellä ilmoitus kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (jäljempänä KP-sopimus) sopimusvaltioille. Ilmoitusmenettely vastaa yleissopimuksen 4 artiklan 3 kappaleen vaatimusta, jonka mukaan sopimusvaltion tulee ilmoittaa muille sopimusvaltioille siitä, että se poikkeaa yleissopimuksesta hätätilan aikana. Ilmoituksessa on yleissopimuksen mukaan selvitettävä, mistä yleissopimuksen määräyksistä yleisen hätätilan aikana on poikettu, ja ne syyt, jotka ovat aiheuttaneet toimenpiteet.

Ilmoituksen tekemiseksi on asian presidentin esittelystä esitelleen ministeriön ilmoitettava ulkoasiainministeriölle, että kyseisenlainen asetus on annettu.

3 §. Pykälän 1 momentin mukaan asetus puolustustilan voimaan saattamisesta voitaisiin antaa olemaan voimassa määrätyn, enintään kolmen kuukauden pituisen määräajan. Puolustustilan käynnistävää asetusta sanotaan ehdotuksen mukaan soveltamisasetukseksi.

Soveltamisasetuksen voimassaoloajan rajoittaminen enintään kolmeksi kuukaudeksi ei esittäisi muuttamasta soveltamisasetusta tuon ajan

kuluessa. Muutos ei saisi merkitä alkuperäisen soveltamisasetuksen voimassaolon ulottamista ehdotettua määräaikaa pidemmäksi. Soveltamisasetusta muuttavaa asetusta koskisivat samat säännökset kuin alkuperäistäkin soveltamisasetusta.

Soveltamisasetuksessa olisi 2 momentin ja jo lakiehdotuksen 2 §:stä ilmenevän periaatteen mukaisesti mainittava ne puolustustilalain säännökset, jotka saatetaan sovellettaviksi. Asetuksessa olisi omina kohtinaan ainakin pykälän numero mainiten osoitettava sovellettaviksi saatettavat säännökset.

Soveltamisasetuksessa voitaisiin rajoittaa sovellettaviksi saatettavien säännösten alueellista soveltamisalaa. Tähän tilanteeseen jouduttaisiin, jos sodan tai kapinan luonne ja asevoiman käytön ilmenemismuodot huomioon ottaen ei olisi 2 §:ssä tarkoitettulla tavalla välttämätöntä saattaa asianomaisia säännöksiä sovellettaviksi koko valtakunnassa. Tällöin soveltamisasetuksessa olisi mainittava sovellettaviksi saatettavien säännösten alueellinen soveltamisala riittävän yksilöidysti.

Pykälän 3 momentti koskee eduskunnan osuutta päätöksenteossa soveltamisasetuksen osalta. Momentin mukaan soveltamisasetus on heti saatettava eduskunnan käsiteltäväksi ja asetus on kumottava, jos eduskunta niin päättää.

Soveltamisasetus on näin ollen puolustustilalain perusteella eduskunnan jälkitarkastuksen alainen. Tämä merkitsee sitä, että asetuksen perusteella sovellettaviksi saatettavat puolustustilalain 2 ja 3 luvun asianomaiset säännökset tulisivat välittömästi eli asetuksessa säädetystä voimaantuloajankohdasta alkaen kansalaisia ja viranomaisia sitoviksi oikeussäännöksiksi. Eduskunnan päätös ei siten olisi edellytyksenä asianomaisten säännösten soveltamiselle. Eduskunnan vallassa olisi kuitenkin valiokuntakäsittelyn jälkeen täysistunnossa yksinkertaisella enemmistöllä päättää, onko asetus kumottava. Jos eduskunta päättäisi asetuksen kumoamisesta, olisi hallitus oikeudellisesti velvollinen kumoamaan asetuksen. Eduskunta ei sen sijaan voi oikeudellisesti merkitsevällä tavalla päättää, että asetusta on muutettava tai että asetus on kumottava osittain. Eduskunta voisi kuitenkin sisällyttää päätökseensä lausumia, joiden noudattaminen jäisi valtioneuvoston poliittisen vastuun piiriin.

Pykälän 4 momentin mukaan soveltamisasetus raukeaisi, jos sitä ei ole yhden viikon

kuluessa sen antamisesta toimitettu eduskunnalle. Määräajan tarkoituksena on yhtäältä korostaa tilanteessa vaadittavien toimenpiteiden kiireellisyttä ja toisaalta osoittaa selkeää ajallinen takaraja, jota noudattaessaan hallituksen voidaan katsoa toimineen laillisesti suhteessa eduskuntaan.

Soveltamisasetuksen toimittamisesta eduskunnalle on säännönmukaisesti aiheellista päättää siinä tasavallan presidentin esittelyssä, jossa soveltamisasetuksen antamisesta päätetään. Määräaika säännöksen jälkimmäinen tarkoitus liittyy siihen mahdollisuuteen, että hallituksen ja eduskunnan yhteydenpitokanat olisivat sodan tai kapinan aikana syystä tai toisesta heikentyneet normaalista ja että siksi asetuksen toimittamiseen eduskunnalle on varattava hallitukselle jonkin verran aikaa.

Määräajan noudattamiseksi riittäisi, että soveltamisasetus on määräajan kuluessa toimitettu eduskunnalle, eikä vaadittaisi esimerkiksi sitä, että asetus olisi myös ilmoitettu eduskunnan täysistunnossa saapuneeksi.

Soveltamisasetuksen raukeaminen merkitsisi sitä, että asetuksen erillistä kumoamista ei tarvittaisi. Asetus lakkaisi olemasta voimassa välittömästi määräajan kuluttua umpeen. Eri asia on, että asian tiedottamisen kannalta saatetaan tällöin olla tarpeen, että raukeamisesta ilmoitetaan esimerkiksi säädöskokoelmassa julkaistavalla tiedotteella taikka 33 §:ssä tarkoitetulla tavalla.

Ehdotukseen ei ole sisällytetty eri säännöksiä sen varalta, että soveltamisasetus annettaisiin eduskunnalle silloin, kun eduskunta ei ole koolla. Valtioapäiväjärjestyksen 19 §:n 3 momentin ja 21 §:n säännösten on katsottu riittävän tällaisen sinänsä harvinaisen tapauksen sattuessa.

4 §. Pykälän 1 momentin mukaan puolustustilaa voitaisiin jatkaa asetuksella, joka on annettava määrätyksi, enintään yhden vuoden pituiseksi ajaksi kerrallaan. Tällaisen jatkamisasetuksen antaminen vaatisi sitä, että lain 1 ja 2 §:ssä säädetyt edellytykset ovat olemassa. Puolustustilan jatkamisen tulisi toisin sanoen olla sodan tai kapinan aikana tarpeen valtiollisen itsenäisyyden turvaamisen ja oikeusjärjestyksen ylläpitämisen kannalta, ja lisäksi 2 §:stä johtuvien välttämättömyysedellytyksen ja valmiuslain riittämättömyysedellytyksen tulisi täytyä.

Näiden edellytysten täytyessä puolustustila voidaan pitää voimassa uudella jatkamisase-

tuksella entisen asetuksen voimassaoloajan päättyessä.

Jatkamisasetusta koskisivat 3 §:n 2 momentin säännökset sovellettaviksi saatettavien puolustustilalain säännösten yksilöidystä mainitsemisesta ja säännösten alueellisen soveltamisalan mainitsemisesta, jos kyseisiä säännöksiä ei saateta sovellettaviksi koko valtakunnassa.

Jatkamisasetus olisi 2 momentin mukaan heti saatettava eduskunnan käsiteltäväksi. Eduskunnan on ehdotuksen mukaan päätettävä, saako asetus olla voimassa sellaisenaan vai onko se kumottava kokonaan tai osittain ja onko se voimassa säädetyin vai lyhyemmän ajan.

Eduskunta voisi päättää, saako muodollisesti jo voimassa oleva asetus tulla myös aineellisesti voimaan sinä päivänä, joka määräytyy hallitusmuodon 20 §:n 3 momentista ilmenevän säännön mukaan, vai onko asetus kumottava. Viimeksi mainittu päätös merkitsisi sitä, että muodollisesti voimassa oleva asetus olisi asianmukaisessa järjestyksessä eli tasavallan presidentin valtioneuvostossa tekemällä päätöksellä kumottava.

Eduskunta voisi päättää myös, että asetus on kumottava osittain. Näin eduskunnalla olisi mahdollisuus vaikuttaa negatiivisesti asetuksen sisältöön päättämällä, että joidenkin puolustustilalain 2 ja 3 luvun säännösten sovellettavaksi saattamista koskevat kohdat asetuksista on kumottava. Eduskunnan päätöstä asetuksen kumoamisesta joltakin osin olisi noudatettava antamalla asetus aiemmin annetun jatkamisasetuksen kumoamisesta sen mukaisesti kuin eduskunta on päättänyt.

Eduskunnan mahdollinen päätös asetuksen voimassaoloajan lyhentämisestä merkitsisi asiallisesti asetuksen voimassaoloa koskevan säännöksen muuttamista. Tällaisessa tapauksessa on asianmukaisinta muuttaa jatkamisasetus voimassaolosäännöksensä osalta eduskunnan päätöstä vastaavaksi.

5 §. Pykälän 1 momentti ilmaisee sen eduskunnan aseman kannalta keskeisen päätöksen tekomenettelyn piirteen, että jatkamisasetukseen perustuen saadaan puolustustilalain 2 ja 3 luvun asianomaisia säännöksiä soveltaa vasta sitten, kun eduskunta on päättänyt asetuksista. Kyseisiä säännöksiä saataisiin lisäksi soveltaa vain siltä osin kuin eduskunta ei ole päättänyt, että ne on kumottava.

Jatkamisasetus ei näin ollen olisi tavanomaisen jälkitarkastusmenettelyn alainen, vaan sen

nojalla puolustustilalain säännöksiä saataisiin soveltaa vain eduskunnan päätöksen mukaisesti.

Ehdotuksessa ei ole eri säännöksiä siitä, miten eduskunnan päätöksenteko todetaan valtioneuvostossa. Siksi eduskunnan päätöksen sisältävä kirjelmä olisi normaaliin tapaan esiteltävä tasavallan presidentille valtioneuvostossa, minkä jälkeen puolustustilalain asianomaisia säännöksiä saadaan soveltaa. Valtioneuvoston olisi syytä tiedottaa tästä välittömästi lakiehdotuksen 33 §:n mukaisesti esimerkiksi Yleisradiossa, jotta puolustustilalain asianomaisten säännösten sovellettavuus saadaan nopeasti viranomaisten ja kansalaisten tietoon.

Pykälän 2 momentti koskee sellaista poikkeuksellista tilannetta, jossa eduskunta ei ole vielä päättänyt jatkamisasetuksesta silloin, kun puolustustila sillä hetkellä voimassa olevan asetuksen mukaan päättyy. Ehdotuksen tarkoituksena on varmistaa, että hallituksen lain tarkoituksen saavuttamiseksi välttämättöminä pitämiä puolustustilalain 2 ja 3 luvun säännöksiä saadaan soveltaa eduskunnan käsiteltäväksi toimitetun jatkamisasetuksen mukaisesti siitä alkaen, kun puolustustila edellisen asetuksen voimassaolon päättyessä muuten lakkaisi. Edellytyksenä tietenkin olisi, että jatkamisasetus on hallitusmuodon 20 §:n 3 momentista ilmenevän säännön mukaisesti tuolloin sovellettavissa. Jatkamisasetuksen voimaantulosäännös olisi laadittava niin, että se niveltyy välittömästi siihen asetukseen, jonka jälkeen jatkamisasetus tulisi voimaan.

Ehdotuksen mukaan edellä selostetun menettelyn edellytyksenä olisi, että jatkamisasetus on toimitettu eduskunnalle vähintään kaksi viikkoa ennen kuin puolustustila aikaisemman asetuksen voimassaolon päättymisen johdosta lakkaisi. Kyseisen määräajan tarkoituksena on varmistaa, että jatkamisasetus aina toimitettaisiin eduskunnalle riittävän ajoissa, jotta eduskunnalla on tosiasiallinen mahdollisuus päättää asetuksesta asiaan kuuluvat seikat kunnollisesti huomioon ottaen.

Jos 2 momentin mukaista poikkeuksellista menettelyä jouduttaisiin soveltamaan, palautuisi tilanne pääsäännön mukaiseksi sitten, kun eduskunta on päättänyt jatkamisasetuksesta. Sen jälkeen jatkamisasetuksessa mainittuja puolustustilalain säännöksiä saataisiin soveltaa ainoastaan eduskunnan päätöksen mukaisesti.

6 §. Puolustustilalain 2 ja 3 luvun säännökset ovat luonteeltaan poikkeuksellisia ja tarkoitettu sovellettaviksi vain sodan tai kapinan aikana ja ainoastaan siltä osin kuin se on välttämätöntä. Tämän periaatteellisesti tärkeän näkökohdan vuoksi 6 §:n 1 ja 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että puolustustila on lakkautettava lain soveltamisedellytysten päätyttyä ja että soveltamisasetusta tai jatkamisasetusta on jo tätä ennen muutettava siltä osin kuin jonkin sovellettavana olevan 2 tai 3 luvun säännöksen soveltamisedellytykset lakkaavat. Puolustustila lakkautetaan kumoamalla sillä hetkellä voimassa oleva soveltamisasetus tai jatkamisasetus, jos sota tai kapina on päättynyt tai jos puolustustilalain asianomaisten säännösten soveltaminen ei ole enää välttämätöntä valtiollisen itsenäisyyden turvaamiseksi tai oikeusjärjestyksen ylläpitämiseksi.

Pykälän 3 momentin mukaan puolustustilan päättyessä päättyisi myös niiden päätösten voimassaolo, jotka on tehty puolustustilan aikana sovellettavina olleiden lain 2 ja 3 luvun säännösten nojalla. Ehdotuksesta johtuu, että asianomaisten viranomaisten tehtävänä olisi ryhtyä välittömästi toimiin sen tosiasiallisen tilan purkamiseksi, joka puolustustilan lakatessa vallitsee kyseisten säännösten nojalla tehtyjen päätösten perusteella. Esimerkiksi lain 9 §:n nojalla turvasäilöön määrätty olisi heti vapautettava puolustustilan lakatessa.

Puolustustilan päättyminen ei merkitsisi sitä, että esimerkiksi lakiehdotuksen muutoksenhakua, korvausta ja rangaistuksia koskevia säännöksiä ei sovellettaisi puolustustilan jälkeen. Mainitut säännökset olisivat luonnollisesti edelleenkin sovellettavina puolustustilan aikana sattuneisiin tapauksiin.

Lakiehdotuksen mukainen päätöksentekomenettely merkitsee sitä, että aloite puolustustilan lakkauttamiseen voimassa olevan asetuksen kumoamisen tarkoituksessa voi tulla vain hallitukselta. Toisaalta on viitattava niihin aloitemahdollisuuksiin, joita kansanedustajilla on valtiopäiväjärjestyksen 31 ja 32 §:n perusteella.

7 §. Vaikka sodan tai kapinan aikana todennäköisesti onkin välttämätöntä asettaa jonkinasteisia rajoituksia kansalaisten toimintavapaukselle, on tällöinkin pyrittävä varmistamaan, että Suomen kansalaisten ja muidenkin Suomen lainkäyttövallan piirissä olevien henkilöiden oikeudet säilyvät mahdollisimman täydelli-

sinä. Tämän mukaisesti 7 §:ään ehdotetaan erinäisiä rajoitussäännöksiä.

Pykälän 1 momentissa ehdotetaan ensiksikin säädettäväksi, että puolustustilalain nojalla ei kenenkään perustuslaissa turvattuja tai muitakaan oikeuksia saa rajoittaa enempää kuin lain tarkoituksen saavuttamiseksi on välttämätöntä. Tämä periaate sisältyy hallitusmuodon 16 §:ään ja seuraa myös KP-sopimuksen 4 artiklan siitä määräyksestä, jonka mukaan yleisen hätätilan aikana sopimuksen mukaisista velvoituksista voidaan poiketa vain siinä laajuudessa kuin tilanne välttämättä vaatii.

Tämä lain soveltamista kaikin osin koskeva yleinen periaate merkitsee osaksi samaa kuin 2 §:ssä säädetty välttämättömyysedellytys ja kohdistuu soveltamisasetukseen ja jatkamisasetukseen. Olennaista on, että 7 §:ssä säädettävä välttämättömyysperiaate koskee myös puolustustilalain yksittäisten säännösten soveltamista puolustustilalain aikana.

Säännöksen muotoilu on sellainen, että periaate koskee ylipäätensä oikeusjärjestyksessä turvattuja oikeuksia niiden säätämistasosta riippumatta. Tämän taustalla on se, että KP-sopimus koskee muitakin henkilöitä kuin Suomen kansalaisia ja että muiden kuin kansalaisten oikeusasema saattaa perustua lakia alemmanasteisiin säädöksiin.

Perustuslaissa turvatuilla oikeuksilla tarkoitetaan, paitsi hallitusmuodon 2 luvussa säädettyjä kansalaisten perusoikeuksia, myös muita perustuslaeissa säädettyjä oikeuksia, esimerkiksi hallitusmuodon 80 §:n 2 momentissa säädettyä oikeutta maksuttomaan peruskouluopetukseen ja valtiopäiväjärjestyksen 6 §:n säännöksiä vaalioikeudesta.

Pykälän 1 momenttiin sisältyisi myös yleinen syrjintäkielto. Se tarkoittaisi valmiuslakiehdotusta vastaavasti sitä, että ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa toisiin nähden eri asemaan rodun, ihonvärin, syntyperän, sukupuolen, kielen, kansallisuuden, uskonnon, iän, poliittisen tai muun mielipiteen taikka muun näihin verrattavan syyn vuoksi.

Myös syrjintäkieltoisäännöksen taustalla on KP-sopimus. Sen 26 artikla sisältää yleisen määräyksen siitä, että lain tulee kieltää kaikki syrjintä ja taata kaikille henkilöille yhtäläinen ja tehokas suojelu rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittiseen tai muuhun mielipiteeseen, kansalaiseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, omaisuuteen, syntyperään tai muuhun asemaan perustuvaa syrjin-

tää vastaan. Sopimuksen 4 artiklan 1 kohdassa taas määrätään, että edes yleisen hätätilan aikana valtio ei saa poiketa sopimuksen mukaisista velvoitteistaan siltä osin kuin poikkeaminen merkitsisi pelkästään rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon tai yhteiskunnalliseen syntyperään perustavaa syrjintää.

Syrjintäkielto sisältyy myös Suomea veloitetaan aseellisissa selkkauksissa sovellettavaan kansainväliseen humanitäärisen oikeuteen. Vuoden 1949 Geneven yleissopimuksia täydentävässä I lisäpöytäkirjassa kansainvälisten aseellisten selkkausten uhrien suojelemisesta vuodelta 1977, on joitakin perustakeita, jotka Suomen hallituksen ratifioimisen yhteydessä esittämän tulkintaselityksen mukaan suojaavat myös sodankävijän omia kansalaisia. Nämä sisältyvät ensi sijassa lisäpöytäkirjan 75 artiklaan, joka sisältää lähinnä selkkauksen osapuolen vallassa olevien henkilöiden kohtelua koskevia rikosprosessuaalisia perustakeita. Asiallisesti vastaavat säännökset sisältyvät kansainvälistä luonnetta vailla olevia aseellisia selkkauksia koskevan II lisäpöytäkirjan 2 ja 4—6 artikloihin.

Ehdotetun syrjintäkiellon tarkoituksena on Suomen kansainväliset sitoumukset huomioon ottaen estää henkilöiden asettaminen ilman yleisesti hyväksyttävää perustetta toisiaan edullisempaan tai epäedullisempaan asemaan. Säännös ei edellytä kaikkien henkilöiden kaikissa suhteissa samanlaista kohtelua, elleivät asiaan vaikuttavat olosuhteet ole samanlaiset.

Lakiehdotukseen sisältyy sellaisia omaisuuteen puuttumiseen oikeuttavia säännöksiä ja rangaistussäännöksiä, joiden täysimääräinen soveltaminen ulkomaalaisiin saattaisi merkitä poikkeamista Suomea velvoittavan kansainvälisen oikeuden määräyksistä. Voidaan mainita, että ulkomaalainen, erityisesti niin sanottu puolueeton omaisuus nauttii sodankin aikana tiettyä vähimmäissuojaa esimerkiksi pakkolunastusta vastaan ja että ulkomaalainen puolueeton julkinen omaisuus, kuten lähetystöt ja sota-alukset, nauttii koskemattomuutta, ja että mahdollisuuksia ryhtyä rikosoikeudellisiin toimenpiteisiin esimerkiksi sotavankeja ja internoituja vieraan maan kansalaisia kohtaan on rajoitettu.

Tällaisista syistä pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että puolustustilalakia sovellettaessa on noudatettava niitä Suomen lain soveltamisalan rajoituksia, jotka johtuvat

Suomea velvoittavista kansainvälisistä sopimuksista tai kansainvälisen oikeuden yleisesti tunnustetuista säännöistä. Ehdotus merkitsee sitä, ettei puolustustilalailla voida syrjäyttää Suomea velvoittavia kansainvälisoikeudellisia määräyksiä ja sääntöjä. Ehdotus vastaa lainsäädäntöön, esimerkiksi rikoslain 1 luvun 9 §:ään, jo sisältyviä vastaavanlaisia säännöksiä.

2 luku

Valtakunnan puolustusta tukevat yleiset turvallisuustoimenpiteet

Tähän lukuun sisällytettyjen säännösten tarkoituksena on varmistaa yhteiskunnan häiriötön toiminta lain tarkoittamissa poikkeusoloissa antamalla valtuudet valtakunnan puolustusta ja sen turvallisuutta vahingoittavan ja vaarantavan toiminnan estämiseen. Luvun otsikostakin ilmenee, että valtakunnan ja sen kansalaisten turvallisuutta ei lujiteta yksin passiivisin toimin, vaan tarvitaan myös aktiivisia toimenpiteitä. Lukuun sisältyvien valtuuksien yhteisenä edellytyksenä on, että toimenpide on välttämätön valtakunnan puolustuksen tai sen turvallisuuden kannalta. Sota-aikana voidaan lähteä siitä, että ylivoimainen enemmistö suomalaisista on valmis puolustamaan maata ja suhtautuu myönteisesti maanpuolustukseen.

Useita sotatilalain toisen luvun sisältämiä perusoikeusrajoituksia voidaan poistaa tai ainakin lieventää. Vaikka niistä ei voida kokonaan luopua, koska aseellisen hyökkäyksen aikaansaama uhka myös kansalaistemme hengelle ja ruumiilliselle koskemattomuudelle vaatii voimakkaita vastatoimenpiteitä, niin kansalaisoikeuksien ja kansanvaltaisen valtiojärjestelmän eri osien säilyttäminen mahdollisimman koskemattomina myös sodan aikana vahvistaisi kansalaisten luottamusta yhteiskuntaan.

Merkittävimpiä lievennyksiä sotatilalain toimivaltuuksiin verrattuina ovat luopuminen varsinaisesta ennakkosensuurista sekä laajennetusta vangitsemisoikeudesta eräissä tapauksissa. Niin ikään nykyiseen sodan kuvaan sopimaton käsite sotatoimialue on jätetty pois tästä laista. Toisaalta lakiin on sisällytetty säännös yksityisen oikeushenkilön toiminnan kieltämis-mahdollisuudesta sekä säännöksiä toisen maailmansodan aikana tasavallan suojelulakiin perustuneesta turvasäilömenettelystä. Turvasäilöön määräämisen edellytyksiä on tiukennet-

tu ja päätöksentekomenettelyä kehitetty yksilön oikeusturvan kannalta. Turvasäilöön määräämistä ei ole pidettävä rangaistuksena.

Toisen maailmansodan aikana edellä tarkoitettuihin toimenpiteisiin turvaututtiin yleisesti sotaa käyvässä maissa. Kun Euroopassa ei ole toisen maailmansodan jälkeen ollut valtioiden välisiä sotia, ei ole kokemusta siitä, miten niitä nykyoloissa tarvittaisiin ja käytettäisiin sellaisissa maissa, joiden olot ovat omiimme rinnastettavissa. Kokemusta on kuitenkin siitä, että sotaa vähäisemmätkin tapaukset, kuten esimerkiksi sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden vaarantuminen, voivat johtaa ennalta ehkäiseviin pidätyksiin ja vangitsemisiin.

Vaikka kansan suuri enemmistö suhtautuisikin lojaalisesti maan puolustamiseen ja kansalaisilla säilyisi mielipiteen vapaus, joukossa saattaisi olla myös niitä, jotka omalta kannaltaan lähtien esimerkiksi aktiivisesti vastustaisivat puolustustoimenpiteitä, suorittaisivat sabotaasia, jatkuvasti edistäisivät tällaista toimintaa ja kehottaisivat siihen. Tällaisia tapauksia varten tarvittaisiin meillä hallinnollisia turvaamistoimenpiteitä vastaisuudessaakin.

8 §. Tässä pykälässä tarkoitettut toimivaltuudet vastaisivat lievennettyinä tasavallan suojelulakiin (307/39) ja sen nojalla annettuun asetukseen (444/39) sisältyneitä henkilökohtaisen vapauden rajoituksia. Kysymys on lain tarkoituksen saavuttamisen varmistamiseksi tarpeellisista hallinnollisista turvaamistoimenpiteistä, joilla pyritään lähinnä eristämiseen ja joita ei tule samaistaa rikosoikeudellisiin pakkokeinoihin.

Pykälän 1 momentin mukaan poliisipiirin päällikkö voi velvoittaa henkilön, jonka voidaan aikaisemman rikollisen toimintansa vuoksi tai muuten pätevin syin epäillä todennäköisesti syyllistyvän valtiopetokseen, maanpetokseen taikka muuhun sellaiseen rikokseen, joka on omiaan vahingoittamaan tai vaarantamaan valtakunnan puolustusta tai sen turvallisuutta, asumaan määrätyllä paikkakunnalla, oleskelemaan määrättyssä paikassa erityisen silmälläpidon alaisena tai muuttamaan oleskelupaikkakunnaltaan.

Pykälää sovellettaessa tulee ensisijaisesti kiinnittää huomiota asianomaisen aikaisempaan rikolliseen toimintaan. Jos sen perusteella voidaan päätellä tai muuten pätevin perustein epäillä hänen todennäköisesti syyllistyvän valtakunnan puolustusta tai sen turvallisuutta vahingoittavaan tai vaarantavaan rikokseen, hä-

neen voidaan kohdistaa pykälässä esitettyjä ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä.

Toimivallan myöntäminen asianomaisen poliisipiirin päällikölle olisi aiheellista muun muassa siksi, että näin voitaisiin varmistaa päätösten perustuminen riittävään paikallisten olosuhteiden tuntemukseen. Useimmissa tapauksissa poliisipiirin päällikön toiminta kuitenkin oletettavasti perustuisi suojelupoliisilta saatavaan ilmoitukseen.

Käyttäessään toimivaltaansa poliisipiirin päällikkö ei hoitaisi sellaista yleistä poliisiasiaa eikä käyttäisi sellaista yleistä julkista valtaa, että hänen esimiehensä poliisiorganisaatiossa voisi pidättää itselleen sen toimivallan, joka tässä olisi säädetty poliisipiirin päällikölle.

Eduskunnan edellytetään myös sodan aikana toimivan ylimpänä valtioelimenä. Valtiopäiväjärjestyksen 12 §:n nojalla kansanedustajaa ei saa kieltää valtiopäiville saapumasta. Tämän vuoksi turvaamistoimenpiteitä ei 1 momentin perusteella saa kohdistaa kansanedustajaan.

Pykälässä tarkoitetut toimenpiteet voitaisiin määrätä olemaan voimassa kerrallaan enintään kolme kuukautta. Määräaika korostaisi toimenpiteiden yksilökohtaista ja poikkeuksellista luonnetta.

Pykälässä säänneltyjen toimenpiteiden kohteeksi joutunut saisi asiansa uuteen käsittelyyn valittamalla määräyksestä asuinpaikkansa yleiseen alioikeuteen. Valitusajaksi on ehdotettu 14 päivää yhtäältä sen vuoksi, että valituksen laatimiseen olisi riittävästi aikaa, mutta toisaalta siksi, että asiassa saataisiin suhteellisen nopeasti tuomioistuimen päätös. Viimemainittua tarkoitusta varmistaa 37 §:ään sisällytetty tuomioistuimeen kohdistettu velvoite asian kiireelliseen käsittelyyn. Yleinen alioikeus olisi valitusasiaa käsitellessään päätösvaltainen myös, kun siinä olisi yksin puheenjohtaja. Jottei turvaamistoimenpiteen tarkoitus pelkästään muutoksenhaun johdosta mitätöityisi, olisi päätös 37 §:n mukaan valituksesta huolimatta heti täytäntöönpantavissa.

Pykälän 3 momentin mukaan olisi tuomioistuimen ilmoitettava valitusta koskevan asian käsittelyn ajasta ja paikasta valittajalle ja paikakunnan viralliselle syyttäjälle. Valittajalle olisi järjestettävä mahdollisuus osallistua asiansa käsittelyyn tuomioistuimessa, ja hänelle olisi ilmoitettava, että valitus voidaan käsitellä hänen poissaolostaan huolimatta.

9 §. Jos 8 §:ssä tarkoitetut toimenpiteet olisivat lain tarkoituksen saavuttamisen kannalta

riittämättömiä, 8 §:n 1 momentissa tarkoitetun henkilön asuinpaikan yleinen alioikeus voisi asianomaisen poliisipiirin päällikön, poliisitarkastajan, suojelupoliisin päällikön tai poliisiylijohtajan esityksestä määrätä hänet otettavaksi turvasäilöön.

Turvasäilöön määräämisen tarkoituksena olisi ennalta ehkäisy ja eristäminen, minkä mukaisesti asianomaista olisi kohdeltava.

KP-sopimus sisältää vapautta ja henkilökohdasta turvallisuutta koskevia säännöksiä (9 artikla). Sen mukaan ketään ei saa mielivaltaisesti pidättää eikä vangita. Keneltäkään ei saa riistää hänen vapauttaan paitsi laissa säädettyillä perusteilla ja sen määräämässä järjestyksessä. Sopimus ei estä antamasta viranomaisille pykälässä tarkoitettuja valtuuksia.

Jotta turvasäilömenettely täyttäisi tarkoituksensa, olisi 2 momentin mukaan poliisimiehellä oikeus edellä tarkoitetun poliisiesimiehen käskystä ottaa kiinni ja pitää säilössä sellainen henkilö, josta tehdään turvasäilövaatimus yleiselle alioikeudelle.

Asianomaisen säilössäpito samoin kuin turvasäilöön määräämistä koskevan asian käsittely muutoinkin määräytyisi 3 momentin mukaan soveltuvin osin siten kuin vangitsemisasian käsittelystä on pakkokeinolaissa (450/87) säädetty.

Turvasäilöön määrätyn oikeuksista ja velvollisuuksista olisi 4 momentin mukaan soveltuvin osin voimassa, mitä tutkintavangista on säädetty tutkintavankeudesta annetussa laissa (615/74). Kun turvasäilöön määräämisen pää tarkoitus on eristäminen, turvasäilöön määrätyn henkilön yhteydenpitoa ulkopuolisiin voitaisiin rajoittaa ja se kieltää, mikäli yhteydenpito vaarantaisi turvasäilössä pitämisen tarkoituksen.

10 §. Suomessa toimivan organisaation käyttäminen maalle vihamieliseen tai maanpuolustuksen tahi yleisen turvallisuuden vastaiseen tarkoitukseen voi olla sodan aikana mahdollista.

Valtioneuvostolla olisi ehdotuksen mukaan oikeus kieltää rekisteröidyn tai rekisteröimättömän yhdistyksen toiminnan jatkaminen kokonaan tai osittain, mikäli se toiminnallaan on vaarantanut tai sen toiminnan voidaan todennäköisin syin epäillä vahingoittavan tai vaarantavan valtakunnan puolustusta tai sen turvallisuutta. Kun lakiehdotuksen 13 ja 14 §:n on katsottava riittävän salassa pidettävien tietojen julkistamisen tai ilmaisemisen estämiseen,

10 §:ään sisältyvät kiellot eivät ole käytettävissä joukkoviestinnän valvonnan ankarimpana asteena.

Sääntelyllä pyritään siihen, että pykälässä määritetty toiminta voitaisiin hallinnollisin toimenpitein tarvittaessa ehkäistä tai lopettaa nopeasti ja välittömästi lain tarkoituksen saavuttamiseksi. Toimivaltaa yhdistyksen tai oikeushenkilön lopulliseen lakkauttamiseen ei kuitenkaan ole pidetty tarpeellisenä, vaan riittäväksi on katsottu mahdollisuus sen toiminnan jatkamisen kieltämiseen. Vastaava säännös sisältyy sotatilalain 8 §:ään. Siihen perustuvaa toimivaltaa yhdistyksen väliaikaiseksi lakkauttamiseksi on käytetty vain kerran.

Yhdistyksen toiminnan jatkamisen kieltäminen on mahdollista myös yhdistyksistä annetun lain nojalla. Mainitun lain 21 a §:n (380/34) mukaan sisäasiainministeriö tai lääninhallitus voi, mikäli yhdistys toimii vastoin lakia tai hyviä tapoja taikka on tarkoitettu lakia kiertäen jatkamaan jonkin lakkautetun yhdistyksen toimintaa, kieltää yhdistyksen toiminnan jatkamisen toistaiseksi. Kieltopäätös on alistettava tuomioistuimen vahvistettavaksi. Kun yhdistyksen toiminnan jatkaminen on kielletty toistaiseksi, on yhdistyksen toiminta heti keskeytettävä. Myös rekisteröimättömien yhdistysten osalta on voimassa, mitä edellä on mainittu rekisteröityjen yhdistysten toiminnan jatkamisen kieltämisestä.

Vuoden 1990 alusta lukien voimaan tulevan uuden yhdistyslain (503/89) mukaan vain tuomioistuin voi lakkauttamisvaatimuksen yhteydessä kieltää väliaikaisesti yhdistyksen toiminnan. Sodan aikana voisi kuitenkin olla tarpeen hallinnollisella päätöksellä kieltää toistaiseksi yhdistyksen toiminta ilman, että pyrittäisiin sen pysyvään lakkauttamiseen.

Yhdistyslaissa vaaditaan, että yhdistyksen on toimittava lakien ja hyvien tapojen mukaisesti, mutta ei ole lakia, joka kieltäisi kaikki sellaiset yhdistyksen toimintamuodot, jotka vahingoittavat tai vaarantavat valtakunnan puolustusta tai sen turvallisuutta. Myöskään uudessa yhdistyslaissa ei ole otettu huomioon sodan oloja. Siihen ei sisälly voimassa olevan yhdistyslain 21 a §:ää vastaavia säännöksiä, vaan lailla säännellään ainoastaan yhdistyksen lopullista lakkauttamista. Tuomioistuin voi tosin kieltää väliaikaisesti yhdistyksen toiminnan, mutta ainoastaan yhdistyksen lopullista lakkauttamista koskevan asian yhteydessä. Uuteen lakiin ei

toisin sanoen sisälly itsenäistä tuomioistuimen vahvistamaa väliaikaista toimintakieltoa.

Näistä syistä puolustustilalakiin ehdotetaan otettavaksi valtioneuvoston harkintaan perustuva toimivalta yhdistyksen toiminnan väliaikaiseen kieltämiseen kaikissa tapauksissa, joissa yhdistyksen epäillään vahingoittavan tai vaarantavan valtakunnan puolustusta tai sen turvallisuutta. Tarkoituksenmukaisinta on sisällyttää valtioneuvoston toimivaltuus tähän lakiin eikä yhdistyslakiin. Päätoivallan pidättäminen valtioneuvoston tasolle turvaisi sen, että yhdenmukainen käytäntö voitaisiin taata koko maassa. Toimivallan antaminen yksin valtioneuvostolle olisi perusteltua siitäkin syystä, että kysymys olisi todennäköisesti sellaisten yhdistysten toiminnan jatkamisen kieltämisestä, jotka toimisivat laajalla, mahdollisesti koko valtakunnan alueella. Lisäksi harkintaan voisi sisältyä poliittisia tai kansainvälispoliittisia näkökohtia, joiden arvottaminen kuuluu sopivimmin valtioneuvostolle.

Yhdistyksen toimintaa voitaisiin rajoittaa tai toiminnan jatkaminen kieltää kokonaan. Kokonaiskielto merkitsisi toimintakieltoa soveltamis- tai jatkamisasetuksen voimassaoloajaksi.

Erityistä alistusmenettelyä tuomioistuimelle ei toimintakieltoa asetettaessa tarvittaisi, vaan päätöksestä voitaisiin valittaa tavanomaisessa hallintoasioissa noudatettavassa muutoksenhakumenettelyssä.

Voimassa olevaan ja uuteen yhdistyslakiin sisältyy toimintakieltoa ja lakkauttamista koskevia menettelysäännöksiä, joista voi saada johtoa annettaessa asetuksella tarkempia säännöksiä täytäntöönpanosta.

Puoluelaisa (10/69) tarkoitetaan puolueella oikeusministeriössä pidettävään puoluerakettiin merkittyä rekisteröityä yhdistystä. Yhdistys rekisteröidään tietyin ehdoin puolueeksi kirjallisesta hakemuksesta. Jos puolueen ehdokkaista ketään ei ole valittu edustajaksi viimeksi toimitetuissa eikä niitä edeltäneissä kansanedustajain vaaleissa, se poistetaan rekisteristä. Laki on sama, jos puolue on lakannut olemasta rekisteröitynä yhdistyksenä. Vain eduskunnassa edustettuna oleva rekisteröity puolue saa valtiolta puoluetukea. Lakiin ei sisälly erityisiä puolueen toiminnan kieltämistä koskevia säännöksiä.

Puolueilla on edustuksellisen ja kansanvaltaisen valtiollisen elämän ylläpitämisen kannalta keskeinen merkitys. Ehdotetun pykälän soveltamisalan ulkopuolelle on siksi jätetty

eduskunnassa edustettuina olevat rekisteröidyt puolueet.

Jos säätiön toiminta on jatkuvasti ollut lain tai säätiön sääntöjen vastaista, voi säätiön kotipaikan tuomioistuin, milloin siihen on erityistä syytä, virallisen syyttäjän oikeusministeriön määräyksestä tekemästä vaatimuksesta määrätä säätiölain 18 §:n 3 momentin (349/87) perusteella säätiön heti lakkautettavaksi. Laisa ei ole säännöksiä säätiön toiminnan jatkamisen kieltämisestä. Kun säätiöt voivat toimia yhdistysten tapaan, on tarpeen, että niiden toimintaan voitaisiin tarvittaessa puuttua samanlaisin valtuuksin kuin yhdistystenkin toimintaan. Tätä tarkoittavat säännökset on sisällytetty 2 momenttiin.

Yhtiöiden taloudellinen merkitys maanpuolustukselle on suuri. Niiden omistuspohja, inressit, laajeneva kansainvälinen toiminta ja monet muut syyt voivat johtaa valtakunnan puolustusta tai sen turvallisuutta vahingoittavaan tai vaarantavaan toimintaan. Momentin tarkoituksen mukaan toimenpiteitä sovellettaisiin myös muihin yksityisiin yhteisöihin, muttei sen sijaan julkisoikeudellisiin oikeushenkilöihin, jotka jo ovat julkisessa valvonnassa. Momentissa tarkoitettuihin toimenpiteisiin saataisiin ryhtyä kuitenkin vain sillä edellytyksellä, etteivät jäljempänä 17 §:ssä tarkoitettut tuotanto- ja palvelulaitoksiin kohdistettavat taloudelliset velvoitteet osoittautuisi lain tarkoituksen saavuttamisen kannalta riittäviksi.

11 §. Yleisissä kokouksessa voitaisiin esimerkiksi nostattaa mielipiteitä puolustussotaa vastaan, tai muulla tavoin vaarantaa valtakunnan puolustusta tai sen turvallisuutta. Siksi viranomaisten olisi voitava seurata kokouksia ajoissa tehdyn ilmoituksen perusteella sekä tarvittaessa estää kokouksen pitäminen tai hajoittaa kokous.

Pykälän 1 momentti koskee ilmoittamisvelvollisuutta yleisen kokouksen pitämisestä puolustustilan aikana.

Sotatilalain 9 §:n mukaan asetuksella voidaan antaa määräyksiä sellaisen kokouksen pitämisen estämiseksi, joka voisi haitallisesti vaikuttaa maan puolustukseen tai saattaisi yleisen turvallisuuden vaaranalaiseksi.

Yleisistä kokouksista 20 päivänä helmikuuta 1907 annetun lain mukaan ilmoitus kokouksesta on tehtävä vähintään kuusi tuntia ennen kokouksen määräaika. Ilmoitus voi olla joko suullinen tai kirjallinen ja se voidaan tehdä myöhemminkin, jos viranomainen ei harkitse

siitä olevan haittaa. Ilmoituksen tekemiselle säädetty määräaika on tässä laissa tarkoitettujen kriisitilanteiden kannalta liian lyhyt. Ehdotuksen mukaan ilmoitus olisi tehtävä kirjallisesti viimeistään kolme päivää ennen suunniteltua kokouksen pitämistä. Erityisestä syystä poliisipiirin päällikkö voisi hyväksyä myöhemminkin tehdyn ilmoituksen.

Viranomaisella ei yleisistä kokouksista annetun lain nojalla olisi mahdollisuutta ennalta kieltää aiotun kokouksen pitämistä. Siksi ehdotetaan tämän pykälän 2 momentissa, että poliisiapiirin päällikkö voisi kieltää kokouksen, mikäli sen pitäminen saattaisi vahingoittaa tai vaarantaa valtakunnan puolustusta tai sen turvallisuutta.

Pykälän 3 momentissa velvoitettaisiin poliisi estämään sellaisen kokouksen pitäminen, josta ei ole tehty 1 momentin mukaista ilmoitusta tai jonka pitäminen on 2 momentin nojalla kielletty. Yleisistä kokouksista annettuun lakiin ei sisälly vastaavaa säännöstä.

Yleisistä kokouksista annetun lain nojalla on kokous mahdollista hajoittaa seuraavin perustein: 1) jos virkamieheltä tai hänen alaiseltaan on kielletty kokoukseen pääsy, 2) jos poliisiviranomaisen yleisen turvallisuuden varalta antamia määräyksiä ei noudateta, 3) jos puheenjohtajaa ei ole valittu ennen keskustelun tai päätösten tekemistä taikka puheenjohtaja ei ole ylläpitänyt järjestystä kokouksessa tahi hänen julistustaan kokouksen hajoittamisesta ei ole noudatettu, sekä 4) jos kokouksen on toimeenpannut henkilö, joka on holhouksenalainen tai ei ole Suomen kansalainen. Eduskunnalle 20 päivänä lokakuuta 1989 annetulla hallituksen esityksellä (HE n:o 195/1989 vp.) on muun muassa yleisistä kokouksista annettua lakia ehdotettu muutettavaksi siten, että yleisen kokouksen saisi järjestää myös täysivaltainen ulkomaalainen, jolla on kotipaikka Suomessa.

Nämä kokouksen hajoittamisperusteet eivät riitä tämän lain tarkoitusten saavuttamiseen. Sen takia olisi 4 momentissa annettava poliisille oikeus hajoittaa kokous, jos sen kulusta ilmenee, että kokouksen jatkaminen saattaisi vahingoittaa tai vaarantaa valtakunnan puolustusta tai sen turvallisuutta. Vahingoittaminen tai vaarantaminen saattaisi johtua monista syistä, kuten esimerkiksi hyväksyttäväksi esitetystä päätöksestä tai kokouksen organisoinnista joukkoliikehännäksi. Muilta osin noudatettaisiin lakia yleisistä kokouksista.

12 §. Lääninhallitus voisi rajoittaa oikeutta kulkea paikkakunnalta toiselle sekä kieltää ulkona liikkumisen ilman poliisin lupaa määrättyinä aikoina tai määrättyillä paikoilla. Säännös vastaa sotatilalain 10 §:ää (297/39), mutta on sitä rajoitetumpi.

Väestönsuojelulain 32 §:n nojalla valtioneuvosto voi sotatilan aikana määrätä, että oikeus oleskella määrättyllä paikkakunnalla tai poistua paikkakunnalta on kielletty tai rajoitettu, taikka että väestö tai osa siitä on suojelukohteesta tai määrättyltä alueelta siirrettävä muualle. Perusteena tällaiselle määräykselle ovat väestönsuojelulain tavoitteet. Toimenpiteellä voidaan turvata väestöä ja omaisuutta sodan ja muiden siihen verrattavien olosuhteiden aiheuttamilta tuhoilta sekä rajoittaa niiden aiheuttamia vahinkoja ja lieventää niiden seurauksia.

Säännös ei riitä eikä ole tarkoitettukaan peittämään kaikkia niitä tilanteita, jolloin kansalaisten liikkumisvapautta on sodan aikana voitava turvallisuussyistä rajoittaa esimerkiksi joukkojenkuljetuksen, hyökkäyksen edeltä väistymisen, mellakoinnin tai sabotaasin uhan aikana. Tämän vuoksi sotatilalakiin sisältyvä suojusmahdollisuus on välttämätön vastaisuudessaakin. Lääninhallitus voisi valtioneuvostoa joustavammin antaa pykälässä tarkoitetut rajoitukset tai kiellot.

Pykälän 2 momentin mukaan kiireellisessä tapauksessa 1 momentissa tarkoitetun määräyksen voisi antaa poliisipiirin päällikkö. Näin toimenpiteet voitaisiin joustavasti sopeuttaa kulloisenkin tilanteen asettamiin vaatimuksiin. Erityisenä oikeusturvakeinona olisi velvollisuus alistaa päätös välittömästi lääninhallituksen vahvistettavaksi. Laissa yleisesti omaksuman periaatteen mukaisesti päätöstä olisi alituksesta huolimatta heti noudatettava, jollei lääninhallitus nimenomaisesti toisin määräisi. Lääninhallituksen antamat rajoitukset ja kiellot olisivat alueellisesti, asiallisesti ja ajallisesti melko rajoitettuja ja yksilöllä voisi tapauksesta riippuen olla niistä valitusoikeus. Tällaisten yleismääräysten luonne normina on vaikeasti määriteltävissä, mutta ainakaan ei ole kysymys sellaisesta lainsäädäntövallan delegoimisesta, joka edellyttäisi perustuslainsäätämisyjärjestystä.

13 §. Poikkeusoloissa kansalaisten pitäisi saada tietoja ja uutisia nopeasti ja luotettavasti.

Valtioneuvoston kanslia vastaa valtionhallinnon ulkoisen tiedotuksen yleisestä kehittämi-

sestä ja ohjaamisesta. Valtioneuvosto on antanut 22 päivänä tammikuuta 1987 päätöksen valtionhallinnon ulkoisessa tiedotuksessa noudatettavista periaatteista sekä valtioneuvoston kanslia 23 päivänä tammikuuta 1987 sen soveltamisohjeen. Näissä päätöksissä korostetaan tiedotusmyönteisen asennoitumisen ja ilmapiirin tarpeellisuutta. Keskeistä on avoin, aktiivinen ja luotettava tiedottaminen olennaisista asioista. Tiedotusvastuun siirtämisestä erityistilanteessa valtioneuvoston tiedotusyksikölle päättää pääministeri. Poikkeusolojen tiedotustoiminnasta on olemassa erikseen suunnitelma, joka on vahvistettu valtioneuvoston päätöksellä 30 päivänä syyskuuta 1985. Mainittu suunnitelma ei käsittele ennakotarkastusjärjestelmää, jota ei ole valmisteltu muusakaan tiedotuksen valmiussuunnittelussa.

Valtionhallinnon sekä tiedotusvälineiden ja niissä toimivien henkilöiden välille pyritään luomaan molemminpuolinen luottamus ja myönteinen tiedotusilmapiiri.

Jo välitilan ja ainakin sodan aikana hyökkääjä käyttäisi luultavasti tiedottamista ja propagandaa puolustustahdon heikentämiseksi. Väärä tieto ja huhu ovat osa psykologista sodankäyntiä. Niiden levittämisessä olisivat käytettävänä psykologisen sodankäynnin menetelmät ja välineet.

Sodan aikana ei julkisuuteen saisi päästää sellaisia tietoja esimerkiksi sotilaallisista, kansainvälispoliittisista, taloudellisista eikä muista turvallisuuspoliittisista tai niihin verrattavista asioista, jotka ovat valtakunnan puolustuksen tai sen turvallisuuden taikka niihin liittyvien Suomen ulkomaansuhteiden suojelemiseksi ilmeisesti salassa pidettäviä.

Luottamuksellisenkin tiedotusilmapiirin valitessa esimerkiksi taloudellisen voiton tavoittelu, ideologinen vastarinta, vaikeus arvioida uutisen merkitystä sekä monet muut syyt voisivat johtaa siihen, että sotasalaisuus tai muuten puolustuksen takia salassapidettävä asia joutuisi julkisuuteen ja aiheuttaisi ehkä korvaamattomia vahinkoja. Tästä on esimerkkejä talvisodan ajoilta. Täydellisen ja aukottoman ennakotarkastusjärjestelmän luominen on kuitenkin nykyään teknisesti vaikeaa ja luultavasti käytännössä mahdotonta. Lisäksi se vaurioittaisi viranomaisten ja tiedotusvälineiden välistä luottamusta. Tämän vuoksi onkin tultu siihen tulokseen, että ennakotarkastusjärjestelmää ei ole syytä perustaa sodankaan aikana, vaan on tyydyttävä siihen, että salassa-

pidettävän asian julkistamista olisi pidettävä tiedotusrikoksena.

Pykälän mukaan kukaan ei saisi oikeudettomasti julkistaa eikä toiselle ilmaista asiaa, joka on valtakunnan puolustamiseksi tai sen turvallisuuden ylläpitämiseksi säädetty tai määrätty salassapidettäväksi taikka joka on sen laatuinen, että se on valtakunnan puolustuksen tai sen turvallisuuden taikka niihin liittyvien Suomen ulkomaansuhteiden vuoksi ilmeisesti salassa pidettävä.

Säännöksen soveltamisala ulottuisi fyysisiin ja oikeushenkilöihin. Se koskisi eri tavoin suoritettua julkistamista, välittämistä tai muuta ilmaisemista. Asialla tarkoitetaan myös huhua. Tiedon tai lausuman kohderyhmällä ja sen suuruudella ei olisi merkitystä.

Säännöksen tarkoituksena ei ole puuttua salassapitoa koskevaan lainsäädäntöön eikä sen toteutukseen. Jotta esimerkiksi virkamies-ten välinen luottamuksellinen ja virkaan kuuluva kanssakäyminen ei vaarantuisi, pykälässä kielletään vain oikeudeton julkistaminen ja ilmaiseminen.

Säännös poikkeaisi olennaisesti sotatilalain vastaavista säännöksistä. Niiden mukaan (7 §) sota-aikana on määrättävä asetuksella painokirjoitusten julkaisemisen sekä posti-, lennätin-, puhelin-, radio- ja muiden tiedotuslaitosten käytön valvomisesta. Valtioneuvostolla on valta ryhtyä tarpeellisiin toimenpiteisiin sellaisten lausuntojen ja tiedonantojen levittämisen ehkäisemiseksi, jotka voisivat haitallisesti vaikuttaa maan puolustamiseen tai yleiseen turvallisuuteen.

Viime sotien aikana maassamme olikin voimassa ennakkosensuuri. Puolustustilalakiehdotuksessa kyseessä ei ole ennakkosensuuri eikä mielipidesensuuri. Viimeksi mainittu on erikseen kielletty, koska KP-sopimuksen 4 artiklan 2 kohdan mukaan yleisen hätätilan aikana ei saa rajoittaa ajatuksen, omantunnon eikä uskonnon vapautta.

Pykälän sisältämän kiellon rikkomisesta tuomittavista rangaistuksista säädettäisiin lain 39—41 §:ssä.

Ilmaisivapautta rajoitetaan ja määrätään ylitykset rangaistaviksi eräissä muissakin yhteyksissä, jotka liittyvät aseelliseen konfliktiin. Esimerkiksi rikoslain 16 luvun 8 §:ssä on säädetty rangaistus julkisesta kehottamisesta rikokseen, törkeään rikokseen tai lain rikkomiseen. Ensin mainittu rikos täyttyy, mikäli joku julkisesti väkijoukossa taikka yleisesti tietoon

saatetussa kirjoituksessa tai muussa esityksessä kehottaa tai koettaa vietellä rikoksen tekemiseen. Törkeällä rikoksella tarkoitetaan muun muassa valtiopetosta, maanpetosta, kapinaa tai joukkotuhontaa.

Rikoslakiprojektin osana on suunniteltu erityisen turvallisuussalaisuuden rikkomista koskevan teon kriminalisointia. Suunniteltu säännös vastaisi pääpiirteittäin tässä ehdotettua säännöstä.

14 §. Jos 13 §:ssä olevaa kieltoa toistuvasti tai vakavasti rikotaan joukkoviestinnässä, tulee olla mahdollisuus saattaa tällainen joukkoviestintä erityisen valvonnan alaiseksi.

Joukkoviestinnällä tarkoitetaan sanoman lähettämistä viestimen avulla useille vastaanottajille mahdollisimman avoimessa järjestelmässä eli siten, että yleisön ja sanoman sisällön suhteen on mahdollisimman vähän rajoituksia. Joukkoviestintään käytetty väline voi olla esimerkiksi sanomalehti.

Sillä ei olisi merkitystä, millä tavoin viestintään harjoittaja olisi organisoinut toimintansa. Viestinnän harjoittajana voisi toimia osakeyhtiö, muu yhteisö, säätiö tai luonnollinen henkilö, ja toiminta voisi olla luonteeltaan kaupallista tai ei-kaupallista.

Pykälässä myönnettäisiin valtioneuvostolle toimivaltaa puuttua tilanteeseen, jossa 13 §:ssä säädettyä kieltoa on joukkoviestinnässä toistuvasti tai vakavasti rikottu. Puheena oleva viestintä tai sen harjoittajan muu vastaava viestintätoiminta voitaisiin asettaa enintään kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan valvontaan. Viranomaisella, jonka tehtäväksi se olisi säädetty, olisi oikeus ennalta tarkastaa ohjelmia tai viestintää, tarkkailla niitä ohjelman tai viestinnän aikana, poistaa niistä 13 §:n nojalla salassapidettävää asiaa koskeva osa taikka viivyttää ohjelman lähettämistä tahi muuta viestintää tahi estää se kokonaan. Kun millegään viranomaiselle ei ole lailla määrätty mainittua tehtävää, 14 §:n toteutus käytännössä edellyttäisi täydentävää lakia, jollainen olisi säädettävä viimeistään puolustustilan voimaantullessa. Tässä esityksessä on lähdetty siitä, että täydentävään lakiin ei ehdoteta uusia organisaatioita.

Edellä mainituin edellytyksin saataisiin pykälän 2 momentin mukaan painotuotteeseen nähden ryhtyä myös sellaisiin toimenpiteisiin, joista on säädetty painovapauslain 37 §:n 2—4 momenteissa ja 42 §:n 2 momentissa.

Painovapauslain 37 §:n 2 momentin (142/73) mukaan painokirjoitus voidaan tuomita

menetetyksi, jos sen julkaisemisessa on rikottu sanotun lain määräyksiä siitä, mitä tietoja jokaisessa painotuotteessa tulee olla kirjanpajanajasta, painatuspaikasta ja -vuodesta, painokirjoituksen tekijästä ja päätoimittajasta. Mikäli aikakautisen painokirjoituksen sisältö käsittää maanpetoksen tai julkisen kehottamisen rikokseen taikka julkisen viranomaisen halventamista tarkoittavan rikoksen, painokirjoitus voidaan mainitun säännöksen 3 momentin (272/30) nojalla tuomita lakkautetuksi enintään yhdeksi vuodeksi. Jos painokirjoituksen sisältö käsittää 3 momentissa tarkoitetun rikoksen, oikeusministeriö voi 4 momentin (272/30) nojalla määrätä painokirjoituksen toistaiseksi lakkautettavaksi. Määräys on alistettava oikeuden tutkittavaksi viimeistään kahdeksan päivän kuluessa määräyksen antamisesta lukien.

Painovapauslain 42 §:n 2 momentin (272/30) mukaan oikeusministeriö voi määrätä painokirjoituksen pantavaksi takavarikkoon. Virallisella syyttäjällä ja poliisipäälliköllä on myös valta ministeriön määräyksettä toimittaa sisällykseltään rikollisen painokirjoituksen takavarikoiminen, mutta toimesta on vuorokauden kuluessa ilmoitettava ministeriölle, joka alistaa takavarikon tuomioistuimelle tai peruuttaa toimen. Myös ministeriön määräyksen perusteella tapahtunut takavarikkoonpano on alistettava tuomioistuimen tutkittavaksi. Syytteen nostamisen jälkeen vain tuomioistuin voi määrätä takavarikkoonpanosta.

Radio- ja televisioviestinnän ohjelmiston sisältöä suoranaisesti koskevaa lainsäädäntöä on myös kaapelilähetystoiminnasta annetun lain (307/87) 4 luvussa. Lain 13 §:n mukaan ohjelma ei saa sisältää raakaa väkivaltaa eikä olla mielenterveyttä vahingoittava eikä epäsiiveellinen.

Radio- ja televisio-ohjelmatoimintaa harjoittavat yhtiöt, jotka ovat saaneet tähän toimiluvan. Oy Yleisradio Ab:n toimiluvan mukaan yleisradio-ohjelmien tulee olla vaihtelevia, sisällöltään ja esitykseltään arvokkaita, asiallisia ja tasapuolisia sekä myös sopivaa ajanvietettä tarjoavia. Niiden järjestämisessä on pyrittävä kansansivistyksen edistämiseen ja hyödyllisten tietojen ja uutisten toimittamiseen ottamalla samalla huomioon, ettei kenenkään oikeutta loukata. Ohjelmat on ennen niiden lähettämistä tarkastettava ja hyväksyttävä yhtiön hallintoneuvoston määräämällä tavalla (ohjelmatoiminnan säännöstö) ottamalla huomioon voi-

massa oleva lainsäädäntö. Yhtiöllä on televisioiminnassaan oikeus käyttää apunaan MTV Oy:tä siten kuin yhtiöt keskenään sopivat. Sopimuksessa on määrättävä, että MTV Oy yhdessä Oy Yleisradio Ab:n kanssa vastaa lähettämiensä ohjelmien sisällöstä. Yhtiön ja Oy Kolmostelevisio Ab:n välisessä perussopimuksessa on määrättävä, että Oy Kolmostelevisio Ab sitoutuu noudattamaan yhtiön hallintoneuvoston ohjelmistoa koskevia päätöksiä.

Paikallisradiotoiminnan toimiluvissa on määräys, jonka mukaan ohjelmatoiminnassa tulee noudattaa hyvää lehtimiestapaa ja pyrkiä tasapuolisuuteen erilaisten näkemysten käsittelyssä. Valtioneuvosto voi peruuttaa toimiluvan, jos yleisradiotoimintaa koskevia lakeja rikotaan taikka jos rikotaan muuta lakia lähettämällä ohjelma lainvastaisesti tai sisällöltään lainvastainen ohjelma.

Toimiluvan peruuttaminen tulee kysymykseen kaapelilähetystoiminnasta annetun lain 24 §:n nojalla muun muassa silloin, kun kaapelilähetystoiminnan harjoittaja rikkoo muuta lakia lähettämällä ohjelman lainvastaisesti tai sisällöltään lainvastaisen ohjelman.

Teletuomintalain (183/87) mukaan toimilupa tarvitaan yleiseen teletuomintaan. Televiestinnän sisällöstä ei ole säännöksiä. Yleisen televerkon käyttöoikeus voidaan evätä, jos maksuja laiminlyödään tahi rikotaan teleliittymän yleisiä toimitusehtoja tai telepäätelaitteiden teknistä tasoa koskevia vaatimuksia.

Muuta radioviestintää kuin yleisradiotoimintaa säännellään radiolaissa (517/88). Rangaistussäännöksiä lukuunottamatta laissa ei ole radioviestinnän sisältöä koskevia säännöksiä. Radiolaitteista annettujen säännösten törkeästä rikkomisesta rangaistaan 20 §:n nojalla muun muassa sitä, joka lähettää aiheettoman hätäkutsun taikka häiritsee tai vaarantaa turvallisuusradioliikennettä. Radiolain 7 §:ssä on radiosalaisuuden turvaamista tarkoittavia säännöksiä.

Puolustustilalakiin ei sisältyisi sotatilalain 7 §:n 3 momentissa olevaa määräystä radiolaitteiden ja muiden sellaisten laitteiden hallussapidon luvanvaraisuudesta.

Pykälässä tarkoitettua valvontaa ei ole tarkoitus tehostaa 10 §:ään sisältyvillä valvontamahdollisuuksilla.

15 §. Pykälän tarkoituksena on säännellä niitä toimenpiteitä, joita voidaan kohdistaa muussa radioviestinnässä kuin suomalaisessa yleisradiolähetystoiminnassa tapahtuvaan

13 §:n rikkomiseen. Toimenpiteiden kohteena olisi lähinnä radioamatööritoiminta ja niin sanottu merirosvoradiotoiminta, mutta myös muu valtakunnan puolustuksen tai sen turvallisuuden kannalta vahingollinen radioviestintä.

Muuta kuin yleisradiolähetystoimintaa sääntelevässä radiolaissa tarkoitetaan radioviestinnällä kaikkea merkin, merkinannon, kirjoituksen, kuvan, äänen tai muussa muodossa olevan tiedon siirtoa, lähettämistä tai vastaanottoa käyttäen hyväksi radioaaltoja (3 §). Asianomaisella viranomaisella olisi oikeus estää tällainen viestintä tai häiritä sitä lähetyksen vastaanoton estämiseksi. Toimivaltaisista viranomaisista olisivat Telehallintokeskus ja ne puolustusvoimien viranomaiset, joiden puolustustilan aikaiseksi tehtäväksi se on määrätty.

16 §. Pykälän perusteella poliisipiirin päällikkö voisi määrätä, että yksityisten hallussa olevat ampuma- ja muut aseet, ampumatarvikkeet ja räjähdysaineet on toistaiseksi luovutettava poliisiviranomaisen haltuun. Vastaava säännös on sotatilalain 12 §:ssä.

Ampuma-aseista ja ampumatarvikkeista annetun lain (33/33) mukaan ampuma-aseiden hallussapitoon tarvitaan lupa. Lupa voidaan peruuttaa, jos syytä siihen harkitaan olevan.

Räjähdysvaarallisista aineista annetun lain (263/53) ja räjähdystarvikeasetuksen (85/80) nojalla muun muassa räjähdysaineiden valmistus, hallussapito, myynti ja muu luovutus on luvanvaraista toimintaa. Lupa voidaan peruuttaa, milloin syytä siihen harkitaan olevan.

Edellä mainittuja säädöksiä ei ole kirjoitettu tämän lain soveltamisoloihin. Valtakunnan puolustus tai sen turvallisuus saattaa edellyttää, että yksityisten hallussa olevat aseet, ampumatarvikkeet ja räjähdysaineet tarvittaessa saadaan viranomaisen valvontaan. Siksi on tarpeen, että lakiin sisällytetään säännös velvollisuudesta luovuttaa ne tilapäisesti poliisiviranomaisen haltuun.

Säännös ei koskisi ampuma-aseiden ja räjähdysaineiden luovuttamista puolustusvoimien käyttöön. Siinä tarkoituksessa voidaan käyttää ehdotettua valmiuslakia tai tämän lain 25 §:ää.

3 luku

Sotilaallisen ja taloudellisen maanpuolustuksen toimintaedellytysten turvaaminen

Valmiuslakiehdotukseen sisältyy jo huomattavia toimivaltuuksia taloudellisen maanpuolustuksen toteuttamiseksi. Tähän lukuun on otettu valmiuslakiehdotuksesta puuttuvia uusia puolustustilassa tarpeellisia toimivaltuuksia. Lisäksi lukuun sisältyy ainoastaan puolustustilalakiin kuuluvia sotilaallisen maanpuolustuksen edellyttämiä toimivaltuuksia.

Sotatilalakiin sekä valmiuslakiehdotukseen sisältyy runsaasti yleisiä talouselämän säännöstely- ja ohjausvaltuuksia, kun taas puolustustilalakiin ehdotetaan otettavaksi lähinnä yksittäistapauksissa tarvittavia toimivaltuuksia.

Maanpuolustuksen kokonaisuuteen kuuluu tärkeänä osana taloudellinen maanpuolustus. Sen turvaamista tarkoittavien säännösten tarkoituksena on myöntää valtioneuvostolle oikeus sellaisten tuotanto- sekä säännöstely- ja ohjausmääräysten antamiseen maan talouselämälle, jotka ovat välttämättömiä valtakunnan puolustukselle. Talouselämä on entistä herkempi kriiseille, koska teknisesti kehittyneet tuotantolaitokset ovat alttiita häirinnälle, energiansaanti on paljolti tuontien varassa, sähköiset järjestelmät ovat helposti haavoitettavissa ja tuotantolaitokset ovat vähentäneet merkittävästi varastojaan.

Tarvittavien voimavarojen saattaminen palvelemaan lain tarkoituksen saavuttamista edellyttää, että myös suomalaisessa määräysvallassa ulkomailla toimiville yhteisöille tai säätiöille voitaisiin antaa tuotantovelvoitteita sekä kieltää ja estää valtakunnan puolustamisen kannalta haitalliset omaisuuden siirrot ulkomaille taikka ulkomaalaiseen määräysvaltaan. Määräysten noudattaminen varmistettaisiin ottamalla viime kädessä tuotanto- tai palvelulaitos valtion valvontaan tai hallintaan sekä määräämällä ulkomailla oleva omaisuus siirrettäväksi Suomeen.

Lukuun sisältyisi myös valtuus vihollisvaltion kansalaiselle, yhteisölle tai säätiölle kuuluvan omaisuuden asettamiseen valtion viranomaisen välittömään valvontaan tai hallintaan taikka sen takavarikoimiseen.

Lukuun ei sisälly sotatilalain 34 §:n 1 momentin mukaista toimivaltaa kieltää aiottu työnseisaus tai määrätä jo alkanut työnseisaus lopetettavaksi. Sotatilalain 34 §:n 2 momentis-

sa myönnetty toimivalta antaa määräyksiä palloista ja työoloista sisältyy valmiuslakiehdotuksen 16 §:ään.

Säännökset vastaisivat pääosin sotatilasta annetun lain 4 luvun säännöksiä. Valmiuslakiehdotuksen asiaa koskevat säännökset vastaisivat pääosiltaan väestön toimeentulosta ja maan talouselämän turvaamisesta poikkeuksellisissaoloissa annetun lain toimivaltuuksia. Viimeksi mainitun lain esitöissä todetaan nimenomaisesti, että toimivaltuudet on tarkoitettu käytettäväksi lähinnä sotatila lievemmissä poikkeusoloissa. Mikäli sodan aikana tarvittaisiin pitemmälle meneviä valtuuksia, niistä tulisi säätää erikseen.

Lukuun sisältyvät sotilaallista maanpuolustusta koskevat säännökset on sopeutettu hallitusmuodon 16 §:n tarkoittamissa poikkeusoloissa käytettäväksi. Ne poikkeavat laadultaan ja tehokkuudeltaan sekä toimivaltaisen viranomaisen osalta valmiuslakiehdotuksen vastavista säännöksistä. Toimivaltuudet tulisivat sovellettaviksi sellaisella alueella tai paikkakunnalla, johon kohdistuvan hyökkäyksen tai muun vastaavan toiminnan taikka niiden välittömän uhan takia on välttämätöntä ryhtyä erityisiin sotilaallisiin toimenpiteisiin.

Toimivaltuudet käsittäisivät palvelusten saamisen siviiliviranomaisilta, sotilaallisen maanpuolustuksen toimintaedellytysten turvaamiseksi tarpeellisen irtaimen ja kiinteän omaisuuden luovutusvelvollisuuden määräämisen, puolustusmateriaaliteollisuuden tuotannon järjestämisen sekä tilapäisten työntekijöiden työhön määräämisoikeuden. Mikäli sotilaalliset puolustustoimenpiteet jatkuisivat yli 2 viikkoa, olisi toimivaltuuksien käyttämisen edellytyksenä valtioneuvoston suostumus.

17 §. Pykälän 1 momentin mukaan valtioneuvosto voisi velvoittaa tuotanto- tai palvelulaitoksen huolehtimaan valtakunnan puolustuksen kannalta välttämättömästä hyödyketuotannosta sekä kieltää sitä ylläpitämästä sellaista tuotantoa, josta on haittaa valtakunnan puolustuksen kannalta välttämättömälle hyödyketuotannolle, tai rajoittaa tällaista haitallista tuotantoa.

Hyödyketuotannolla tarkoitetaan kaikkea tavaroiden tuotantoa sekä palvelusten tarjontaa. Hyödyketuotantoon kuuluvat myös esimerkiksi atk-palvelut, telepalvelut ja muut teknistävän yhteiskunnan tuotantolajit.

Poikkeusoloissa joudutaan hyödyketuotanto mukauttamaan vastaamaan yhteiskunnan eri

alojen välttämättömiä tarpeita. Esimerkkinä toimialoista, joilla tarpeet lisääntyvät, voidaan mainita puolustusvoimien, väestönsuojelun sekä terveydenhuollon valmiuden kohottamisessa ja ylläpitämisessä tarvittavat tuotanto-, kuljetus- ja muut toimenpiteet. Lisäksi väestön toimeentuloon läheisesti liittyvillä aloilla saataan joutua antamaan määräyksiä normaalista poikkeavasta hyödyketuotannosta.

Säännös mahdollistaisi myös valtakunnan puolustuksen kannalta tarpeettoman hyödyketuotannon kieltämisen ja rajoittamisen. Koska poikkeusoloissa ilmenee pulaa voimavaroista, on tärkeätä, että voimavaroja tuhlaileva hyödyketuotanto voitaisiin estää.

Säännös vastaisi valmiuslakiehdotuksen 15 §:ää, jonka mukaan valtioneuvosto voi yleisesti valvoa ja säännöstellä tavaroiden tuotantoa ja jakelua. Erona olisi se, että tässä käsiteltävän pykälän sisältämä velvoite tulee kohdistaa yksilöidysti tietyille laitokselle.

Toimenpide voitaisiin 2 momentin mukaan kohdistaa omistajan lisäksi myös siihen, joka tosiasiallisesti määrää tai voi määrätä laitoksen toiminnasta. Säännös koskisi, paitsi yhtiöoikeudellisesti määritettyä laitoksen omistajaa, myös sellaista fyysistä henkilöä tai oikeushenkilöä, jonka tosiasiallisen määräysvallan alainen laitos on lainsäädännön perusteella.

Mikäli edellä mainittua velvoitetta, kieltoa tai rajoitusta ei noudatettaisi tai jos todennäköisin syin voitaisiin epäillä, ettei sitä tulisi noudattamaan, valtioneuvosto voisi 3 momentin mukaan asettaa asianomaisen tuotanto- tai palvelulaitoksen määräämänsä valtion viranomaisen välittömään valvontaan ja tarvittaessa määrätä sen otettavaksi valtion hallintaan.

Säännöksessä ei ole nimenomaisesti määrätty edellä tarkoitettua viranomaista. Lähtökohdana on pidettävä, että tehtävä annettaisiin jo olemassa olevalle valtion viranomaiselle. Mikäli tähän soveltuvaa viranomaista ei olisi osoitettavissa, valtioneuvosto voisi valmiuslakiehdotuksen 26 §:n 1 momentin nojalla antaa organisatorisia määräyksiä.

Säännöksen 2 momentille ei ole vastinetta valmiuslakiehdotuksessa eikä muussa lainsäädännössämme. Viimeinen eli 3 momentti vastaa sotatilalain 22 §:ää.

18 §. Kansainvälisen taloudellisen vuorovaikutuksen lisääntymisen seurauksena suomalaiset sijoitukset ulkomaille ovat huomattavasti ja nopeasti lisääntyneet. Suomalaista omaisuutta on kohdeltava samalla tavalla riippumatta sii-

tä, onko se Suomessa vai ulkomailla. Ulkomailla oleva suomalainen omaisuus tulisi saat-
taa sodan aikana hyödyttämään valtakunnan
puolustusta. Erityisen tärkeätä olisi, että meri-
kuljetukset voitaisiin suorittaa kotimaisella
tonnistolla ja niin sanotut ulosliputetut alukset
saataisiin välittömästi palvelemaan omaa ta-
louselämäämme.

Pykälän mukaan 17 §:n 1 momentissa sää-
detty tuotantovelvoite kohdistuu myös sellai-
seen ulkomailla toimivaan yhteisöön, joka on
kokonaan tai määräysvallan kannalta merkit-
tävältä osalta suomalaisessa omistuksessa. Sa-
nottu koskee myös säätiötä, jos sen päätösval-
taa käyttävät suomalaiset. Suomalaisilla tar-
koitetaan fyysisiä henkilöitä, joilla on Suomen
kansalaisuus, sekä suomalaisia oikeushenkilöi-
tä.

Tuotantovelvoitteen kohdistaminen sellai-
seen yhteisöön, joka määräysvallan kannalta
on merkittävältä osalta suomalaisessa omistuk-
sessa, merkitsee sitä, että suomalaiset omistajat
ovat velvollisia toimimaan käytettävissään ole-
vin keinoin velvoitteen täyttämiseksi. Kysymys
on siis suomalaisille omistajille Suomen kansa-
laisina tai suomalaisina oikeushenkilöinä aset-
tusta toimintavelvollisuudesta tämän lain tar-
koituksen saavuttamiseksi. Säännös on näin
ollen sopusoinnussa kansainvälisen oikeuden
asettamien valtioiden suvereenisuuden alueel-
listen rajoitusten kanssa.

19 §. Pykälän nojalla valtioneuvosto voisi
ryhtyä 17 §:n 3 momentissa säädettyihin toi-
menpiteisiin yritykseen ja tuotanto- tai palvelu-
laitokseen nähden, myös siinä tapauksessa,
että se harjoittaa sellaista vientiä tai tuontia,
joka on omiaan vahingoittamaan tai vaaranta-
maan valtakunnan puolustusta tai joka on
maanpuolustuksen tai siihen liittyvien kansain-
välisten suhteiden kannalta haitallista.

Valmiuslakiehdotuksen 14 §:n nojalla valtio-
neuvosto voi yleisesti valvoa ja säännöstellä
tavaroiden vientiä ja tuontia. Määräysten nou-
dattamatta jättämisestä seuraisi rikosoikeudel-
linen seuraamus. Tämän lain säännöksen tar-
koituksena olisi täydentää valmiuslakia, jotta
voitaisiin nopeasti ja tehokkaasti lopettaa val-
takunnan puolustusta vahingoittava tai vaaran-
tava vienti tai tuonti.

Lisäksi säännös antaa mahdollisuuden puut-
tua sellaiseen vientiin tai tuontiin, joka olisi
maanpuolustuksen tai siihen liittyvien kansain-
välisten suhteiden kannalta haitallista, esimer-

kiksi vienti suuntautuisi Suomelle vihamielisiin
maihin.

20 §. Sisäasiainministeriö voisi asettaa Suo-
messa olevan vihollisvaltion kansalaiselle, yh-
teisölle tai säätiölle kuuluvan omaisuuden val-
tion viranomaisen välittömään valvontaan tai
hallintaan taikka takavarikkoon. Säännöksen
tarkoituksena on ensisijaisesti ehkäistä tällai-
sen omaisuuden käyttö lain tarkoituksen vas-
taisesti. Säännökseen ei sisälly erityisiä sovelta-
misedellytyksiä. Säännös mahdollistaisi saman-
laisen menettelyn kuin minkä kohteeksi suoma-
lainen omaisuus voisi joutua vihollismaassa.

Samanaikaisesti Suomen ja vihollisvaltion
kansalaisuuden omaavien henkilöiden osalta
säännöksen soveltaminen perustuisi tapauskoh-
taiseen harkintaan. Mikäli tällainen henkilö
esimerkiksi toimisi vihollisvaltiota hyödyttäväl-
lä tavalla ja siten Suomen etujen vastaisesti, ei
pelkkä kaksoiskansalaisuus sulkisi pois sään-
nöksessä tarkoitettujen toimivaltuuksien käyt-
tämistä.

Lain tarkoituksen saavuttamiseksi voitaisiin
samoin menetellä muuhunkin Suomessa ole-
vaan ulkomaiseen omaisuuteen nähden. Edel-
lytyksenä olisi, että on perusteltua syytä epäillä
omaisuutta käytettävän valtakunnan puolus-
tusta tai sen turvallisuutta vahingoittavaan tai
vaarantavaan tarkoitukseen. Esimerkiksi osa-
omistus osakeyhtiössä tai muulla tavalla ei
riittäisi soveltamisen perustaksi, vaan omistuk-
sen tulee olla määräysvallan kannalta merkittä-
vä kuten 18 §:ssä.

Toimivaltainen viranomainen olisi sisäasiain-
ministeriö. Käytännön toimenpiteet voisi suori-
ttaa poliisiviranomainen, esimerkiksi poliisi-
piirin päällikkö. Säännöksessä ei osoitettaisi
sitä valtion viranomaista, jonka välittömään
valvontaan tai hallintaan taikka takavarikkoon
omaisuus asetettaisiin tai määrättäisiin. Jos
tarvittaisiin uusia viranomaisia, ne voitaisiin
perustaa valmiuslakiehdotuksen 26 §:n nojalla
tai uudella lainsäädännöllä.

Säännöksen nojalla tehdyt päätökset voisivat
koskea yksittäistapauksia tai olla yleisyydel-
tään rajoitettuja yleismääräyksiä. Säännös vas-
taisi osittain sotatilalain 31 §:n 3 momenttia ja
36 §:ää.

21 §. Valtakunnan puolustusta vahingoitta-
vat tai vaarantavat omaisuudensiirot ulko-
maille tai Suomessa ulkomaalaiselle henkilölle,
ulkomaiselle oikeushenkilölle tai muuten ulko-
maalaaiseen määräämisvaltaan voitaisiin pykä-
län nojalla asettaa valtioneuvoston luvan varai-

siksi. Kyseeseen tulisivat maanpuolustuksen kannalta tarpeelliset alukset, ilma-alukset, moottoriajoneuvot, työkoneet ja laitteet, niihin kohdistuva omistus-, käyttö- ja hallintaoikeus, niiden valmistusoikeus sekä muu aineeton omaisuus. Esimerkiksi laiva- tai muun liikenteen alalla toimiva elinkeinonharjoittaja olisi tämän lain tarkoituksen saavuttamiseksi velvollinen asettamaan liikennevälineensä valtakunnan puolustusta tukevaan toimintaan eikä hän tällöin saisi käyttää niitä muuhun tarkoitukseen. Laitteisiin kuuluisivat esimerkiksi tietokoneet ja sairaalaelektroniikka. Aineetonta omaisuutta olisivat muun muassa lisenssit, patentit, keksinnöt, tietokoneohjelmat, sopimukset, arkistot ja taitotieto (know how).

Säännös koskisi sekä fyysisiä henkilöitä että oikeushenkilöitä. Omaisuutta pidettäisiin ulkomaalaisessa määräysvallassa olevana silloin, kun ulkomaalaisessa oikeushenkilössä päätösvaltaa käyttävät ulkomaalaiset fyysiset henkilöt tai oikeushenkilöt. Kysymys olisi tosiasiallisen päätösvallan tai määräysvallan käyttämisestä.

Asian luonteesta johtuen pykälän rajoitukset eivät koskisi kaikkea omaisuutta, vaan sen tulisi olla valtakunnan puolustuksen kannalta tarpeellista. Valtioneuvosto voisi määritellä tällaisen omaisuuden ja asettaa siirrot säännöksen tarkoittaman lupamenettelyn piiriin.

Säännös vastaisi sotatilalain 31 §:n 2 momentin 3 kohtaa laajennettuna sekä osittain 3 momenttia.

Sotaomaisuus voisi joutua vihollismaassa.

Samanaikaisesti Suomen ja vihollisvaltion kansalaisuuden omaavien henkilöiden osalta säännöksen soveltaminen perustuisi tapauskohtaiseen harkintaan. Mikäli tällainen henkilö esimerkiksi toimisi vihollisvaltiota hyödyttävällä tavalla ja siten Suomen etujen vastaisesti, ei pelkkä kaksoiskansalaisuus sulkisi pois säännöksessä tarkoitettujen toimivaltuuksien käyttämistä.

Lain tarkoituksen saavuttamiseksi voitaisiin samoin menetellä muuhunkin Suomessa olevaan ulkomaiseen omaisuuteen nähden. Edellytyksenä olisi, että on perusteltua syytä epäillä omaisuutta käytettävän valtakunnan puolustusta tai sen turvallisuutta vahingoittavaan tai vaarantavaan tarkoitukseen. Esimerkiksi osamistus osakeyhtiössä tai muulla tavalla ei riittäisi soveltamisen perustaksi, vaan omistuksen tulee olla määräysvallan kannalta merkittävä kuten 18 §:ssä.

Toimivaltainen viranomainen olisi sisäasiainministeriö. Käytännön toimenpiteet voisi suorittaa poliisiviranomainen, esimerkiksi poliisi-piirin päällikkö. Säännöksessä ei osoitettaisi sitä valtion viranomaista, jonka välittömään valvontaan tai hallintaan taikka takavarikkoon omaisuus asetettaisiin tai määrättäisiin. Jos tarvittaisiin uusia viranomaisia, ne voitaisiin perustaa valmiuslakiehdotuksen 26 §:n nojalla tai uudella lainsäädännöllä.

Säännöksen nojalla tehdyt päätökset voisivat koskea yksittäistapauksia tai olla yleisyydetään rajoitettuja yleismääräyksiä. Säännös vastaisi osittain sotatilalain 31 §:n 3 momenttia ja 36 §:ää.

21 §. Valtakunnan puolustusta vahingoittavat tai vaarantavat omaisuudensiirrot ulkomaille tai Suomessa ulkomaalaiselle henkilölle, ulkomaiselle oikeushenkilölle tai muuten ulkomaalaiseen määräämisvaltaan voitaisiin pykälän nojalla asettaa valtioneuvoston luvan varaisiksi. Kyseeseen tulisivat maanpuolustuksen kannalta tarpeelliset alukset, ilma-alukset, moottoriajoneuvot, työkoneet ja laitteet, niihin kohdistuva omistus-, käyttö- ja hallintaoikeus, niiden valmistusoikeus sekä muu aineeton omaisuus. Esimerkiksi laiva- tai muun liikenteen alalla toimiva elinkeinonharjoittaja olisi tämän lain tarkoituksen saavuttamiseksi velvollinen asettamaan liikennevälineensä valtakunnan puolustusta tukevaan toimintaan eikä hän tällöin saisi käyttää niitä muuhun tarkoitukseen. Laitteisiin kuuluisivat esimerkiksi tietokoneet ja sairaalaelektroniikka. Aineetonta omaisuutta olisivat muun muassa lisenssit, patentit, keksinnöt, tietokoneohjelmat, sopimukset, arkistot ja taitotieto (know how).

Säännös koskisi sekä fyysisiä henkilöitä että oikeushenkilöitä. Omaisuutta pidettäisiin ulkomaalaisessa määräysvallassa olevana silloin, kun ulkomaalaisessa oikeushenkilössä päätösvaltaa käyttävät ulkomaalaiset fyysiset henkilöt tai oikeushenkilöt. Kysymys olisi tosiasiallisen päätösvallan tai määräysvallan käyttämisestä.

Asian luonteesta johtuen pykälän rajoitukset eivät koskisi kaikkea omaisuutta, vaan sen tulisi olla valtakunnan puolustuksen kannalta tarpeellista. Valtioneuvosto voisi määritellä tällaisen omaisuuden ja asettaa sitä koskevat siirrot säännöksen tarkoittaman lupamenettelyn piiriin.

Säännös vastaisi sotatilalain 31 §:n 2 mo-

mentin 3 kohtaa laajennettuna sekä osittain 3 momenttia.

Sotatarvikkeiden vientiä sääntelee laki sotatarvikkeiden maastaviennistä (318/38), jota ei ehdoteta kumottavaksi.

22 §. Pykälän mukaan valtioneuvosto voisi velvoittaa 21 §:ssä tarkoitettujen ulkomaille olevan suomalaisen omaisuuden palautettavaksi Suomeen, jos valtakunnan puolustus sitä edellyttäisi. Säännös olisi sovellettavissa myös tapauksessa, jossa kyseinen omaisuus olisi valtioneuvoston luvalla siirtynyt ulkomaille, mutta valtakunnan puolustuksen kannalta omaisuutta tarvittaisiin Suomessa. Säännös koskisi muun muassa suomalaisten yhtiöiden ulkomaisten sisaryhtiöiden omistamaa omaisuutta.

23 §. Sotilaalliset puolustustoimenpiteet on voitava sopeuttaa nopeasti ja joustavasti tilanteen vaatimuksiin. Koska pykälässä tarkoitettujen toimenpiteiden ei voida sietää viivytystä, toimivaltuuksien käyttö myönnettäisiin suoraan 28 §:ssä nimetyille sotilasviranomaisille.

Pykälän liittyminen välittömästi tarpeellisiin puolustustoimiin ilmenisi siitä, että sitä voitaisiin soveltaa vain sellaisella rajatulla alueella, johon kohdistuisi hyökkäys tai muuta vastaavaa toimintaa tai näiden välitöntä uhkaa.

Pykälässä tarkoitettuna uhkana ei ole vain perinteinen aseellinen toiminta, vaan myös esimerkiksi biologiset tai kemialliset taisteluvälineet. Tiedonvälitysyhteyksien tuhoamiseen voitaisiin käyttää lukuisia menetelmiä. Tämän johdosta säännöksessä on hyökkäykseen rinnastettu muu vastaava toiminta.

Sotilasviranomaisella olisi toimivalta määrätä, että paikallisten asukkaiden ja muun alueella oleskelevan väestön on siirryttävä muualle. Säännökseen on sisällytetty väestön siirrot sen takia, että näin Pääsäännön mukaisesti toimivaltuuksien käyttö ennen tässä laissa tarkoitettuja poikkeusoloja perustuisi valmiuslakiehdotukseen. Valtuuksien käytöstä päättäisi valtioneuvosto asetuksen rajoissa.

Tämän pykälän tarkoituksena on luoda edellytykset puolustusvoimien varustamiseksi sodan aikana sellaisella materiaalilla, jota vielä olisi saatavilla ja joka olisi välttämätöntä alueellisten puolustusjärjestelyjen toteuttamiselle.

Pykälää sovellettaisiin 23 §:ssä tarkoitettulla alueella. Säännöksen 1 momentti ilmaisisi etusijajärjestyksen tämän pykälän ja valmiuslakiehdotuksen 32 ja 33 §:n tai tämän lain 17—19 §:n mukaisten toimivaltuuksien käytön välillä. Kyseessä olisivat kiireelliset alueelliset

puolustustoimenpiteet. Sotilasviranomaisen voisi määrätä riippumatta siitä, mitä edellä mainituissa säädöksissä on säädetty, että jokainen on velvollinen luovuttamaan alueen puolustukseen käytettävälle joukoille tai niiden toimintaa palvelevalle yritykselle näiden toimintaedellytysten turvaamiseksi tarpeellisia hyödykkeitä. Pykälässä on esimerkkeinä tällaisista hyödykkeistä mainittu sotatarvikkeet, ravinto- ja polttoaineet, alukset, ilma-alukset, moottoriajoneuvot sekä työkonet ja laitteet. Luovutusvelvollisuus olisi laaja-alainen ja käsittäisi kaikki tarpeelliset hyödykkeet. Määräystä toimeenpantaessa olisi pyrittävä huolehtimaan siitä, että velvoitteet jakautuvat tasapuolisesti velvoitettujen kesken.

Pykälässä tarkoitettu luovutusvelvollisuus voitaisiin toteuttaa joko välittömästi sotilasviranomaisen toimenpitein tai siten, että sotilasviranomaiset antaisivat siviiliviranomaisille, lähinnä kunnille, sotatilalaissa tarkoitettua kaltaisen pakkotilauksen.

Pykälän 2 momentissa on ehdotettu valmiuslakiehdotuksen työvelvollisuusmenettelyn rinnalle erityinen tilapäisten työntekijöiden määräämisjärjestelmä. Sotilasviranomaisen voisi määrätä joukkojen ja niiden toimintaa palvelevien yritysten käyttöön työntekijöitä näiden toimintaedellytysten turvaamiseksi. Tämän lain 30 §:ssä säänneltäisiin tarkemmin, kuka voidaan määrätä tilapäiseksi työntekijäksi sekä mitkä ovat hänen oikeutensa ja velvollisuutensa. Työhön määräämisessä tulisi käyttää hyväksi alueellisten työvoimaviranomaisen asiantuntemusta. Oikeus määrätä tilapäiseen työntekoon vastaisi sotatilalain 14 §:n 2 ja 3 momentin säännöksiä.

Valmiuslainsäädäntöön sisältyisi kolmen tyyppisiä työvelvollisuuden määräämisjärjestelyjä. Yleisestä työvelvollisuudesta säädettäisiin valmiuslain 23 §:ssä sekä terveydenhuollon tehtäviin tapahtuvasta työvelvollisten määräämisestä 22 §:ssä. Päätösvalta valmiuslakiehdotukseen perustuvien työvelvollisuussuhteiden määräämisessä olisi valtioneuvostolla. Tässä laissa tarkoitettu kolmas työvelvollisuusjärjestelmä eroaisi luonteeltaan edellä mainituista. Kysymys olisi pelkästään tilapäisestä työntekovelvollisuudesta, ja toimivaltaisena viranomaisena olisi suoraan sotilasviranomainen. Tilapäisiä työntekijöitä tarvittaisiin puolustuslaitteiden, teiden, lentokenttien, rautateiden tai siltojen rakentamiseen taikka muuhun sellai-

seen työhön tai kuljetukseen, joka on välttämätöntä puolustustoimenpiteiden hoitamiseksi.

Tilapäisiä työntekijöitä voitaisiin määrätä myös joukkojen toimintaa palvelevan yrityksen käyttöön.

Tilapäisen työntekijän työnantajavelvoitteita vastaisi asianomainen sotilasviranomais tai se yritys, jonka käyttöön hänet on määrätty.

26 §. Pykälän 1 momentin nojalla määräytyisi etusijajärjestys tämän pykälän ja valmiuslakiehdotuksen tai tämän lain 17—19 §:n nojalla määrättyjen tuotantovelvoitteiden välillä. Edellä 23 §:ssä tarkoitettulla alueella toimiva yritys, laitos tai ammatin- tai elinkeinonharjoittaja, joka tuottaa tai jonka katsotaan kykenevän tuottamaan alueen puolustukseen käytettävälle joukoille tarpeellisia hyödykkeitä, olisi velvollinen niitä tuottamaan ja suorittamaan siihen liittyviä muita tehtäviä. Tässä tarkoitettua määräyksen antamiseen olisi toimivaltainen 28 §:ssä nimetty sotilasviranomais. Pykälän nojalla annettu määräys ohittaisi muut määräykset ja sitoumukset, ja se olisi täytettävä mahdollisimman nopeasti.

Sotilasviranomaisella olisi tarvittaessa oikeus ottaa 1 momentissa tarkoitettu yritys tai laitos tilapäisesti puolustusvoimien valvontaan tai hallintaan. Tämä järjestely olisi luonteeltaan poikkeuksellinen. Sitä sovellettaisiin vain sellaisissa tapauksissa, joissa esimerkiksi sotilaallisen tilanteen vuoksi asianomaisen yrityksen tai laitoksen henkilökunta olisi jouduttu evakuoimaan tai se ei muutoin olisi toimintakykyinen.

Edellä tarkoitettua yrityksen tai laitoksen palveluksessa oleva henkilö olisi 2 momentin nojalla velvollinen suorittamaan sotilasviranomaisen määräyksestä ja tämän alaisuudessa muitakin kuin palvelussuhteen perusteella hänelle kuuluvia tehtäviä. Tarkoituksena on kaiken käytettävissä olevan ammattitaidon ja tiedon hyödyntäminen puolustustoimenpiteitä järjestettäessä. Toimivaltuuksien käyttö rajoituisi 23 §:ssä tarkoitettulle alueelle.

Momentissa tarkoitettua työmääräyksen antaminen ei merkitsisi muutosta työnantajavelvoitteisiin, vaan ne säilyisivät asianomaisella yrityksellä tai laitoksella.

27 §. Mikäli tässä laissa tarkoitettut sotilaalliset puolustustoimenpiteet vaatisivat yli kahden viikon ajan 23—26 §:ssä tarkoitettujen toimivaltuuksien käyttöä, valtioneuvoston olisi määrättävä niiden käytön laajuudesta ja alueesta. Valtioneuvoston päätöksen olisi oltava yleis-

luontoinen eikä ole tarkoituksena, että valtioneuvosto ryhtyisi johtamaan sodankäyntiä. Kerran annettua valtioneuvoston päätöstä ei tarvitsisi uudistaa, jos 23—26 §:n mukaiset sotilaalliset puolustustoimenpiteet voitaisiin toteuttaa sen puitteissa.

Säännös olisi tarpeen siksi, että sotilasviranomaisten antamat määräykset ohittaisivat muiden viranomaisten valmiuslain ja tämän lain 17—19 §:n nojalla antamat määräykset sekä sitoumukset ja välipuheet. Pitempään jatkueen tämä järjestely saattaisi aiheuttaa sekaan, ellei sitä täsmennetä ja julkisteta.

Valtioneuvoston päätös olisi heti saatettava sotilasviranomaisen tietoon, ja se olisi julkaitava mahdollisimman nopeasti Suomen säädöskokoelmassa.

4 luku

Erinäiset säännökset

Lukuun sisältyisivät säännökset asuinpaikastaan muuttamaan velvoitetun ja hänen huolenpitoinsa varassa olevan asumisesta ja toimeentulosta, tilapäiseen työntekoon määräämisestä sekä siihen velvoitetun oikeuksista ja velvollisuuksista, tiedonantovelvollisuudesta sotilasviranomaisille puolustustoimenpiteiden järjestämiseksi, tietojen salassapidosta, velvollisuudesta julkaista eräitä virallisia tiedotuksia ja tiedotusalan neuvottelukunnasta. Lisäksi luvussa säädettäisiin lain nojalla annettujen määräysten täytäntöönpanossa tarvittavasta virkaavasta, sitoumukseen tai sopimukseen sisältyvän ehdon taikka erityisen välipuheen soveltamisesta, muutoksenhausta ja hallintopäätösten täytäntöönpanosta alistuksesta tai valituksesta huolimatta, vahingonkorvauksesta, rangaistuksista sekä velvollisuudesta vastata tai todistaa eräissä tapauksissa oikeudenkäynnissä taikka hallintoasiassa.

Säännökset poikkeaisivat eräiltä osin sekä sotatilalaissa että valmiuslakiehdotuksessa omaksutuista periaatteista. Tärkeimpiä eroja nykytilaan nähden olisivat rajoittamaton muutoksenhaku oikeusturvakeinona eräisiin perusoikeuksien rajoituksiin sekä korvausperusteiden määrittely. Kokonaan uusia säännöksiä olisivat rangaistussäännökset puolustustilan salassapitorikoksesta ja sen valmistelusta.

28 §. Pykälässä määriteltäisiin edellisessä ja tässä luvussa tarkoitettu sotilasviranomais. Puolustusvoimien sekä määräysten kohteiksi

joutuneiden kannalta on tärkeätä, ettei päällekkäisiä eikä ristiriitaisia käskyjä ja määräyksiä annettaisi. Tämän vuoksi toimivaltaisella sotilasviranomaisella tulisi olla alueellista johtovastuuta.

Alimpina toimivaltaisina viranomaisina päätoimivaltaa voisivat käyttää joukkoyksikön komentajat ja sotilasalueen päälliköt. Ensiksi mainittuja ovat pataljoonan, patteriston ja laivueen komentajat niin rauhan kuin sodankin aikana. Jälkimmäisiä puolestaan ovat sodan aikana sotilaspiirin päällikön suoranaisina alaisina toimivat paikallisjoukkojen alueellisten johtoportaiden päälliköt. Käytännössä tässä tarkoitettut sotilasviranomaiset olisivat sotilasarvoltaan pääsääntöisesti vähintään kapteenin arvoisia. Sama toimivalta olisi luonnollisesti pykälässä tarkoitettujen komentajien ja päälliköiden esimiehillä.

29 §. Tämän lain 8 §:n nojalla henkilö voidaan velvoittaa asumaan määrättyllä paikkakunnalla, oleskelemaan määrättyssä paikassa, asettaa hänet samalla erityisen silmälläpidon alaiseksi taikka määrätä hänet muuttamaan oleskelupaikkakunnaltaan. Elleivät nämä toimenpiteet riitä, hänet voidaan ottaa turvasäilöön. Kysymyksessä ei ole rangaistus, vaan hallinnollinen turvaamistoimenpide, jonka kohteeksi joutuneelle olisi turvattava kohtuulliset elämisen ehdot.

Pykälän 1 momentin mukaan tilapäisen asuinpaikkakunnan olisi järjestettävä asuinpaikastaan muuttamaan velvoitetulle valtion varoin kohtuullinen majoitus ja toimeentulo. Sama koskisi 2 momentin mukaan myös sellaista henkilöä, jonka huolenpidosta turvasäilöön otettu elatusvelvollisena vastaa. Valtio huolehtisi kustannuksista.

Edellä esitetty koskee myös sellaista henkilöä, joka on sotilasviranomaisen 23 §:n nojalla antaman määräyksen johdosta joutunut siirtymään pois sellaiselta alueelta, jolla on ollut tarpeen ryhtyä erityisiin sotilaallisiin puolustustoimenpiteisiin.

30 §. Pykälän 1 momentin nojalla voitaisiin 25 §:n 2 momentissa tarkoitettuun tilapäiseen työnteekoon määrätä jokainen lain 23 §:ssä tarkoitettulla alueella asuva tai oleskeleva henkilö, joka on täyttänyt 15 vaan ei 65 vuotta.

Pykälän 2 momentin mukaan tilapäistä työntekijää ei saisi pitää vastoin tahtoaan työssä kauempaa kuin 12 työpäivää. Pakottavasta syystä aikaa voitaisiin pidentää enintään 12 työpäivällä. Saman puolustustilan aikana ei siis

voitaisi määrätä työhön yli 24 työpäivän. Palvelusaika voisi tarpeellisia lepoaikoja lukuunottamatta tarvittaessa olla yhdenjaksoinen.

Tilapäiseen työnteekoon määrätyn oikeuksista ja velvollisuuksista olisi voimassa, mitä valmiuslaissa, lähinnä sen 24 §:ssä, olisi työvelvollisesta säädetty. Niinpä henkilö voitaisiin määrätä vain kykyjensä ja voimiansa mukaiseen työhön. Työmääräystä annettaessa olisi otettava huomioon asianomaisen ikä, perhesuhteet, terveydentila sekä muutkin olot. Palkkaus ja muut edut määräytyisivät alalla voimassa olevan, yleiseksi katsottavan työ ja virkaehtosopimuksen mukaan. Jollei tätä perustetta olisi mahdollista soveltaa, palkka olisi maksettava ja muut edut annettava sen mukaisesti, mikä kohtuudella vastaisi tilapäisen työntekijän suoritettavaksi määrättyjä tehtäviä. Asianomaisen aikaisempi palvelussuhde ei katkeaisi työmääräyksen johdosta.

31 §. Pykälän mukaan jokainen olisi velvollinen antamaan sotilasviranomaisille 23 ja 24 §:ssä tarkoitettujen puolustustoimenpiteiden järjestämiseksi tarpeellisia tietoja. Viranomaisilla tulisi olla mahdollisuus saada sellaisia tietoja, jotka ovat tarpeellisia tehtävien hoitamiseksi, mutta joiden hankkiminen muilla tavoilla olisi kriisitilanteessa liian hidasta tai epävarmaa. Säännös vastaa sotatilalain 17 §:ään sisältyvää, lähinnä maantieteellisiä seikkoja kuten teitä ja siltoja koskevaa tietojenantovelvollisuutta. Valmiuslakiehdotuksen 44 §:ään sisältyy huomattavasti laajempi tiedonantovelvollisuus. Erikseen on lisäksi voimassa laki elinkeinoharjoittajien ja kunnallisten viranomaisten avustamisvelvollisuudesta puolustusvalmiutta järjestettäessä (96/30).

32 §. Pykälän 1 momentin mukaan tämän lain täytäntöönpanon yhteydessä saatuja tietoja, jotka eivät ole julkisia, ei saa oikeudetta ilmaista eikä käyttää yksityiseksi hyödyksi.

Lain soveltamisen yhteydessä joudutaan selvittämään monia asioita, joiden julkistaminen saattaisi aiheuttaa asianomaisille vahinkoa. Sellaisia ovat esimerkiksi tuotantoon, markkinointiin sekä muihin taloudellisen toiminnan muotoihin ja omistussuhteisiin liittyvät tiedot sekä yksityisen kansalaisen tilapäiseen työnteekoon määrittämisen tai häneen kohdistetun omaisuuden luovutus- tai käyttöoikeusmääräyksen yhteydessä saadut tiedot.

Tietojen ilmaisukielto olisi voitava päätellä asian laadusta. Viranomainen, joka huolehtii lain täytäntöönpanoon liittyvistä tehtävistä,

voisi 2 momentin mukaan määrätä ilmaisukielon, jos tiedon ilmaiseminen saattaisi vaarantaa lain tarkoituksen saavuttamista.

Pykälässä säädetty kielto olisi voimassa myös puolustustilan päättymisen jälkeen, ellei kiellon antanut viranomainen sitä peruuta. Pykälä vastaa valmiuslakiehdotuksen 45 §:ää.

33 §. Voimassa olevien toimilupaehtojen ja sääntelyjen nojalla valtioneuvostolla on mahdollisuutta antaa sähköisille tiedotusvälineille tiedotustapahtumaa koskevia ohjeita. Ohjeiden noudattaminen lehdistössä perustuisi sodankin aikana vapaaehtoisuuteen.

Yleisradion toimilupaan sisältyy velvoite lähettää pelastuspalvelutiedotuksia kaikkina vuorokauden aikoina. Sisäasiainministeriön ja Yleisradion välillä vuonna 1975 tehdyn sopimuksen mukaan pelastuspalvelua johtavat viranomaiset voivat lähettää tiedotuksia radio- ja televisioverkossa läänien palo- ja poliisilaitosten sekä meri- ja lentopelastuskeskusten välityksellä. Kun valtioneuvosto ei Tshernobylin onnettomuuden jälkeen nimenomaisesti määrännyt Yleisradiota toukokuussa 1987 antamaan saastetilannetta koskevia viranomaisten tiedotuksia, Yleisradio ei suostunut niitä sellaisenaan lähettämään.

Kriisitilanteissa on kuitenkin välttämätöntä, että viranomaisten tarpeelliset tiedotukset voidaan saattaa sellaisenaan viipymättä kansalaisten tietoon. Tiedotusvälineet velvoitettaisiin 33 §:n nojalla määräedellytyksin julkaisemaan valtiovallan virallistiedotuksia. Tiedotuksessa saattaa olla jokaiselle kansalaiselle elintärkeitä tietoja, käskyjä ja määräyksiä, joista vain viranomainen voi ottaa vastuun. Siksi ne olisi julkaistava sellaisenaan. Tiedotusvelvollisuus koskisi sellaisia tämän lain soveltamista tai noudattamista tarkoittavia tiedotuksia, jotka on syytä valtakunnan puolustuksen tai sen turvallisuuden kannalta saattaa nopeasti kansalaisille tai tietyn alueen asukkaiden tietoon.

Tiedottamismääräyksen antamiseen olisivat oikeutettuja valtioneuvosto, ministeriö, lääninhallitus ja kunnanhallitus sekä asianomainen sotilasviranomainen. Tiedotukset olisi julkaistava mahdollisimman pian tiedottamisen tarpeen mukaan valtakunnallisessa, alueellisessa tai paikallisessa aikakautisessa painotuotteessa taikka yleisölle lähetettävässä ohjelmassa.

Ehdotettu säännös selkiinnittäisi tiedotussääntöjä, kun kyseessä on sota-ajan erityistiedottaminen.

Korvaus pykälässä tarkoitettujen tiedotusten julkaisemisesta jäisi harkinnan perusteella suoritettavaksi. Nähtävästi se edellyttäisi hallinnollista yleisohjetta.

34 §. Laissa omaksutut poikkeusolojen tiedotustoimintaa koskevat järjestelyt rakentuvat periaatteelle, jonka mukaan sota-ajan tiedotustoiminnassa seurattaisiin mahdollisimman laajalti normaaliajan menettelytapoja. Valtion ja tiedotusvälineiden välillä tulisi vallita sellaiset luottamukselliset suhteet, että tiedotustoiminta tapahtuisi maan kokonaisedun vaatimalla tavalla. Näitä periaatteita on valtion puolella pyritty 1980-luvulla useillakin päätöksillä kehittämään.

Osapuolten välisen yhteistoiminnan edistämiseksi valtioneuvosto olisi pykälän mukaan velvollinen asettamaan puolustustilan aikana neuvottelukunnan. Siinä olisivat edustettuina sanoma- ja aikakauslehtiala, yleisradio- ja kaapelilähetystoiminta sekä asianomaiset hallinnonalat. Toisen maailmansodan aikana perustettiin useitakin samantyyppisiä neuvottelukuntia, joiden olemassaololla ei kuitenkaan ollut merkitystä heikon ennaltavalmistelun takia.

Vuonna 1985 vahvistetun poikkeusolojen tiedotustoimintaa koskevan suunnitelman mukaan aseellisessa hyökkäystilanteessa korostuu tiedottaminen toimenpiteistä, joihin on ryhdyttävä kansalaisten turvallisuuden takaamiseksi. Tiedottamisella on lisäksi pyrittävä varmistamaan valtionjohdon antamien ohjeiden noudattaminen. Edelleen tiedottamisen on tuettava puolustusvoimien toimintakyvyn säilyttämistä.

Suunnitelman mukaisiin organisatorisiin järjestelyihin kuuluu muun muassa viimeistään sodanuhkavaiheessa tiedotuskomitean perustaminen tiedotuksesta vastaavan ministerin avuksi. Kyseinen ministeri toimisi myös komitean puheenjohtajana. Pykälässä ehdotettu neuvottelukunta voisi olla suunnitelman mukainen yhteiselin puolustustilan aikana.

Neuvottelukunta voisi osaltaan edistää tiedotustoimintaa poikkeusoloissa koskevan periaatepäätöksen toteuttamista. Tarkoituksena olisi turvata kansalaisille myös poikkeuksellisissa oloissa mahdollisuus saada tiedonvälityksessä oikeita, riittäviä ja ajankohtaisia tietoja poikkeusolojen aiheuttamista järjestelyistä, viranomaisten ohjeista ja kansalaisten oikeuksista. Samalla tavoitteena olisi taata tiedotusvälineiden mahdollisimman häiriötön toiminta.

35 §. Pykälässä säädettäisiin poliisille ja muille viranomaisille velvollisuus antaa lain täytäntöönpanossa tarvittavaa virka-apua. Säännös vastaisi valmiuslakiehdotuksen 42 §:ää.

Virka-avun antamisella olisi merkitystä lain tarkoituksen saavuttamiselle paitsi niissä tapauksissa, joissa tarvitaan erikoisten voimakeinojen käyttämistä lain täytäntöönpanossa, myös silloin, kun erityistoimenpiteen suorittaminen olisi tarkoituksenmukaista ja mahdollista toteuttaa virka-aputeitse. Tällöin noudatettaisiin yleisiä virka-avun antamisesta säädettyjä säännöksiä.

Poliisiasetuksen (737/85) 2 §:n 1 momentin mukaan poliisin on annettava pyynnöstä virka-apua viranomaisille, yhteisöille ja yksityisille henkilöille niin kuin siitä on erikseen säädetty. Lainsäädäntöömme sisältyy useita kymmeniä säädöksiä, joissa poliisille on säädetty velvollisuus antaa virka-apua.

Virka-avun antamisesta tulisi selvyden vuoksi säätää lailla. Erityisesti poliisin antaman virka-avun osalta tämä on tärkeää, koska virka-apu yleensä merkitsee sellaisen tehtävän suorittamista tai siinä avustamista, jossa tarvitaan kansalaisten perusoikeuksiin puuttuvaa pakkoa ja voimakeinojen käyttöä.

36 §. Poikkeusoloissa on tärkeää, että eri alojen valmiutta ja toimintaedellytyksiä voidaan tehostaa nopeasti ja varmasti tilannetta vastaavalla tavalla. Kansalaiset eivät saisi keskinäisen oikeustoimin perustaa sellaisia oikeussuhteita, jotka olisivat tämän lain tavoitteiden vastaisia.

Pykälän 1 momenttiin sisältyy kielto soveltaa tai panna täytäntöön sitoumukseen tai sopimukseen sisältyvää ehtoa tai erityistä välipuhetta, mikäli se on tämän lain tai sen nojalla annettujen määräysten vastainen taikka se tarkoittaisi tämän lain tai lain nojalla annettujen määräysten kiertämistä. Momentti vastaa valmiuslakiehdotuksen 46 §:ää.

Pykälässä tarkoitetaan puolustustilalain nojalla annettuja yksittäistapauksellisia, esimerkiksi lain 17 §:n nojalla tiettyyn laitokseen kohdistettuja määräyksiä.

Omistuksen siirtyminen ei pykälän 2 momentin mukaan vaikuttaisi omaisuuden kohdistuvan tuotanto- tai luovutusvelvollisuuden tai muun sellaisen päätöksen pysyvyyteen.

37 §. Pykälän 1 momentin mukaan lain nojalla tehtyyn hallintopäätökseen haettaisiin muutosta noudattaen, mitä yleisesti on säädet-

ty valittamisesta asianomaisen viranomaisen päätöksestä, kuitenkin niin, että lääninhallituksen alaisen viranomaisen päätöksestä valitus tehdään lääninoikeudelle. Kun poliisipiirin päällikön 12 §:n 2 momentin nojalla tekemä päätös on alistettava lääninhallituksen vahvistettavaksi, niin tästä seuraa, että näissä asioissa valituskin tehdään lääninhallitukselle. Jollei muutoksenhakumenettelyä ole joltakin osin säädetty, valitus tehdään korkeimmalle hallinto-oikeudelle. Sotilasviranomaisen tämän lain 24 ja 25 §:n nojalla tekemään hallintopäätökseen haettaisiin muutosta valittamalla lääninoikeuteen. Muista sotilasviranomaisen tekemistä päätöksistä ei olisi valitusoikeutta.

Jotta esimerkiksi pelkästään aikavoiton saamiseksi tehty muutoksenhaku ei missään oloissa voisi vaarantaa lain tavoitteiden saavuttamista, on välttämätöntä, että toimenpiteeseen voidaan ryhtyä muutoksenhausta tai alistuksesta huolimatta. Siksi 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että lain nojalla tehtyä hallintopäätöstä ja tuomioistuimen päätöstä 8 ja 9 §:ssä tarkoitetuissa asioissa on noudatettava heti valituksesta tai alistuksesta huolimatta, jollei muutoksenhaku- tai alistusviranomaisen toisin määrää.

Sellaisiin lakiehdotuksessa tarkoitettuihin valtioneuvoston ja sen ministeriöiden päätöksiin, joihin saadaan hakea muutosta valittamalla, olisi liitettävä valitusosoitus. Valitusasteena näiden osalta olisi tässä laissa tarkoitetuissa asioissa korkein hallinto-oikeus. Muiden viranomaisten antamien päätösten osalta velvollisuus valitusosoituksen antamiseen perustuu lakiin muutoksenhausta hallintoasioissa (154/50).

Kun lakiin perustuvien toimivaltuuksien voimaksi puuttua keskeisiin kansalaisen perusoikeuksiin, on tarpeen, että toimenpiteiden oikeutuksesta saadaan tarvittaessa nopeasti ylemmän viranomaisen tai tuomioistuimen ratkaisu. Tämä varmistetaan 4 momentin säännöksellä, jonka mukaan eräitä lain nojalla tehtyjä päätöksiä koskeva alistus ja muutoksenhaku on käsiteltävä kiireellisesti.

38 §. Puolustustilalakia sovellettaessa saatetaan syntyä monenlaisia vahinkoja, jotka voivat kohdistua varsin epätasaisesti kansalaisiin ja kansalaisryhmiin. Yleisen vahingonkorvaussääntelyn kannalta keskeinen säännös on hallitusmuodon 6 §:n 3 momentti. Tästä säännöksestä saadaan johtoa myös vahingonkorvauksen sääntelylle tässä laissa, vaikka perusta kan-

salaisten perusoikeusrajoituksiin ja siten myös omaisuudensuojan rajoituksiin onkin hallitusmuodon 16 §:ssä.

Hallitusmuodon 6 §:n 3 momentin mukaan omaisuuden pakkolunastuksesta yleiseen tarpeeseen täyttää korvausta vastaan säädetään lailla. Pakkolunastus on toteutettavissa lailla, jos toimenpide on yleisen tarpeen vaatima ja jos omistusoikeuden siirrosta suoritetaan täysi korvaus.

Mainitussa säännöksessä tarkoitettuja pakkolunastustilanteita sääntelee yleislaki kiinteän omaisuuden ja erityisten oikeuksien lunastuksesta (603/77) eli niin sanottu lunastuslaki. Sen 29 §:n mukaan omistajalla on oikeus saada täysi korvaus lunastuksen vuoksi aiheutuvista taloudellisista menetyksistä. Lunastuskorvaus muodostuu (1) kohteenkorvauksesta, (2) haitankorvauksesta ja (3) vahingonkorvauksesta. Näistä keskeisin on kohteenkorvaus, joka lain 30 §:n mukaan on omaisuuden käyvän hinnan mukainen täysi korvaus.

Hallitusmuodon 16 §:n perusteella voidaan tavallisella lailla säätää perusoikeusrajoituksia, jotka ovat sodan tai kapinan aikana välttämättömiä. Hallitusmuodon 6 §:n 3 momentin mukaisista vaatimuksista (yleinen tarve ja täysi korvaus) voidaan laissa puolustustilasta poiketa sikäli kuin se on välttämätöntä. Omistus- tai käyttöoikeuden siirtämisestä yksityiseltä tai yhteisöltä valtiolle ja muillekin voitaisiin näin ollen, jos se on perusteltua ja välttämätöntä, säätää tavallisella lailla suoritettavaksi täyttä korvausta vähäisempi korvaus ja jopa jättää omistaja kokonaan korvauksetta. Toisaalta on mahdollista määrätä suoritettavaksi täysi korvaus.

Vahingonkorvauksen suuruutta ja perusteita harkittaessa on luonnollisinta seurata samoja periaatteita kuin aikaisemmin samankaltaisissa poikkeustilanteissa. Maksettaessa korvauksia poikkeuksellisissa, sodan aikaisissa tai sotaan rinnastettavissa oloissa syntyneistä vahingoista on maassamme varsin yleisesti käytetty korvausperusteena kohtuullisen korvauksen periaatetta.

Laki sen korvauksen perusteista, mikä sotatilasta annetun lain mukaan on eräissä tapauksissa valtion varoista suoritettava (304/30) säädettiin perustuslainsäätämismääräysjärjestyksessä. Lain mukaan korvauksen "tulee olla kohtuullinen ja maksetaan sitä perusteiden mukaan, jotka valtioneuvosto määrää." Samanlainen säännös sisältyi asiasta annettuun uusittuun lakiin (546/

44). Nämä lait sääntelivät sotatilalain 25—27 §:ssä tarkoitettuja tapauksia.

Valtioneuvoston päätös sotatilasta annetun lain 25, 26 ja 27 §:n mukaan valtion varoista suoritettavan korvauksen perusteista (377/39 ja 447/43) sisälsi kohtuullisuusperiaatetta selvittäviä määräyksiä. Ravintoaineiden, rehujen, polttoaineiden, koneiden ja laitteiden korvauksissa oli tuotanto- ja hankintakustannusten lisäksi suoritettava kohtuullinen hyvitys tuotantoon ja hankintaan kohdistuvista yleiskustannuksista. Korvaus ei kuitenkaan saanut ylittää takavarikon tai luovutuksen aikaista käypää hintaa. Erittäin vaikeasti saatavan tavarahan hinta oli määrättävä säännöllisissä oloissa vallinneen hinnan perusteella kuitenkin niin, ettei korvaukseen oikeutetulle syntynyt suoranaista vahinkoa. Käytettyjen tavaroiden hinnan korvauksiin sisältyi lisäksi kohtuullisen arvovähennyksen huomioonottaminen. Maataloustuotteiden osalta sovellettiin paikkakunnalla vallitsevan tukkuhinnan ohella valtion viljavaraston hintaperusteita.

Sotatilalain 26 §:n mukaan korvausta suoritetaan omaisuuden käyttämisestä sekä sen menetyksestä tai vahingoittumisesta johtuvasta arvon vähentymisestä samoin kuin tehtävien ja toimenpiteiden suorittamisesta.

Hallituksen esitykseen n:o 157/1940 vp. laiksi talouselämän säännöstelemisestä poikkeuksellisissa oloissa perustuslakivaliokunta lisäsi 38 §:n, jonka mukaan vahinkoa kärsineen on siitä saatava kohtuullinen korvaus (303/41). Laki säädettiin perustuslainsäätämismääräysjärjestyksessä. Sama periaate omaksuttiin myös säännöstelyvaltuuslaissa.

Laissa sodan johdosta menetetyn omaisuuden korvaamisesta (420/40) sekä toisessa korvauslaissa (390/45) määrättiin korvaukset menetyksistä luovutetulla tai vuokratulla alueella suoritettaviksi täysimääräisinä tiettyyn määrään saakka sekä tätä suuremmista menetyksistä omaisuuden suuruudesta riippuvan ja alenevan asteikon mukaan. Asteikon ylärajan ylittävästä omaisuudesta korvaus saattoi olla vain 10 prosenttia. Esimerkkinä korvausten kohtuullistamisesta on vielä osoituksena perustuslainsäätämismääräysjärjestyksessä käsitelty laki vuokra-alueiden lunastamisesta maalaiskunnissa (361/58).

Edellisistä poiketen hallituksen esityksessä laiksi pakkolunastuksesta puolustustarkoitukseen n:o 47/1944 vp. katsotaan, että pakkolunastuksessa tulee luovuttajan taloudellisen ase-

man säilyä entisellään. Laki- ja talousvaliokunta vahvisti vielä luovuttajan asemaa lisäämällä mietinnössään säännöksen, jonka mukaan korvaus on maksettava kalleimman käyvän hinnan mukaan (perustuslainsäätämisyjärjestyksessä käsitelty laki 787/44, 9 §).

Parlamentaarisen valmiuslainsäädäntökomitean mukaan valmiuslain nojalla annetun määräyksen johdosta aiheutuneesta vahingosta suoritetaan vahingon kärsineelle valtion varoista täysi korvaus. Vahingonkärsijän olisi päästävä sellaiseen asemaan, jossa hän olisi, ellei vahinkotapahtumaa lainkaan olisi sattunut.

Myös valmiuslakiehdotuksen mukaan suoritetaan annettujen määräysten johdosta vahinkoa kärsineelle täysi korvaus valtion varoista (37 §). Korvausta voitaisiin kuitenkin tietyin perustein kohtuullistaa. Huomattavan laajan ja pitkäaikaisen kriisin sattuessa saattaisi vahinkoa kärsineiden lukumäärä nousta niin suureksi, ettei täyden korvauksen maksaminen ole mahdollista. Täyttä korvausta voitaisiin rajoittaa myös, jos valtiontaloudelliset tai kansantaloudelliset syyt sitä välttämättä vaativat.

Ehdotuksessa puolustustilalaiksi otetaan valmiuslakiehdotuksen mukaisesti periaatteelliseksi lähtökohdaksi täyden korvauksen periaate. Vahinkojen vaikutukset voisivat olla summittaisia, sillä vahingot syntyvät ennalta arvaamatta, kohdistuvat sattumanvaraisesti ja niistä kärsivien taloudellinen kantokyky vaihtelee. Näistä seikoista aiheutuvista epäkohdista voidaan päästä irti, jos puolustustilan aikana sattuvista vahingoista koitua rasitus kannetaan yhteisvastuullisesti korvaamalla vahingot täysimääräisesti valtion varoista. Tällöin kaikki kansalaiset ja yhteisöt joutuisivat osallistumaan yhteisvastuullisesti vahinkojen korvaamiseen ja maksuvelvollisuudessa tulisi asianomaisen maksukyky otetuksi huomioon verotuksen keinoin. Vahingon kärsinyt saatetaan siihen asemaan, missä hän olisi ollut ennen vahinkoa.

Valmiuslaissa ja puolustustilalaissa olevat korvaussäännökset olisi saatava mahdollisuuksien mukaan samansuuntaisiksi aina korvauksen kohtuullistamista myöten, joskin on otettava huomioon, että sodan aikana vahingot ovat luultavasti raskaampia ja niitä on enemmän kuin muissa oloissa. Valtioneuvoston valmiuslain nojalla antamat määräykset korvausmenettelystä olisivat sovellettavissa myös puolustustilalain mukaiseen korvaukseen.

Sosiaalinen oikeudenmukaisuus edellyttää kuitenkin, että vahinkoa kärsineen varallisuus-

asema otetaan kohtuullistamisessa huomioon. Jos vahinko on vähäinen vahinkoa kärsineen varallisuuteen nähden, korvausta voitaisiin kohtuullistaa. Se olisi mahdollista myös valmiuslakityöryhmän ehdotuksessa mainituin perustein: vahinkojen määrä on poikkeuksellisen suuri sekä valtiontaloudelliset ja kansantaloudelliset syyt sitä välttämättä vaativat.

Toinen momentti antaisi mahdollisuuden ottaa huomioon korvauksia määrättäessä ihmisten elämäntilanteen kokonaisuus sekä tasapuolisuus samalla paikkakunnalla sattuneiden vahinkojen korvaamisessa.

Vähävaraiselle henkilölle olisi aina suoritettava täysi korvaus. Korvauksen kohtuullistaminen olisi riippuvainen myös yhteiskunnallisesta tilanteesta. Vaikeimmassa tapauksessa voitaisiin seurata samantyyppisiä asteikkoja kuin vuosien 1940 ja 1945 korvauslaeissa. Ennen vahingon sattumista olisi mahdollista säätää tarvittaessa kohtuullistamisesta vielä yksityiskohtaisemmin tavallisessa säätämisyjärjestyksessä annetulla lailla.

Valtio korvaisi 12 ja 23 §:ään perustuvista oleskelurajoituksista aiheutuvat vahingot, 17—19 §:n nojalla annettuihin tuotanto- ja tarjontamääräyksiin perustuvat vahingot, 21 ja 22 §:n nojalla annetusta omaisuuden siirtokielosta ja siirtovelvollisuudesta aiheutuneet vahingot, 16 §:ään ja 25 §:n 1 momenttiin perustuvasta luovutusvelvollisuudesta aiheutuvat vahingot sekä sotilasviranomaisten 24 ja 26 §:n pohjalta antamiin määräyksiin perustuvat vahingot. Kun 20 §:n nojalla suoritettavista toimenpiteistä saattaa aiheutua vahinkoa myös muille kuin vihollisvaltion kansalaiselle, yhteisölle tai säätiölle, olisi tällainenkin vahinko sisällytettävä lain korvaussäännöksen piiriin.

Korvattavia vahinkotyyppisiä valikoitaessa on otettava huomioon, että sodan aikana luultavasti monet sadattuhannet suomalaiset täyttävät kansalaisvelvollisuutensa henkensä uhalla ja mitättömin korvauksin.

39 §. Pykälässä säädettäisiin tahallisesta puolustustilan salassapitorikoksesta rangaistukseksi sakkoa tai vankeutta enintään kolme vuotta. Rikos käsittäisi lain 13 §:ssä säädetyn kiellon vastaisen käyttäytymisen. Mainittua lainkohtaa sovellettaisiin, jollei teosta muualla laissa ole säädetty ankarampaa rangaistusta.

Rangaistusasteikon valintaan on vaikuttanut se, että sillä pyrittäisiin jo ennalta ehkäisemään sellaisen tiedon julkistaminen, välittäminen, luovuttaminen tai muu ilmaiseminen, joka on

valtakunnan puolustamiseksi tai sen turvallisuuden ylläpitämiseksi säädetty tai määrätty salassapidettäväksi tai joka on sen laatuinen, että se olisi valtakunnan puolustuksen tai sen turvallisuuden vuoksi tai Suomen ulkomaansuhteiden suojelemiseksi ilmeisesti salassa pidettävä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin törkeästä puolustustilan salassapitorikoksesta. Rikoksen tunnusmerkistöön kuuluisi, että sillä pyritään aiheuttamaan tai aiheutetaan huomattavaa haittaa tai vahinkoa valtakunnan puolustukselle tai sen turvallisuudelle taikka pyritään saamaan olennaista hyötyä ja rikos on kokonaisuudessaan arvostellen törkeä. Rikoksen vaarallisuuden takia sanktiona olisi vankeusrangaistus vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että edellä mainittujen rikosten yritys olisi myös rangaistava.

Säännöksessä on otettu huomioon rikoslain kokonaisuusdistuksen valmistelussa omaksuttuja keskeisiä periaatteita ja tavoitteita.

Valmiuslakiehdotukseen sisältyy myös rangaistusseuraamuksia koskevia säännöksiä (49—52 §). Sotatilalaissa rangaistusseuraamuksista säädetään 44—47 §:ssä.

40 §. Pykälässä olisi säännelty tuottamuksellinen puolustustilan salassapitorikos. Joka törkeästä huolimattomuudesta menettelee 13 §:ssä säädetyn kiellon vastaisesti, tuomittaisiin mainitusta rikoksesta, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Edellä 13 §:ssä säädetyn kiellon vastainen toiminta voi silloinkin, kun se ei ole tahallista, aikaansaada korvaamatonta vahinkoa varsinkin silloin, kun teko käsittäisi sotilaallisesti salassapidettävän tiedon paljastamisen. Seurauksena voisi olla ihmishenkien ja huomattavien omaisuusarvojen menetyksiä. Myös maamme kansainvälistä asemaa koskevien tietojen oikeudeton julkistaminen saattaisi aiheuttaa korvaamattomia vahinkoja.

41 §. Pykälässä säädettäisiin rangaistus puolustustilan salassapitorikoksen valmistelusta. Joka puolustustilan salassapitorikoksen tekemistä varten hankkii ja tallentaa tiedon 13 §:n nojalla salassa pidettävästä asiasta tai hankkii tai valmistaa tällaisen rikoksen tekemiseen soveltuvan välineen, olisi tuomittava sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Puolustustilan salassapitorikoksen seuraukset saattavat vaikeuttaa tai jopa kokonaan estää tarpeellisten valtakunnan puolustustoimenpiteiden suorittamisen. Siksi on välttämätöntä, että myös tällaisen rikoksen valmistelu säädetään rangaistavaksi.

Kun teknistyneessä yhteiskunnassa kansallaisella on runsaasti tiedon tallentamiseen ja välittämiseen soveltuvaa välineistöä, on korostettava, että pykälän tunnusmerkistön jälkimmäisen osan täyttymiseen ei riitä pelkästään tällaisen välineistön hallussapito.

42 §. Pykälä sisältäisi rangaistussäännöksen 32 §:ään perustuvan, lain täytäntöönpanon yhteydessä saatujen tietojen oikeudettoman ilmaisemisen ja yksityisen hyödyntämisen kiellon rikkomisesta. Jollei teko olisi virkamiehen osalta rikoslain 40 luvun 5 §:ssä tarkoitettuna salassapitorikoksena rangaistava tai siitä ei olisi muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, 32 §:n rikkominen täyttäisi puolustustilan salassapitorikkomuksen tunnusmerkistön ja siitä tuomittaisiin rangaistuksen sakko tai vankeutta enintään kuusi kuukautta.

43 §. Pykälässä säänneltäisiin puolustustilasta annetun lain säännösten rikkominen muulta kuin asioiden salassapidon osalta.

Sotatilalain 47 §:ssä on avoin rangaistussäännös, jonka avoimuutta ehdotetaan supistettavaksi eduskunnassa käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä n:o 66/1988 vp. Puolustustilalain vastaista käyttäytymistä on vaikeata kaiken kattavasti säännellä, koska puolustustilalakia sovellettaisiin sellaisissa oloissa, joiden ennakointi ja ennalta arviointi on erittäin vaikeata. Tästä huolimatta ei ole pidetty perusteltuna poiketa rikoslakiprojektin yhteydessä omaksutusta yleisestä tavoitteesta, ettei lakiin sisällytettäisi avoimia rangaistussäännöksiä.

Puolustustilarikkomuksena tuomittaisiin 1) lain 3 luvussa tarkoitettua tuotanto-, palvelu- tai muun määräyksen taikka 30 §:n 1 momentin nojalla annetun määräyksen rikkominen, 2) 10—12 §:n nojalla määrätyn yhdistymis-, koontumis- tai liikkumisrajoituksen rikkominen, 3) 16 §:n nojalla määrätyn luovutusvelvollisuuden rikkominen sekä 4) 31 §:ssä säädetyn tiedonantovelvollisuuden ja 5) 33 §:ssä säädetyn julkaisemisvelvollisuuden laiminlyönti. Rangaistuksena olisi sakko tai vankeutta enintään kuusi kuukautta. Myös 1 kohdassa tarkoitettua puolustustilarikkomuksen yritys olisi rangaistava.

44 §. Pykälän tarkoituksena on, että puolustusvoimien palveluksessa tai sotilasviranomaisen tämän lain nojalla antamaan määräykseen perustuvassa tehtävässä toimiva henkilö ei olisi haasteen, kutsun tai määräyksen perusteella velvollinen saapumaan tuomioistuimeen eikä menettäisi tilaisuutta selityksen antamiseen tuomioistuimessa tai muun viranomaisen käsiteltävässä asiassa, mikäli hänen osallistumisensa oikeudenkäyntiin tai selityksen antamiseen ei olisi mahdollista palvelustehtävän takia.

Ratkaisun estyneisyydestä tekisi 28 §:ssä tarkoitettu sotilasviranomainen. Se ei kuitenkaan sitoi asiaa käsittelevää tuomioistuinta eikä muuta viranomaista, vaan ne voisivat harkintansa mukaan velvoittaa asianomaisen saapumaan tuomioistuimeen tai antamaan pyydetyn selityksen. Sotilasviranomaisen olisi ilmoitettava esteestä ja 1 momentin nojalla tekemästään päätöksestä riittävän ajoissa asianomaiselle tuomioistuimelle tai viranomaiselle.

Pykälän 3 momentin mukaan tuomioistuimen tai viranomaisen olisi edellä tarkoitetun estyneisyyden vuoksi siirrettävä asian käsittelyä harkintansa mukaan.

Säännöksellä pyrittäisiin siihen, ettei kenenkään oikeuksia perusteettomasti loukattaisi. Asian käsittely voitaisiin toteuttaa viipymättä sen jälkeen, kun tämän lain tarkoituksen saavuttamiseksi välttämätön palvelu puolustusvoimissa tai sotilasviranomaisen antamaan määräykseen perustuvassa tehtävässä tarjoaisi siihen mahdollisuuden.

45 §. Pykälä sisältää voimaantuloa koskevan säännöksen. Esityksen soveltamisala rajoittuu hallitusmuodon 16 §:ssä tarkoitettuihin poikkeusoloihin. Siitä ei aiheudu viranomaisten toimintaan tai organisaatioon heijastuvia sellaisia muutostarpeita, joita varten olisi varattava valmisteluaikaa esityksen hyväksymisen jälkeen ennen lain voimaan saattamista. Säädös voitaisiin siten saattaa voimaan niin pian kuin tasavallan presidentti on vahvistanut eduskunnan hyväksymän lain.

Esitykseen sisältyy kuitenkin viittaussäännöksiä valmiuslakiin. Lain toimivaltuudet on yhteensopeutettu valmiuslain kanssa siten, ettei niiden välillä ole päällekkäisyyksiä tai ristiriitaisuuksia. Toimintakykyisen valmiuslainsäädäntökokonaisuuden aikaansaaminen edellyttää, että valmiuslaki ja puolustustilalaki saatetaan voimaan samanaikaisesti. Tämä edellyttää sitä, että valmiuslaki ja puolustustilalaki hy-

väksytään eduskunnassa siten, että lait voidaan vahvistaa samanaikaisesti.

Pykälä sisältää lisäksi säännökset niistä sääöksistä, jotka olisi kumottava puolustustilailailla.

Laki korvaisi ja kumoaisi sotatilasta 26 päivänä syyskuuta 1930 annetun lain ja sotatilasta 26 päivänä syyskuuta 1930 annetun lain säännösten soveltamisesta sotavoiman liikekannalleanon sattuessa 28 päivänä marraskuuta 1930 annetun lain (356/30).

Edelleen kumottaisiin 18 päivänä elokuuta 1944 annettu laki sen korvauksen perusteista, mikä sotatilasta annetun lain mukaan on eräissä tapauksissa valtion varoista suoritettava (546/44). Vaikka laki on erillinen ja valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä säädettyssä järjestyksessä annettu, sillä ei ole tarkoitusta ilman sotatilalakia.

Samoin kumottaisiin läänin- ja poliisihallinnosta poikkeuksellisissa oloissa 13 päivänä lokakuuta 1939 annettu asetus (332/39). Asetuksen johtolauseessa ei tosin ole viittausta sotatilalakiin, mutta sen soveltamisen edellytyksenä on, että sotatila on julistettu.

Vaikka sotatilasta annetun lain nojalla annetut asetukset menettäisivätkin vaikutuksensa lain kumoutumisella, ehdotetaan selvyiden vuoksi, että moottoriajoneuvojen ottamisesta puolustusvoimain käyttöön 20 päivänä kesäkuuta 1941 annettu asetus (472/41) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen sekä alusten ottamisesta puolustusvoimien käyttöön 18 päivänä elokuuta 1944 annettu asetus (547/44) myös kumottaisiin.

Kun muuhunkin lainsäädäntöön sisältyy joitakin viittauksia sotatilaan, on asia otettava huomioon voimaantulosäännöksessä säätämällä, että mitä muualla laissa on säädetty sotatilasta, koskee tämän lain voimaantultua puolustustilaa.

Tarkempia säännöksiä lain täytäntöönpanosta voitaisiin antaa hallitusmuodon 28 §:n nojalla asetuksella.

2. Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan heti kun se on hyväksytty ja vahvistettu. Lain olisi tultava voimaan samaan aikaan kuin valmiuslaki.

3. Säättämisjärjestys

Esitys perustuu hallitusmuodon 16 §:ään, joten se voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämismääräyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Puolustustilalaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Valtiollisen itsenäisyyden turvaamiseksi ja oikeusjärjestyksen ylläpitämiseksi voidaan valtakunnan puolustusta tehostaa ja sen turvallisuutta lujittaa saattamalla hallitusmuodon 16 §:ssä mainituissa poikkeusoloissa voimaan puolustustila.

2 §

Puolustustila saatetaan voimaan ja sen voimaoloa jatketaan asetuksella. Asetuksessa säädetään, miltä osin 2 ja 3 luvun säännöksiä sovelletaan. Niitä saadaan säätää sovellettaviksi vain siltä osin kuin se on välttämätöntä tämän lain tarkoituksen saavuttamiseksi, jos valmiuslaissa (/) säädetyt toimivaltuudet eivät siihen riitä.

Puolustustilan voimaan saattamisesta ja lakkaamisesta on ilmoitettava kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 8/76) sopimusvaltioille Yhdistyneiden Kansakuntien pääsihteerin välityksellä sillä tavoin kuin yleissopimuksen 4 artiklan 3 kohdassa määrätään.

3 §

Asetus puolustustilan voimaan saattamisesta (*soveltamisasetus*) annetaan määrätyksi, enintään kolmen kuukauden pituiseksi ajaksi.

Soveltamisasetuksessa on mainittava ne säännökset, jotka saatetaan sovellettaviksi, ja,

jos niitä ei saateta sovellettaviksi koko valtakunnan alueella, niiden alueellinen soveltamisala.

Soveltamisasetus on heti saatettava eduskunnan käsiteltäväksi. Asetus on kumottava, jos eduskunta niin päättää.

Jollei soveltamisasetusta ole yhden viikon kuluessa sen antamisesta toimitettu eduskunnalle, asetus raukeaa.

4 §

Puolustustilaa voidaan 1 §:ssä ja 2 §:n 1 momentissa säädetyin edellytyksin jatkaa asetuksella (*jatkamisasetus*), joka on annettava määrätyksi, enintään yhden vuoden pituiseksi ajaksi kerrallaan. Mitä 3 §:n 2 momentissa on säädetty, koskee myös jatkamisasetusta.

Jatkamisasetus on heti saatettava eduskunnan käsiteltäväksi. Eduskunnan on päätettävä, saako asetus jäädä voimaan sellaisenaan vai onko se kumottava kokonaan tai osittain ja onko se voimassa säädetyin vai lyhyemmän ajan.

5 §

Kun eduskunta on tehnyt 4 §:n 2 momentissa tarkoitetun päätöksen, saadaan jatkamisasetuksessa mainittuja tämän lain säännöksiä soveltaa siltä osin kuin eduskunta ei ole päättänyt, että ne on kumottava.

Jollei eduskunta ole tehnyt kyseistä päätöstä ennen kuin puolustustila voimassa olevan asetuksen mukaan päättyy, vaikka jatkamisasetus on toimitettu eduskunnalle vähintään kaksi

viikkoa ennen mainittua ajankohtaa, saadaan kaikkia jatkamisasetuksessa mainittuja tämän lain säännöksiä soveltaa. Eduskunnan päätettyä asetuksesta on voimassa, mitä 1 momentissa on säädetty.

6 §

Lain soveltamisedellytysten päätyttyä on puolustustila lakkautettava kumoamalla voimassa oleva soveltamisasetus tai jatkamisasetus.

Jos jonkin 2 tai 3 luvun säännöksen soveltamisedellytykset lakkaavat, on soveltamis- tai jatkamisasetusta vastaavasti muutettava.

Puolustustilan päättyessä tämän lain 2 ja 3 luvun säännösten nojalla tehtyjen päätösten voimassaolo päättyy.

7 §

Tämän lain nojalla ei kenenkään perustuslaissa turvattuja tai muitakaan oikeuksia saa rajoittaa enempää kuin lain tarkoituksen saavuttamiseksi on välttämätöntä eikä lakia sovellettaessa ketään saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan kuin muut rodun, ihonvärin, syntyperän, sukupuolen, kielen, kansallisuuden, uskonnon, iän, poliittisen tai muun mielipiteen taikka muun näihin verrattavan syyn vuoksi.

Tätä lakia sovellettaessa on noudatettava niitä Suomen lain soveltamisalan rajoituksia, jotka johtuvat Suomea velvoittavista kansainvälisistä sopimuksista tai kansainvälisen oikeuden yleisesti tunnustetuista säännöistä.

2 luku

Valtakunnan puolustusta tukevat yleiset turvallisuustoimenpiteet

8 §

Jos henkilön, joka ei ole kansanedustaja, voidaan aikaisemman rikollisen toimintansa vuoksi tai muuten pätevin perustein epäillä todennäköisesti syyllistyvän valtiopetokseen tai maanpetokseen taikka muuhun sellaiseen rikokseen, joka on omiaan vahingoittamaan tai vaarantamaan valtakunnan puolustusta tai sen turvallisuutta, poliisipiirin päällikkö voi enintään kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan velvoittaa hänet asumaan määrätyllä paikkakunnalla tai oleskelemaan määrättyssä paikassa ja asettaa hänet samalla erityisen silmälläpidon alai-

seksi taikka määrätä hänet muuttamaan oleskelupaikkakunnaltaan.

Henkilö, johon 1 momentissa tarkoitettu määräys on kohdistettu, saa valittaa määräyksestä asuinpaikkansa yleiseen alioikeuteen 14 päivän kuluessa siitä päivästä, jona määräys on annettu hänelle tiedoksi. Alioikeus on valitusta käsitellessään päätösvaltainen myös, kun siinä on yksin puheenjohtaja. Valituskirjelmä voidaan antaa myös määräyksen antaneelle poliisipiirin päällikölle sanottuun alioikeuteen toimittamista varten. Mahdollisuudesta valittaa määräyksestä on sen antamisen yhteydessä ilmoitettava.

Tuomioistuimen on ilmoitettava valittajalle ja paikkakunnan viralliselle syyttäjälle valitusta koskevan asian käsittelyn ajasta ja paikasta. Valittajalle on lisäksi ilmoitettava, että hänen valituksensa voidaan käsitellä hänen poissaolostaan huolimatta.

9 §

Jos 8 §:ssä tarkoitetut toimenpiteet ovat lain tarkoituksen saavuttamisen kannalta riittämättömiä, sanotun pykälän 1 momentissa tarkoitettua henkilön asuinpaikan yleinen alioikeus voi poliisipiirin päällikön, poliisitarkastajan, suojelupoliisin päällikön tai poliisiylijohtajan vaatimuksesta määrätä hänet otettavaksi turvasäilöön enintään kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Poliisimies saa 1 momentissa tarkoitettua poliisiesimiehen määräyksestä ottaa kiinni ja pitää säilössä samassa momentissa tarkoitettua henkilön siihen asti, kun tämän turvasäilöön ottamista koskeva asia on otettu tuomioistuimessa käsiteltäväksi.

Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitettua asian käsittelyssä noudatetaan soveltuvin osin pakokeinolain (450/87) vangitsemista koskevan asian käsittelyä koskevia säännöksiä.

Turvasäilöön määrätyn henkilön oikeuksista on soveltuvin osin voimassa, mitä tutkintavan- gista on tutkintavankeudesta annetussa laissa (615/74) säädetty. Hänen yhteydenpitoaan ulkopuolisiin voidaan kuitenkin rajoittaa ja yhteydenpito voidaan kieltää siltä osin kuin se saattaa vaarantaa turvasäilöön määräämisen tarkoituksen saavuttamisen.

10 §

Jos rekisteröity tai rekisteröimätön yhdistys on toiminnallaan muutoin kuin joukkoviestinnässä vaarantanut tai sen toiminnan voidaan

todennäköisin syin epäillä vahingoittavan tai vaarantavan valtakunnan puolustusta tai sen turvallisuutta, valtioneuvosto voi kieltää kyseisen yhdistyksen, ei kuitenkaan eduskunnassa edustettuna olevan rekisteröidyn puolueen, toiminnan jatkamisen kokonaan tai osittain.

Jos muun yksityisen yhteisön tai säätiön toiminta on ollut tai sen todennäköisin syin voidaan epäillä olevan sen laatuista kuin 1 momentissa mainitaan, valtioneuvosto voi, jos 17 §:ssä säädetty toimenpiteet ovat lain tarkoituksen saavuttamiseksi riittämättömiä, kieltää kyseisen yhteisön tai säätiön toiminnan jatkamisen kokonaan tai osittain.

11 §

Yleisestä kokouksesta on kirjallisesti ilmoitettava asianomaiselle poliisiviranomaiselle viimeistään kolme päivää ennen suunniteltua kokouksen pitämistä. Poliisipiirin päällikkö voi erityisestä syystä hyväksyä myöhemminkin tehdyn ilmoituksen.

Poliisipiirin päällikkö voi kieltää kokouksen pitämisen, jos kokous saattaa vahingoittaa tai vaarantaa valtakunnan puolustusta tai sen turvallisuutta.

Poliisin on estettävä sellaisen kokouksen pitäminen, josta ei ole tehty 1 momentin mukaisista ilmoitusta tai jonka pitäminen on 2 momentin nojalla kielletty.

Poliisilla on oikeus hajoittaa kokous, jos sen kulusta ilmenee, että kokouksen jatkaminen saattaa vahingoittaa tai vaarantaa valtakunnan puolustusta tai sen turvallisuutta.

12 §

Lääninhallitus voi rajoittaa oikeutta kulkea paikkakunnalta toiselle sekä kieltää ulkona liikkumisen määrättyinä aikoina tai määrättyillä paikoilla ilman poliisin lupaa.

Kiireellisessä tapauksessa 1 momentissa tarkoitetun määräyksen voi antaa poliisipiirin päällikkö. Päätös on välittömästi alistettava lääninhallituksen vahvistettavaksi.

13 §

Kukaan ei saa oikeudettomasti julkistaa tai toiselle ilmaista asiaa, joka on valtakunnan puolustamiseksi tai sen turvallisuuden ylläpitämiseksi säädetty tai määrätty salassa pidettäväksi taikka joka on sen laatuinen, että se on valtakunnan puolustuksen tai sen turvallisuuden taikka niihin liittyvien Suomen ulkomaan-

suhteiden suojelemiseksi ilmeisesti salassa pidettävä.

14 §

Jos 13 §:ssä säädettyä kieltoa on toistuvasti tai vakavasti rikottu joukkoviestinnässä, valtioneuvosto voi asettaa asianomaisen joukkoviestinnän tai sen harjoittajan muun vastaavan viestintätoiminnan enintään kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan valvontaan määräämällä, että viranomainen, jonka tehtäväksi valvonta on lailla säädetty, saa ennalta tarkastaa ohjelmia tai viestintää ja tarkkailla niitä ohjelman tai viestinnän aikana sekä poistaa niistä 13 §:ssä tarkoitettua asiaa koskevan osan taikka viivyttaa ohjelman lähettämistä tai muuta viestintää tai estää sen kokonaan.

Edellä 1 momentissa säädettyin edellytyksin saadaan asianomaiseen painotuotteeseen nähdessä myös sellaisiin toimenpiteisiin, joista on säädetty painovapauslain 37 §:n 2—4 momentissa ja 42 §:n 2 momentissa.

15 §

Jos muussa radioviestinnässä kuin toimiluvan varaisessa suomalaisessa yleisradiolähetystoiminnassa havaitaan toimittavan 13 §:n vastaisesti, on Telehallintokeskuksella ja puolustusvoimien niillä viranomaisilla, joiden puolustustilan aikaiseksi tehtäväksi se on määrätty, oikeus estää viestintä ja häiritä sitä lähetyksen vastaanoton estämiseksi.

16 §

Poliisipiirin päällikkö voi määrätä, että yksityisten hallussa olevat ampuma- ja muut aseet, ampumatarvikkeet ja räjähdysaineet on toistaiseksi luovutettava poliisiviranomaisen haltuun.

3 luku

Sotilaallisen ja taloudellisen maanpuolustuksen toimintaedellytysten turvaaminen

17 §

Valtioneuvosto voi velvoittaa tuotanto- tai palvelulaitoksen huolehtimaan valtakunnan puolustuksen kannalta välttämättömästä hyödyketuotannosta sekä kieltää laitosta ylläpitämästä sellaista tuotantoa, josta on haittaa valtakunnan puolustuksen kannalta välttämättömälle hyödyketuotannolle, tai rajoittaa tällaista tuotantoa.

Valtioneuvosto voi kohdistaa 1 momentissa tarkoitetun velvoitteen, kiellon ja rajoituksen laitoksen omistajan lisäksi myös siihen, joka tosiasiallisesti määrää tai voi määrätä sen toiminnasta.

Jos 1 tai 2 momentin nojalla tehtyä päätöstä ei noudateta tai jos todennäköisin syin voidaan epäillä, ettei sitä noudateta, valtioneuvosto voi asettaa asianomaisen tuotanto- tai palvelulaitoksen määräämänsä valtion viranomaisen välittömään valvontaan tai tarvittaessa määrätä sen otettavaksi valtion hallintaan.

18 §

Mitä 17 §:n 1 momentissa on säädetty tuotantovelvoitteesta, koskee myös sellaista ulkomailla toimivaa yhteisöä, joka on kokonaan tai määräysvallan kannalta merkittävältä osalta suomalaisessa omistuksessa, ja säätiötä, jossa päättämismäisvaltaa käyttävät suomalaiset. Tuotantovelvoite annetaan määräämällä yhteisön suomalaiset omistajat tai säätiössä päättämismäisvaltaa käyttävät suomalaiset toimimaan käytettävissään olevin keinoin niin, että yhteisö tai säätiö huolehtii välttämättömästä hyödyketuotannosta.

19 §

Valtioneuvosto voi ryhtyä 17 §:n 3 momentissa mainittuihin toimenpiteisiin, jos yritys taikka tuotanto- tai palvelulaitos harjoittaa vientiä tai tuontia, joka on omiaan vahingoittamaan tai vaarantamaan valtakunnan puolustusta tai joka on maanpuolustuksen tai siihen liittyvien kansainvälisten suhteiden kannalta haitallista.

20 §

Sisäasiainministeriö voi asettaa valtion viranomaisen välittömään valvontaan tai hallintaan tai määrätä takavarikoitavaksi sellaisen Suomessa olevan omaisuuden, joka kuuluu vihollisvaltion kansalaiselle, yhteisölle tai säätiölle. Samoin voidaan menetellä muuhunkin Suomessa olevaan ulkomaiseen omaisuuteen nähden, jos on perusteltua syytä epäillä, että sitä käytetään valtakunnan puolustusta tai sen turvallisuutta vahingoittavaan tai vaarantavaan tarkoitukseen.

21 §

Valtakunnan puolustuksen kannalta tarpeellista alusta, ilma-alusta, moottoriajoneuvoa, työkonetta tai laitetta taikka niiden omistus-

käyttö-, hallinta- tai valmistusoikeutta taikka aineetonta omaisuutta ei saa ilman valtioneuvoston lupaa siirtää ulkomaille eikä Suomessa ulkomaalaiselle, ulkomaiselle oikeushenkilölle tai muuten ulkomaiseen määräämisvaltaan, jos siirron todennäköisin syin voidaan epäillä vahingoittavan tai vaarantavan valtakunnan puolustusta.

22 §

Valtioneuvosto voi valtakunnan puolustukseen niin vaatiessa velvoittaa palautettavaksi Suomeen 21 §:ssä tarkoitettun omaisuuden, jos se on suomalaisessa omistuksessa ulkomailla.

23 §

Sotilasviranomaisen voi määrätä väestön siirtymään muualle sellaiselta alueelta, johon kohdistuvan hyökkäyksen tai muun vastaavan toiminnan taikka niiden välittömän uhan takia on välttämätöntä kiireellisesti ryhtyä erityisiin sotilaallisiin puolustustoimenpiteisiin.

24 §

Läänin-, piiri- ja valtion paikallishallinnon viranomaisten sekä kunnallisten viranomaisten on 23 §:ssä tarkoitettulla alueella ryhdyttävä sotilasviranomaisen määräämiin toimiin puolustuslaitteiden ja liikenneväylien rakentamiseksi sekä muihin puolustusjärjestelyjä tukeviin toimiin.

Edellä 23 §:ssä mainitulla alueella on puolustukseen käytettävillä joukoilla oikeus puolustusjärjestelyjen vaatimalla tavalla käyttää, siirtää ja hävittää kiinteää ja irtainta omaisuutta.

25 §

Edellä 23 §:ssä tarkoitettulla alueella jokainen on riippumatta siitä, mitä 17—19 §:n tai valmiuslain nojalla on määrätty, sotilasviranomaisen määräyksestä velvollinen luovuttamaan alueen puolustukseen käytettävälle joukkoille tai niiden toimintaa palveleville yrityksille näiden toimintaedellytysten turvaamiseksi sotatarvikkeita, ravinto- ja polttoaineita, aluksia, ilma-aluksia, moottoriajoneuvoja, työkoneita ja laitteita sekä muita hyödykkeitä.

Sotilasviranomaisen voi määrätä joukkojen ja niiden toimintaa palvelevien yritysten käyttöön näiden toimintaedellytysten turvaamiseksi henkilöitä tarpeelliseen tilapäiseen työntekoon.

26 §

Edellä 23 §:ssä tarkoitetulla alueella toimiva yritys, laitos sekä ammatin- ja elinkeinonharjoittaja, joka tuottaa tai jonka katsotaan kykenevän tuottamaan alueen puolustukseen käytettävälle joukoille tarpeellisia hyödykkeitä, on riippumatta siitä, mitä 17—19 §:n tai valmiuslain nojalla on määrätty, sotilasviranomaisen määräyksestä velvollinen niitä tuottamaan ja suorittamaan siihen liittyviä muita tehtäviä. Sotilasviranomaisen voi tarvittaessa ottaa tällaisen yrityksen tai laitoksen tilapäisesti puolustusvoimien valvontaan tai hallintaan.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun yrityksen tai laitoksen palveluksessa oleva henkilö on sotilasviranomaisen määräyksestä ja sen alaisuudessa velvollinen suorittamaan muitakin kuin varsinaisen palvelussuhteensa perusteella hänelle kuuluvia tehtäviä.

27 §

Jos sotilaalliset puolustustoimenpiteet vaativat 23—26 §:n mukaisten toimivaltuuksien käyttämistä kauemmin kuin kahden viikon ajan, niitä saadaan käyttää edelleen valtioneuvoston päättämässä laajuudessa ja määräämällä alueella.

Valtioneuvoston päätös on heti saatettava sotilasviranomaisten tietoon ja se on julkaistava mahdollisimman nopeasti Suomen säädös-kokoelmassa.

4 luku

Erinäiset säännökset

28 §

Edellä 3 luvussa sekä 33 ja 44 §:ssä tarkoitetaan sotilasviranomaisella alueellisessa johtovastuussa olevaa joukkoyksikön komentajaa ja sotilasalueen päällikköä sekä heitä ylempiä komentajia.

29 §

Henkilölle, joka tämän lain nojalla on määrätty muuttamaan asuinpaikastaan, on tilapäisen asuinkunnan järjestettävä valtion varoin kohtuullinen majoitus ja toimeentulo.

Mitä 1 momentissa on säädetty, koskee myös sellaista henkilöä, jonka huolenpidosta turvasäilöön otettu elatusvelvollisena vastaa.

30 §

Tilapäiseen työntekoon voidaan 25 §:n 2 momentin nojalla määrätä jokainen 23 §:ssä tarkoitetulla alueella asuva tai oleskeleva henkilö, joka on täyttänyt 15 vaan ei 65 vuotta. Tilapäiseen työntekoon määrätty voidaan tarvittaessa velvoittaa käyttämään omia työvälineitään.

Tilapäiseen työntekoon määrättyä ei saa pittää vastoin tahtoaan työssä kauempaa kuin 12 työpäivää. Pakottavasta syystä aikaa voidaan pidentää enintään 12 työpäivällä. Tilapäiseen työntekoon määrätyn oikeuksista ja velvollisuuksista on lisäksi voimassa, mitä valmiuslaisa on työvelvollisesta säädetty.

31 §

Jokainen on velvollinen antamaan sotilasviranomaisille 23 ja 24 §:ssä tarkoitettujen puolustustoimenpiteiden järjestämiseksi tarpeellisia tietoja.

32 §

Tämän lain täytäntöönpanon yhteydessä saatuja tietoja, jotka eivät ole julkisia, ei saa ilmaista oikeudettomasti eikä käyttää yksityiseksi hyödyksi.

Viranomaisen voi määrätä, että sen hallussa olevia tämän lain täytäntöönpanoon liittyviä tietoja tai sen hoidettavana olevan tehtävän yhteydessä saatavia sanotunkaltaisia tietoja ei saa ilmaista sivulliselle, jos tiedon ilmaiseminen voi vaarantaa tämän lain tarkoituksen saavuttamista.

33 §

Valtioneuvostolla, ministeriöllä, lääninhallituksella ja kunnanhallituksella sekä asianomaisella sotilasviranomaisella on oikeus saada julkaistuksi tai lähetetyksi tämän lain soveltamista tai noudattamista koskevat tiedotukset, jotka on valtakunnan puolustuksen tai sen turvallisuuden kannalta saatettava nopeasti kansalaisten tai tietyn alueen asukkaiden tietoon. Tiedotukset on julkaistava mahdollisimman pian tiedottamisen tarpeen mukaan valtakunnallisessa, alueellisessa tai paikallisessa aikakautisessa painotuotteessa taikka yleisölle lähetettävässä ohjelmassa.

34 §

Valtion ja tiedotusvälineiden välisen yhteistoiminnan edistämiseksi valtioneuvoston on asetettava puolustustilan ajaksi neuvottelukun-

ta, jossa ovat edustettuina sanoma- ja aikakauslehtiala, yleisradio- ja kaapelilähetystoiminta sekä asianomaiset hallinnonalat.

35 §

Poliisin ja muiden viranomaisten on annettava tämän lain ja sen nojalla annettujen määräysten täytäntöönpanossa tarvittavaa virka-apua.

36 §

Sitoumukseen tai sopimukseen sisältyvää ehtoa taikka erityistä välipuhetta ei saa soveltaa eikä panna täytäntöön siltä osin kuin se on tämän lain tai sen nojalla annettujen määräysten vastainen tai sen tarkoituksena on kiertää tätä lakia tai sen nojalla annettuja määräyksiä.

Tämän lain nojalla annettu tiettyyn omaisuuteen kohdistuva tuotanto- tai luovutusvelvoite tai muu sellainen päätös siirtyy omistajan vaihdoksen yhteydessä koskemaan omaisuuden uutta omistajaa.

37 §

Tämän lain nojalla annetun määräyksen perusteella tehdystä hallintopäätöksestä on oikeus valittaa siinä järjestyksessä, mitä yleisesti on säädetty valittamisesta asianomaisen viranomaisen päätöksestä. Lääninhallituksen alaisen viranomaisen päätöksestä valitus tehdään kuitenkin lääninoikeudelle. Jollei muutoksenhakumenettelyä ole säädetty, valitus tehdään korkeimmalle hallinto-oikeudelle. Sotilasviranomaisen tämän lain nojalla tekemään hallintopäätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla, lukuun ottamatta 24 ja 25 §:n nojalla tehtyjä hallintopäätöksiä, joihin haetaan muutosta valittamalla lääninoikeuteen.

Tämän lain nojalla tehtyä hallintopäätöstä ja tuomioistuimen päätöstä 8 ja 9 §:ssä tarkoitetuissa asioissa on noudatettava heti valituksesta tai alistuksesta huolimatta, jollei muutoksenhaku- tai alistusviranomainen toisin määrää.

Valtioneuvoston ja sen ministeriöiden päätöksiin, joihin tämän lain nojalla saadaan hakea muutosta valittamalla, on liitettävä valitusosoitus.

Tämän lain 8—12 ja 14 §:n ja 25 §:n 2 momentin nojalla tehtyä päätöstä koskeva alistus ja valitus on käsiteltävä kiireellisesti.

38 §

Milloin joku on 12, 16—19, 21, 22 tai 23—26 §:n nojalla tehdyn päätöksen tai toimenpiteen johdosta kärsinyt vahinkoa, jota hänelle ei korvata muun lain nojalla, suoritetaan hänelle vahingosta täysi korvaus valtion varoista. Samoin on meneteltävä 20 §:ssä tarkoitettujen toimenpiteen johdosta muulle kuin vihollisvaltion kansalaiselle, yhteisölle tai säätiölle aiheutuneen vahingon osalta.

Jos vahinkoa on vahingon kärsineen varallisuusolot ja muut olosuhteet huomioon ottaen pidettävä vähäisenä tai jos valtiontaloudelliset tai kansantaloudelliset syyt sitä vahinkojen suuren määrän vuoksi välttämättä vaativat, suoritetaan vahingosta kohtuullinen korvaus.

39 §

Joka tahallaan menettelee 13 §:ssä säädetyn kiellon vastaisesti, on tuomittava, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, *puolustustilan salassapitorikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.

Jos 1 momentissa tarkoitettulla rikoksella

1) pyritään aiheuttamaan tai aiheutetaan huomattavaa haittaa tai vahinkoa valtakunnan puolustukselle tai sen turvallisuudelle tai

2) pyritään saamaan olennaista hyötyä, ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava *törkeästä puolustustilan salassapitorikoksesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

40 §

Joka törkeästä huolimattomuudesta menettelee 13 §:ssä säädetyn kiellon vastaisesti, on tuomittava, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, *tuottamuksesta puolustustilan salassapitorikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

41 §

Joka hankkii ja tallentaa tiedon 13 §:n nojalla salassa pidettävästä asiasta käyttääkseen tietoa puolustustilan salassapitorikoksen tekemiseen tai sen tekemistä varten hankkii tai valmistaa siihen soveltuvan välineen, on tuomittava *puolustustilan salassapitorikoksen valmistelusta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

42 §

Joka rikkoo 32 §:ssä säädetyn salassapito-velvollisuuden, on tuomittava, jollei teko ole rangaistava rikoslain 40 luvun 5 §:n mukaan tai siitä ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, *puolustustilan salassapitorikkomuksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

43 §

Joka jättää noudattamatta taikka muulla tavalla rikkoo

1) 17—23, 25 tai 26 §:n tai 30 §:n 1 momentin nojalla annettuja määräyksiä,

2) 10—12 §:n nojalla määrättyä yhdistys-, kokoontumis- tai liikkumisvapauden rajoitusta,

3) 16 §:n nojalla määrättyä luovutusvelvollisuutta,

4) 31 §:ssä säädettyä tiedonantovelvollisuutta, tai

5) 33 §:ssä säädettyä julkaisemisvelvollisuutta,

on tuomittava *puolustustilarikkomuksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Edellä 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun rikkomisen yritys on rangaistava.

44 §

Jos sotilasviranomainen katsoo, ettei puolustusvoimissa palveleva tai sotilasviranomaisen tämän lain nojalla antamaan määräykseen perustuvassa tehtävässä toimiva henkilö, joka on haasteen, kutsun tai määräyksen perusteella velvollinen saapumaan tuomioistuimeen tai jota on pyydetty antamaan selitys tuomioistuimen tai muun viranomaisen käsiteltävässä asiassa, voi palveluksensa tai tehtävänsä vuoksi

osallistua oikeudenkäyntiin tai antaa selitystä, ei tämä ole velvollinen osallistumaan oikeudenkäyntiin eikä menetä tilaisuutta selityksen antamiseen, ellei asiaa käsittelevä tuomioistuin tai muu viranomainen toisin päätä.

Sotilasviranomaisen on, käyttäessään 1 momentissa tarkoitettua toimivaltaa, ilmoitettava esteestä riittävän ajoissa asianomaiselle tuomioistuimelle tai viranomaiselle.

Tuomioistuimen tai muun viranomaisen on hyväksyessään 1 momentissa tarkoitetun esteen siirrettävä asian käsittelyä.

45 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 19 .

Tällä lailla kumotaan sotatilasta 26 päivänä syyskuuta 1930 annettu laki (303/30) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen, sotatilasta 26 päivänä syyskuuta 1930 annetun lain säännösten soveltamisesta sotavoiman liikekannal-lepanon sattuessa 28 päivänä marraskuuta 1930 annettu laki (356/30), sen korvauksen perusteista, mikä sotatilasta annetun lain mukaan on eräissä tapauksissa valtion varoista suoritettava 18 päivänä elokuuta 1944 annettu laki (546/44), läänin- ja poliisihallinnosta poikkeuksellissa oloissa 13 päivänä lokakuuta 1939 annettu asetus (332/39), moottoriajoneuvojen ottamisesta puolustusvoimain käyttöön 20 päivänä kesäkuuta 1941 annettu asetus (472/41) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen sekä alusten ottamisesta puolustusvoimien käyttöön 18 päivänä elokuuta 1944 annettu asetus (547/44).

Mitä muualla laissa on säädetty sotatilasta, koskee tämän lain voimaantultua puolustustilaa.

Helsingissä 29 päivänä joulukuuta 1989

Tasavallan Presidentti

MAUNO KOIVISTO

Puolustusministeri Ole Norrback